

SAÜ KADIN ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

CİLT / VOLUME: 2 | SAYI / NUMBER:1 | HAZİRAN / JUNE 2023

Sakarya University
Journal of Women's Studies

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Kadın Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
KADIN ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Sakarya University Journal of Women's Studies

İmtiyaz Sahibi /Owner on behalf of Sakarya University

Prof. Dr. Hamza Al
Rektör
Sakarya Üniversitesi, Türkiye

Baş Editör /Editor in Chief

Dr. Meryem Küçük
Sosyoloji Bölümü
Sakarya Üniversitesi, Türkiye,
meryemk@sakarya.edu.tr

Yardımcı Editör /Assistant Editor

Arş. Gör. Ayşe Bahar Duyar
Psikoloji Bölümü
Sakarya Üniversitesi, Türkiye,
ayseduyar@sakarya.edu.tr

Arş. Gör. Banu Demirbaş
Sosyoloji Bölümü
Samsun Üniversitesi, Türkiye,
banu.demirbas@samsun.edu.tr

Editör Kurulu /Assistant Editor

Doç. Dr. Handan Akyiğit
Sosyoloji Bölümü
Sakarya Üniversitesi, Türkiye,
hakyigit@sakarya.edu.tr

Prof. Dr. Farid Sufian Bin Shuaib
International Malaysia Islam University
farid@iiium.edu.my

Doç. Dr. Zekiye Turan

Hemşirelik Bölümü
Sakarya Üniversitesi, Türkiye,
zekiyeturan@sakarya.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Yaşar Suveren
Sosyoloji Bölümü
Sakarya Üniversitesi, Türkiye,
ysuveren@sakarya.edu.tr

Dr. Hien Vu
Independent Researcher, Vietnam
UN Consuldan
vumhuien28@gmail.com

Arş. Gör. Fatma Zehra Toçoğlu
Orta Doğu Enstitüsü
Sakarya Üniversitesi, Türkiye,
fztocoglu@sakarya.edu.tr

Alan Editörleri /Section Editors

Sosyoloji Editörleri/Sociology Editors

Prof. Dr. Sevim Atila Demir
Sosyoloji Bölümü
Sakarya Üniversitesi, Türkiye,
satila@sakarya.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Nursem Keskin Aksay
Sosyoloji Bölümü
İbn Haldun Üniversitesi, Türkiye,
nursem.aksay@ihu.edu.tr

Psikoloji Editörleri/Psychology Editors

Doç. Dr. Elif Yöyen
Psikoloji Bölümü
Sakarya Üniversitesi, Türkiye,
elifyoyen@sakarya.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Öznur Göçmen
Psikoloji Bölümü
Sakarya Üniversitesi, Türkiye,
oznurgocmen@sakarya.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Sümeyye Derin
Psikoloji Bölümü

Sakarya Üniversitesi, Türkiye,
sumeyyederin@sakarya.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Fatih Bal
Psikoloji Bölümü
Sakarya Üniversitesi, Türkiye,
fatihbal@sakarya.edu.tr

**Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Editörleri/
Political Science and Public Administration
Editors**

Doç.Dr. Hale Biricikoğlu
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Sakarya Üniversitesi, Türkiye,
haleu@sakarya.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Elif Madakbaş Güleler
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Uludağ Üniversitesi, Türkiye,
emadakbas@uludag.edu.tr

Gazetecilik Editörleri/ Journalism Editors

Prof. Dr. Yusuf Adıgüzel
Gazetecilik Bölümü
Sakarya Üniversitesi, Türkiye,
yusufadiguzel@sakarya.edu.tr

**Sağlık Bilimleri Editörleri/ Health Sciences
Editors**

Prof. Dr. Ayla Ergin
Ebelik Bölümü
Kocaeli Üniversitesi, Türkiye,
ergina@kocaeli.edu.tr

Prof. Dr. Dilek Aygin
Hemşirelik Bölümü
Sakarya Üniversitesi, Türkiye,
daygin@sakarya.edu.tr

Prof. Dr. Gülşen Vural
Hemşirelik Bölümü
Yakın Doğu Üniversitesi, Türkiye,
gulsenural@hotmail.com

Doç. Dr. Gönül Kurt

Hemşirelik Bilimleri Bölümü
Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Türkiye,
gonul.kurt@sbu.edu.tr

**Eğitim Bilimleri Editörleri/ Educational
Sciences Editors**

Prof. Dr. Hüseyin Çalışkan
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü
Sakarya Üniversitesi, Türkiye,
caliskan06@gmail.com

Doç. Dr. Betül Düşünceli
Eğitim Bilimleri Bölümü
Kocaeli Üniversitesi, Türkiye,
bbayraktar@sakarya.edu.tr

Doç. Dr. Okan Bilgin
Eğitim Bilimleri Bölümü
Zonguldak Üniversitesi, Türkiye,
bilgin.okan@gmail.com

Doç. Dr. Tuğba Seda Çolak
Eğitim Bilimleri Bölümü
Düzce Üniversitesi, Turkey,
tugbacolak@duzce.edu.tr

**Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Editörleri/ Labour Economics and Industrial
Relations Editors**

Doç. Dr. Bora Yenihan
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
Kocaeli Üniversitesi, Türkiye,
borayenihan@gmail.com

İşletme Editörleri/ Management Editors

Prof. Dr. Sima Nart
İşletme Bölümü
Sakarya Üniversitesi, Türkiye,
snart@sakarya.edu.tr

Mühendislik Editörleri/ Engineering Editors

Doç. Dr. Mahnaz Yiğit
Çevre Mühendisliği Bölümü

Sakarya Üniversitesi, Türkiye,
mahnaz@sakarya.edu.tr

Tarih Editörleri/ History Editors

Dr. Öğr. Üyesi Dilara Uslu
Tarih Bölümü
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Türkiye,
dilara.uslu@bilecik.edu.tr

Hukuk Editörleri/ Law Editors

Dr. Öğr. Üyesi Irmak Koruculu
Kamu Hukuku Bölümü
Sakarya Üniversitesi, Türkiye,
irmakkoruculu@sakarya.edu.tr

Uluslararası İlişkiler Editörleri/ International Relations Editors

Dr. Öğr. Üyesi Muharrem Doğan
Uluslararası İlişkiler Bölümü
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Türkiye,
muharrem.dogan@erdogan.edu.tr

Etik Editörü/ Ethics Editor

Prof. Dr. Sinem Yıldırım
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
Sakarya Üniversitesi, Türkiye,
ssac@sakarya.edu.tr

İstatistik Editörü/ Statistics Editor

Dr. Melek Eriş Büyükkaya
İstatistik Bölümü
Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye
melekeris@ktu.edu.tr

Türkçe Yazım ve Dil Editörü/ Turkish Spelling and Language Editor

Doktora Zehra Hopyar
Diaspora Araştırmaları Merkezi
Sakarya Üniversitesi, Türkiye
zehrahoyar@gmail.com

İngilizce Yazım ve Dil Editörü/ English Spelling and Language Editor

Doktora Salich Tzampaz
Sosyoloji Bölümü
Sakarya Üniversitesi, Türkiye
scanbaz97@gmail.com

Teknik Editör/Technical Editor

Doktora Durukan Abdulhakimoğulları
Sosyoloji Bölümü
Sakarya Üniversitesi, Türkiye
en.durukan.a@gmail.com

İçindekiler/Contents

Araştırma Makaleleri/ Research Articles

1/15

Meryem GÜLNAR & Fatih BAL

Investigation of the Relationship Between Self-Perception and Problem-Solving Skills in Women Exposed to Violence

Şiddete Maruz Kalan Kadınlarda Kendilik Algısı ile Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Derleme Makaleleri/ Review Articles

16/32

Yücel AKSAN

Eril Gücün Kadın Bedeni Üzerindeki Tahakkümü

The Domination of the Masculine Power over the Female Body

33/52

Melek ÇAYLAK

Peyami Safa'nın Romanlarında Doğu-Batı Karşıtlığı Bağlamında Mekânsal Ayrışma ve Kadın Şahsiyetler

Spatial Segregation and Women Personality in The Context of East-West in Peyami Safa's Novels

53/60

Türkan ELBAYIYEVA

Motherhood as a Creative Power in Alice Walker's The Color Purple

Alice Walker'ın The Color Purple Adlı Eserinde Yaratıcı Bir Güç Olarak Annelik

Kitap Değerlendirmeleri/Book Evaluations

61/66

Gözde AYKUT

Erkek Yapımı Dünya/Bizim Androsentrik Kültürümüz

The Man-Made World/Our Androsentric Culture

67/71

Zeynep İSMİ

Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Sosyal Hizmet Bağlamında Bir Değerlendirme

Gender of Turkish Modernization: An Assessment in the Context of Social Work

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

Sakarya Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi

2(1), (2023), 1-15.
e-ISSN: 2980-0404

SAÜ KADIN
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ

Research Article/ Araştırma Makalesi

Investigation of the Relationship Between Self-Perception and Problem-Solving Skills in Women Exposed to Violence¹

Şiddete Maruz Kalan Kadınlarda Kendilik Algısı ile Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Meryem Gülnar¹, Fatih Bal^{2*}

¹ Klinik Psikolog,, İstanbul, Türkiye, meryemgulnar@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-9948-7848

² Sakarya Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Sakarya, Türkiye, fatihbal@sakarya.edu.tr, ORCID ID: 000-0002-9974-2033

Article Info/Makale Bilgisi

Received/Geliş:

05.04.2023

Accepted/Kabul:

14.05.2023

Online/Çevrimiçi:

30.06.2023

*Corresponding Author

*Bal, F.

Abstract: The general purpose of this study is to examine the relationship between self-perception and problem-solving skills in women exposed to violence. The model of this research was arranged as a relational screening method. The research group included women who applied to the Mor Çatı Women's Shelter Foundation in the Beyoğlu district of Istanbul. Convenience sampling, one of the improbable sampling methods, was used to select individuals aged 18-65 who applied to the Mor Çatı Women's Shelter Foundation in the Beyoğlu district of Istanbul. The research was conducted with 269 participants. The study obtained data using Personal Information Form, Problem Solving Inventory (PSI), Social Comparison Scale, and Violence Against Women Rating Scale. The level of the variables in the study was analyzed using descriptive statistics. Comparison tests were used to examine the cases of differentiation according to independent variables. Accordingly, t-test analysis was used to test whether the means of two separate groups differed in the normal distribution data. The research examined the relationships between the variables using Pearson Product-Moment Correlation analysis. Findings obtained from the study showed that the problem-solving and self-perception scores of the women exposed to violence were lower than those not, and a significant relationship was found between problem-solving and self-perception. It was concluded that those with problem-solving skills increased their problem-solving skills, and those with high problem-solving skills had higher problem-solving skills and higher self-perception. In this study, it was determined that there is a relationship between problem-solving and self-perception.

Keywords: Violence, Problem Solving, Self-Perception.

Cite this article/Atıf:
Gülnar M., Fatih B.,
Investigation of the
Relationship Between
Self-Perception and
Problem-Solving Skills
in Women Exposed to
Violence, Saü Kadın
Araştırmaları Dergisi,
2(1), (2023), 1-15.

Öz: Bu araştırmanın genel amacı, şiddete maruz kalan kadınlarda kendilik algısı ile problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu araştırmanın modeli ilişki tarama yöntemi olarak düzenlenmiştir. Araştırma grubu İstanbul ilinde Beyoğlu ilçesinde olan Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfına başvuran kadınlar dahil edilmiştir. İstanbul ilinde Beyoğlu ilçesinde olan Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfına başvuran 18-65 yaş arası bireyleri seçerken olasılıksız örnekleme yöntemlerinden biri olan uygun örnekleme kullanılmıştır. Araştırma 269 katılımcı ile yürütülmüştür. Araştırmada Kişisel Bilgi Formu, Problem Çözme Envanteri (PÇE), Sosyal Karşılaştırma Ölçeği, Kadına Yönelik Şiddet Derecelendirme Ölçeği kullanılarak veri elde edilmiştir. Araştırmadaki değişkenlerin düzeyi betimsel istatistikler kullanılarak analiz edilmiştir. Karşılaştırma testleri, bağımsız değişkenlere göre farklılaşma durumlarını incelemek için kullanılmıştır. Buna göre, normal dağılımı gösteren verilerde iki bağımsız grubun ortalamalarının birbirinden farklı olup olmadığını test etmek için t-test analizi kullanılmıştır. Araştırmada değişkenler arasında olan ilişkiler Pearson Momentler Çarpımı Korelasyonu analizi kullanılarak incelenmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular şiddete maruz kalan kadınların problem çözme ve kendilik algısı puanları, şiddete maruz kalmayan kadınlara göre daha düşük bulunmuştur ve problem çözme ve kendilik algısı arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Problem çözme becerisine sahip olanların problem çözme becerisini arttırdığı,

¹ This study was produced from a master's thesis.

problem çözme becerisi yüksek olanların problem çözme becerisinin de yüksek olduğu ve kendilik algısının da yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Bu çalışmada problem çözme ile kendilik algısı arasında ilişki olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Şiddet, Problem Çözme, Benlik Algısı.

1. Introduction

All over the world, violence against women is accepted as a social problem and its importance is increasing day by day. Violence against women is not a private problem. It is an unequal use of force against women and adversely affects the health of women. According to the definition provided by the World Health Organization (WHO), violence against women is defined as any form of gender-based behavior that hurts a woman and causes physical, sexual, and mental damage that is likely to result in physical, sexual and mental damage, which may result in the oppression of women and arbitrary restrictions on their freedoms (Yanık, Hanbaba, Soygür, Ayaltı, & Doğan, 2014). Studies in this field have shown that, in addition to the direct effects of violence, such as injury, people who are exposed to violence feel psychologically depressed, sad, and angry they report many problems such as fear, anxiety, post-traumatic stress disorder, sexual problems and emphasize that they can also have indirect effects such as having low self-perception. In addition, violence can negatively affect people's health and well-being at that moment. Domestic violence threatens the bodily integrity of many women, especially those who are exposed to violence by their husbands (Kabasakal, & Girli, 2012; Bilge, Arslan & Doğan, 2001).

The self is the perspective on oneself, which is shaped by one's experiences and interpretations of the environment, along with feedback, reinforcements, and attributions from other people. The self, which includes self-esteem, can also be thought of as a single structure, as a form of regulated and learned response to the effects in many environmental contexts, obtained and maintained by the actions and reactions of the person. A model created with a behavioral approach reveals that the self consists of academic, social, family, competence, physical and emotional dimensions and that these dimensions interact with each other and include a general perception of the self in their bodies. Therefore, self-perception is a phenomenon that theoretically takes place at the intersection of these dimensions (Şahin, Basim, & Çetin, 2009).

Problem-solving skills are the level of gaining information that will lead the person to the solution and being able to apply the solution of a problem by combining it in a way that it is ready for use (Karabulutlu, Yılmaz, & Yurttaş, 2011). In other words, problem-solving is the process by which an individual understands and solves the gap between the obstacles he/she encounters and the goal he / she sets while moving towards a goal. Problem solving, which is a comprehensive process that needs to be learned and developed, requires many basic thought processes such as seeing a known or defined difficulty, evaluating the facts about the difficulty, gathering the necessary information, proposing alternative solutions, and testing the suitability of these solutions, eliminating information that is not of interest and choosing the most appropriate solutions. Thinking about the source of the obstacles by trying each solution for the problem forms the cognitive aspect of the individual. The individual's ability to resist negative emotions, such as showing depressive attitudes during this period, giving up looking for solutions, or rushing to go to an answer as soon as possible, indicates the emotional aspect of the individual. In the problem-

solving process, the feelings of individuals such as desire, self-confidence, stress, anxiety, perseverance, and motivation are also included in the group of sensory factors. In this respect, it is not correct to perceive the concept of problem solving only with holistic approach (Aksan, & Sözer, 2007).

In the international literature, there are limited studies on cognitive emotion regulation strategies, self-perception and psychopathology used in women exposed to violence. In our country, the predominant focus of researchers has been on the psychopathological aspect of violence. While there are very few studies examining the dimensions of psychopathology and self-perception separately, there is a notable absence of research in the Turkish literature that investigates these three variables together—psychopathology, cognitive emotion regulation strategies, and self-perception. On the other hand, it has been found that there are the same and meaningful relationships between women's perception of problem-solving skills and their hope and self-esteem in the opposite direction, between their control of their anger and their constant and outward-directed resentment (Bilge, Arslan, & Doğan, 2001).

The primary objective of this study is to investigate the potential relationship between self-perception and problem-solving skills among women who have experienced violence. In this sense, it is thought that the study will be a step-in term of understanding the mentioned mechanisms and will draw attention to this deficiency in the field. In this context, the general purpose of the research is to examine the relationship between self-perception and problem-solving skills in women exposed to violence.

2.Method

2.1.Research Model

The model of this research was designed as a relational screening method. Survey models are aimed at gathering comprehensive information about a specific population, and the research can be conducted either on the entire population or through a selected sample from that population. In this model, a study is conducted to ascertain whether two or more variables exhibit concurrent changes, and if so, to elucidate the extent and magnitude of such changes. However, this model does not provide a cause-and-effect relationship between variables. Yet, it can instead give clues about the cause-and-effect relationship. It also provides important information about the prediction of the situation in one variable and the other variable (Karasar, 2010).

2.2.Participants

Ethics committee approval of the study was obtained from Istanbul Gelisim University Ethics Committee with the decision number 2021-23-23. The research group included women who applied to the Mor Çatı Women's Shelter Foundation in Beyoğlu district of Istanbul. For the selection of individuals between the ages of 18-65 who sought assistance from the Mor Çatı Women's Shelter Foundation in the Beyoğlu district of Istanbul, an appropriate sampling method was employed among the various non-probability sampling methods. Appropriate sampling is the selection of participants with easily accessible and applicable methods if they are limited in terms of time, money, and labor force (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz, & Demirel, 2012). The reason why this sampling method is preferred is that it allows the researcher to reach the participants in an easy and practical way

(Christensen, Johnson, & Turner, 2015). According to the study, it is recommended to have a minimum sample size of 300 for populations larger than 100,000 with a margin of error of 0.05. Consequently, the research was initially planned to involve at least 383 participants. However, due to a limited sample, data were collected from a total of 269 individuals.

2.3.Measures

In the study, data were obtained by using Personal Information Form, Problem Solving Inventory (PCE), Social Comparison Scale, Violence Against Women Rating Scale.

Demographic Information Form: The information form contains questions about age, gender, socioeconomic status, and how they define themselves. It was prepared by the researcher to learn the demographic information of the individuals participating in the research. The personal information form contains information on the gender, education level, age, marital status, and working status of the participants.

Problem Solving Inventory: This scale was developed by Heppner and Peterson in 1992. The inventory is a likert-type and six-response scale consisting of 35 items that describe the reactions of individuals to their problems in personal or daily life. Among these options, (1) represents complete participation, while (6) signifies no participation or lack of full involvement. The answers range from 1 to 6. Items 9, .22 and 29 are excluded from scoring. Items 1, 2, 3, 4, 11, 13, 14, 15, 17, 21, 25, 26, 30." and 34 are assumed to be inverse and represent adequate problem-solving skills. The total score range to be taken from the inventory is 32–192. After reading the item, the person who will answer the inventory needs to decide whether he participates in that item or not, and then mark the degree of participation on the inventory. Low scores indicate that it is effective in solving problems, while high scores indicate that it cannot find effective solutions to problems. There is no time limit for responding to inventory. The correlations with the total score of the scale and the scores of the three sub-dimensions, problem solving skills were determined as -.46, -.44, -.29 and -.43', respectively. The scale's correlations with the level of satisfaction regarding problem-solving skills were measured as follows: -.42, -.42, -.24, and -.39. The results obtained were determined as Cronbach Alpha internal consistency coefficient of the scale as .90 and the sub-dimensions as .72 and .85. In addition, the ranking of the item-total score correlations is between .25 and .71. The test-retest reliability coefficients of the subscales are between $r = .83$ and $r = .89$ (Savaş & Şahin, 1997).

Social Comparison Scale: This scale, which was originally called 'Social Comparison Scale', was developed by Gilbert and Trent in 1995 and took its final form with the addition of 11 items and then 7 more. The scale, introduced into Turkish by Şahin, Durak, and Şahin (1993), evaluates one's "self-perception" of how one sees and evaluates oneself in different dimensions when compared to someone else. The scale is used to determine a person's level of negative evaluation and contention. This scale of 18 items consists of qualities presented at two poles, positive and negative. When the Turkish form is arranged, new substances are added, and the scoring is done as 1-6 Likert types in the form of opposite poles. Total scores range from 18 to 108. High scores from the scale indicate positive self-perception, while low scores indicate negative self-perception. In addition, in the reliability study, the Cronbach alpha coefficient was determined as 0.89 (Savaş, & Şahin, 1997),

Investigation of the Relationship Between Self-Perception and Problem-Solving Skills in Women Exposed to Violence

Violence Against Women Rating Scale: The scale, originally titled 'Severity of Violence Against Women', was used by Marshall in 1992 to evaluate participants in terms of exposure to violence and was translated into Turkish by Tuz et al. (2015). The scale, which is based on the self-reports of individuals, consists of 46 items, and is rated as a 4-degree Likert type in the form of 0: Never, 1: Once, 2: Several times, 3: Many times. The scale and sub-dimensions used to scientifically measure the physical and sexual aspects of violence increase the intensity level as the score increases. Cronbach's alpha of the scale was found to be as high as 0.979 and as good reliability as 0.738, respectively. The scale has 9 subfields. The following are the subdomains. Furthermore, the threat varies in size, ranging from symbolic to light, medium, and heavy. Similarly, in terms of behavior, the magnitude of violence increases progressively, starting from mild and progressing to minor, moderate, and severe.

2.4. Analysis of Data

The data of the study were entered into the SPSS program in a controlled manner. The lost data was then checked. The suitable types of analysis, based on the research problems, were determined, and correlation analysis was employed to examine the presence of relationships between the variables. With descriptive statistics on the level of variables, comparison tests were used to examine the differentiation according to the variables discussed. T-test analysis was used to analyze whether the mean of the two independent groups differed in the data showing the normal distribution. The relationships between the variables were examined by Pearson Moments Multiplication Correlation analysis. To interpret whether the findings are meaningful or not, .05 significance is taken as the basis.

3. Results

Variables	n	%	
Age	18= 30,00	68	25,3
	31,00 - 40,00	73	27,1
	41,00 - 48,00	69	25,7
	49,00+	59	21,9
	Total	269	100,0
Marital Status	Single	67	24,9
	Married	135	50,2
	Divorced	42	15,6
	Living Together	11	4,1
	Lives Separately	7	2,6
	Widowed	7	2,6
Total	269	100,0	
Form of Marriage	Statutory marriage	225	83,6
	Islamic marriage	44	16,4
	Total	269	100,0
Marriage Procedure	Seer	31	11,5
	By agreement	225	83,6

Investigation of the Relationship Between Self-Perception and Problem-Solving Skills in Women Exposed to Violence

	Running away	13	4,8
	Total	269	100,0
Education	Primary school	31	11,5
	Secondary school	19	7,1
	High school	54	20,1
	University	136	50,6
	Literate	29	10,8
	Total	269	100,0
	Husband's Education	Primary school	4
Secondary school		64	23,8
High school		136	50,6
University		63	23,4
Literate		2	,7
Total		269	100,0
Income	0-1300	91	33,8
	1301-3499	152	56,5
	4500 and above	26	9,7
	Total	148	100,0
Request help from anywhere when you're exposed to violence	Yes	116	43,1
	No	153	56,9
	Total	269	100,0
The person who inflicted violence on you is using alcohol	Yes	191	71,0
	No	58	21,6
	I do not know	20	7,4
	Total	269	100,0
The person who inflicted violence on you gamble	Yes	129	48,0
	No	140	52,0
	Total	269	100,0

Table 1 Sociodemographic Descriptive Statistical Analysis Results of the Participants

269 participants were included in the study. The number of subjects between the ages of 18-30 was 68 (25.3), the number of subjects between the ages of 31-40 was 73 (27.1), the number of subjects between the ages of 41-48 was 69 (25.7), and the number of subjects aged 49 and over was 59 (21.9). When the marital status variable is examined, it is seen that the number of single subjects participating in the study is 67 (24.9), the number of married subjects is 135 (50.2), the number of divorced subjects is 42 (15.6), the number of cohabited subjects is 11 (4.1), the number of separated subjects is 7 (2.6) and the number of widowed subjects is 7 (2.6). When the variable of marriage type is examined, the number of statutory married subjects participating in the research is seen as 225 (83.6) and the number of subjects with islamic marriage is seen as 44 (16.4). When the marriage procedure variable was examined, the number of subjects who married in an arranged manner was determined as 31 (11.5), the

Investigation of the Relationship Between Self-Perception and Problem-Solving Skills in Women Exposed to Violence

number of subjects who married by agreement was 225 (83.6) and the number of subjects who married by running away was determined as 13 (4.8). When the education variable is examined, the number of primary school graduate subjects participating in the research is 31 (11.5), the number of secondary school graduate subjects is 19 (7.1), the number of high school graduate subjects is 54 (20.6), the number of university graduate subjects is 136 (50.6) and the number of literate subjects is 29 (10.8), the number of primary school graduate subjects participating in the study is 4 (1.5), the number of secondary school graduate subjects is 64 (23.8), the number of high school graduate subjects is 136 (50.6), The number of university graduate subjects was determined as 63 (23,4) and the number of illiterate subjects as 2 (0,7). When the income variable is examined, the number of subjects who declared income of 0-1300 TL was determined as 91 (33.8), the number of subjects who declared income of 1301-3499 TL was determined as 152 (56.5), and the number of subjects who declared income of 4500 TL or more was determined as 26 (9.7). In the study, when it was examined whether they requested help from anywhere when exposed to violence, the number of subjects who requested help when exposed to violence was determined as 116 (43.1) and the number of subjects who did not request help when exposed to violence was determined as 153 (56.9). In the study, when the situation of whether the person who committed violence used alcohol or not was examined, the number of subjects who applied violence and used alcohol was determined as 191 (71.0), the number of subjects who committed violence but did not use alcohol was determined as 58 (21.6) and the number of subjects who were violent but did not use alcohol was determined as 20 (7.4). In the study, when the situation of the perpetrator of violence was examined as whether or not the perpetrator of violence was examined, the number of subjects who committed violence and gambled was determined as 129 (48.0), and the number of subjects who committed violence but did not gamble was determined as 140 (52.0).

Scales		Minimum		Maximum		\bar{x}	Ss	Flatulence	Skewed k
		n	value	value	value				
Problem Solving	Inventory	269	79,00	184,00	116,3093	17,28613	1,003	1,551	
Self-Perception Scale		269	26,00	90,00	70,8617	15,58415	-740	-246	

Table 2 Descriptive Statistics of Scales Used in Research

Variables	Exposure to Violence	n	\bar{x}	Ss	Sd	t	p
Problem Solving	Yes	148	126,6000	29,07943		2,712	,009
	No	121	137,7635	33,43292			

Table 3 Problem Solving Inventory Scores according to the Exposure of Participants to Violence t Test Analysis Results

The t-test was conducted to determine if there was a significant difference in the Problem Solving Inventory scores among participants based on their exposure to violence. The results revealed a statistically significant difference between the groups based on their Exposure to Violence status ($t(208)=2,712$; $p<0,05$).

Variables	Exposure to Violence	n	\bar{x}	Ss	Sd	t	p
Self-Perception	Yes	154	67,9870	16,11397	208	-3,891	,000
	No	115	75,3333	13,63594			

Table 4 Participants According to the Exposure to Violence Scores of the Self-Perception Scores t Test Analysis Results

Investigation of the Relationship Between Self-Perception and Problem-Solving Skills in Women Exposed to Violence

As a result of the t-test conducted to determine a significant difference according to the Participants' Self-Perception Scale exposure to violence, a statistically significant difference was found between the groups according to the Exposure to Violence ($t(208)=-3.891$; $p<0.05$). The self-perception scores of those exposed to violence were found to be lower than the participants who were not exposed to violence.

Variables		n	\bar{x}	Ss	Sd	F	p	Meaningful Difference
Problem Solving Inventory	Primary school	31	147,4839	35,66592				
	Secondary school	15	143,4000	35,35291				
	High school	47	134,5319	33,61085	4,237	2,585	003	1>4
	University	119	128,6218	31,04589				
	Literate	26	131,9615	24,25775				
	Total	259	133,5420	32,25329				
Self-Perception	Primary school	29	64,1724	17,18818				
	Secondary school	17	68,7059	15,86964				
	High school	50	76,4400	11,93205	4,237	13,515	000	4>1
	University	128	83,9531	14,01397				
	Literate	29	55,5517	14,67404				
	Total	269	70,8617	15,58415				

Table 5 ANOVA Test Results to Test the Difference Between Problem Solving Inventory and Self-Perception Scores of Participants According to the Education Variable

There was a significant difference in the Problem-Solving Inventory scores of the sample group according to the education status variable [$F=2.585$, $p<0.05$]. According to the results of Levene's test, it was found that the groups were homogeneously distributed ($p>0.05$). According to the results of the LSD comparison test, it is seen that the difference between the groups is significant because the group with primary school graduation scores higher than the other groups. The Problem-Solving Inventory scores of the primary school graduate group are higher than the scores of other groups.

There was a significant difference in the Self-Perception scores of the sample group according to the educational status variable [$F=2.585$, $p<0.05$]. According to the results of Levene's test, it was found that the groups were homogeneously distributed ($p>0.05$). According to the results of the LSD comparison test applied, it is seen that the difference between the groups is significant because the group with University Graduate scores higher than the other groups. The Self-Perception scores of the university graduate group are higher than the scores of other groups.

Investigation of the Relationship Between Self-Perception and Problem-Solving Skills in Women Exposed to Violence

Variables	Self-Perception
Problem Solving Inventory	r
	565
	p
	004
	n
	269

Table 6 Pearson Correlation Analysis Result Table for the Relationship Between the Sample Problem Solving Inventory and Self-Perception Scores

Based on the table, the Pearson correlation analysis was conducted to examine the relationship between the Problem-Solving Inventory and Self-Perception. The results indicate a significant positive correlation between the scores of the Problem-Solving Inventory and Self-Perception, suggesting that as problem-solving scores increase, self-perception scores also tend to increase ($r=.565$, $p<.05$).

4. Discussion

This research aims to study the relationship between self-perception and problem-solving skills in women exposed to violence. The research group included women between the ages of 18-65 who applied to the Mor Çatı Women's Shelter Foundation in Beyoğlu district of Istanbul. In the study, data were obtained by using the Problem-Solving Inventory Social Comparison Scale and the Violence Against Women Rating Scale. The findings of this study revealed that women who were exposed to violence had lower problem-solving scores than women who were not exposed to violence. When the studies conducted in our country are examined, it is seen that violence against women is increasing day by day. A study investigating the frequency of violence against women and related risk factors found that 52% of women have been exposed to at least one type of violence, with most of them exposed to verbal and physical violence. In another study, it was seen that 34% of women were exposed to physical violence and the vast majority (93%) were exposed to verbal or psychological violence within the last year (Bahadır, Yılmaz, & Öz, 2019). In one study, 59% of women reported that they had experienced domestic violence during their lifetime. In a study conducted on women with infertility problems, it was reported that 34% of women were exposed to violence due to this problem. In the study conducted by Efe and Ayaz with 370 women, it was found that all women were exposed to domestic violence, and in the study conducted by Tanrıverdi and Sıpkın, it was determined that 81% of the women were exposed to domestic violence. In a study, the relationship between hope, anger, and self-esteem of 35 women who applied to the Ankara Provincial Shelter between January and July 1999 due to domestic violence was studied for the evaluation of their problem-solving abilities. As a result of the multiple correlation process applied to the data, it was found that there were the same and significant relationships between women's perception of problem-solving skills and their hope and self-esteem, and between their control of their anger and their constant and outward-directed resentment. In the regression analysis conducted in this research, it was concluded that self-esteem predicted hope by evaluating problem-solving skills and that constant and outward-directed anger predicted the control of anger (Bilge, Arslan, & Doğan, 2001).

In our study, the self-perception scores of those exposed to violence were found to be lower than those of participants who were not exposed to violence. In a national study, domestic violence has been identified as a risk factor that jeopardizes the well-being of individuals, encompassing their physical, mental, and emotional integrity. Women who have experienced violence tend to employ ineffective cognitive emotion regulation strategies. Furthermore, higher levels of psychopathology are associated with an increase in these strategies, ultimately leading to negative impacts on self-perception. With a negative self-perception, the symptoms of psychopathology also increase. It has been determined that the self-perception, psychopathology symptom levels and maladaptive strategies of women who are victims of violence tend to increase (Şahin, 2018).

One of the important points is that many people are exposed to violence in childhood. In this period when self-control and anger management personality develop and the self is formed, being exposed to violence in the family is an extremely negative situation for the child. When the child becomes an adult, he will either survive as an individual who cannot control his anger by learning about the violence he was subjected to as a child, or his damaged self will shake his self-confidence and develop a low self-perception. It is possible to say that the self-confidence levels of individuals exposed to violence in the family during childhood are low and they have problems with anger management (Dursun, 2018).

Especially in societies where men are seen as superior to women and where the roles of men and women are separated by strict lines, it is seen that women are exposed to more violence. The man perceives the attitudes and behaviors that do not fit the identities that the woman has to accept as a threat to her sovereignty and uses violence against women. Violence against women is frequently seen by men today. Violence against women can often be defined as endangering a woman's life, body, psychological integrity, or freedom by force. Violence against women can be caused by biological, psychological, and social causes. One of the most important consequences of violence against women is that it adversely affects women's physical and mental health and can be considered as an important public health problem.

In our research, it was found that the Problem-Solving Inventory scores of the primary school graduate group were higher than the scores of the other groups, and the self-perception was higher in the university graduate group. In one study, it was found that exposure to violence differed according to educational status. When it is looked at which groups depend on the difference; it was determined that the violence rates of those who did not know how to write in the sand were higher than those of primary, high school and equivalent schools, associate, undergraduate, graduate and above. High school and equivalent school graduates had higher rates of violence than undergraduate, graduate, and above graduates. In this case, it can be said that exposure to violence decreases as education levels increase (Burn, 2007). However, in our study, the problem-solving skills of women who graduated from primary school are higher than other education groups. This can be explained by acknowledging stress or problems, or by showing less resistance. Resistance to change should be seen as a feedback mechanism for individuals who want to manage change effectively and the results should be monitored (Hosking, & Anderson, 2018). It is important that this declaration is carefully examined and that a change is made in accordance with preferences and transformed

into a positive process for the individual (Bareil, 2013). It should be considered in terms of the nature of the resistance of individuals to change. As in the studies on resistance to change in the literature, it is seen that the sources of resistance are classified in different ways. Individual sources that cause resistance to change can be separated by perception, personality, and need (Robbins and Judge, 2013), and Oreg (2003), who considers the issue from a broader perspective, classifies individual sources of resistance to change into four dimensions: routine search, emotional response, short-term thinking, and cognitive rigidity. Seeking routines of this magnitude represents that people may prefer to be bored rather than surprised, considering most of the changes in their lives as something negative. The emotional response refers to people's attitudes towards changes internally, the effect that information about change has on them, and the emotions that change in people's plans creates. In short, it shows individuals' feelings of discomfort and nervousness towards change. Short-term thinking describes the efforts of individuals in the process of change to get rid of the challenge of change by experiencing a short-term focus rather than primarily thinking about the long-term benefits; cognitive rigidity, the final dimension, indicates the ease / frequency with which individuals change their thoughts and their consistency towards change. Thus, the individual increases his psychological robustness with less thought. The concept of resilience is considered a dimension of psychological capital and states that the ability to cope with change, which is a positive psychological capital dimension, increases creativity. In this case, it is possible to say that resistance to change, which is a negative psychological capital dimension, will have a negative effect on problem solving (Beger, & Özmen, 2020). In another study, the perceptions of Problem-Solving Skills of students who were university graduates and civil servants were found to be higher than the perceptions of Problem-Solving Skills of students whose mothers were primary and secondary school graduates, housewives and retired students, but no significant difference was found between the mother's education status and profession and problem-solving skills (Yıldırım, Hacıhasanoğlu, Karakurt, & Türkleş, 2011).

In the study, those who asked for help from anywhere when exposed to violence were found to have higher problem-solving and self-perception scores than participants who did not. According to Heppner and Lee (2009), effective problem solvers must intuitively be aware of their environment and use appropriate resources effectively, as opposed to those who cannot solve them. In the studies conducted, a relationship was found between problem solving and asking for help.

Newman (1998) states that participants receive help by asking questions when faced with difficult tasks that require the help of someone who knows well. Asking for help is therefore an important problem-solving strategy. Nelson-Le Gall and Resnick (1998) define asking for help as a general problem-solving strategy that encourages people to actively participate in learning and cope with academic challenges.

Its formulation of a succession as an effective alternative to individual problem-solving is based on the analysis of achievement effectiveness in everyday learning and problem-solving situations in everyday problem-solving situations, students may find opportunities to seek outsourcing throughout their problem-solving (Cole, & Traupmann, 1981). In these circumstances, asking for help, accepting the help received, and using it is an important

learning skill (Nelson-Le Gall, 1985). This skill occurs in the type of effective request for help that focuses on comprehension and learning. Asking for executive help is a type of asking for help based on avoiding the work that students are directed to complete a task or prevent negative criticism (Karabenick, 2003; Butler, 2006). Avoiding asking for help is not asking for help for a variety of reasons, even though you need help (Arbreton, 1998). Research shows that in activities where individuals explain to each other, both the person who asks for help and the helper benefit from this interaction process. The search for effective help plays an important role in solving the problems that individuals face in their learning process. Research shows a positive relationship between seeking effective help and academic achievement, self-sufficiency, and learning orientation (Roussel, Elliot, & Feltman, 2011; Ryan, & Shin, 2011). In a study, it was found that women request more effective help than men, and men wanted more superficial help than women (Canan, 2015). In our research, it can be said that women who are exposed to violence have higher problem-solving skills and self-perception in participants with the behavior of asking for help, and that there are similar results with the literature.

John Dewey defines the problem as anything that confuses the human mind, challenges it, and hides faith. According to this definition, which we can also express as the complex situations that individuals are in, we can see many things that we encounter in our daily lives as problems. A lot of things can be a problem, such as a question posed by a friend, a chewing gum sticking to our feet while walking down the street, inflation, war, a teacher's homework. The question presented by our friend can cause confusion as we try to provide an answer. Additionally, encountering a gum stuck to our feet on a hot day presents an unwanted problem that we wish to resolve. Similarly, war represents a distinct problem where individuals engage in conflict due to their inability to find a solution that aligns with their perspectives. Furthermore, the assignments assigned by teachers serve as challenges that stimulate students' thinking and require them to address specific questions. As Frederiksen (1984) points out, Newen-Shimon emphasizes that in problem solving, it is important to understand the business, the environment, and the problem space. He states that the problem arises from the relationship between work and the environment (Gelbal, 1991).

Among the general characteristics of individuals who perceive themselves positively and find themselves valuable, to be open and sincere, to be flexible, to be emotionally close to their close environment, to accept criticism and feedback, to feel physically competent, to have the opportunity to show their talents, to ask for support and help when necessary, to be sensitive to differences, to be self-confident and positive, to have positive thoughts about their environment, to be open to learning and communication, is to be willing to express oneself. In the study, it was found that the self-perception scores of those who requested help from anywhere when exposed to violence were higher than the participants who did not (Argun, 2005). In this regard, it can be said that individuals who seek help perceive themselves higher and are associated with the above characteristics.

In the study, a high level of positive relationship was found between Problem Solving Inventory and Self-Perception scores and it was concluded that self-perception increased as problem solving scores increased. In a study, it was found that individuals with positive self-perception had more problem-solving skills, especially with a self-confident approach (Çam, 1998). In other words, these relations can be expressed as follows; it was concluded

that those who had problem-solving skills increased their problem-solving skills, those who had high problem-solving skills also had high problem-solving skills and high self-perception.

Studies on problem-solving skills show that there are differences in the participants' approaches to the problem, problem-solving methods, and skills. It has been observed that those who consider themselves sufficient in problem solving have a more positive self-perception in interpersonal relationships and exhibit more academically appropriate working methods and situations (Şahin et al., 1993). Individuals who are successful in problem solving consider themselves motivated to solve problems and believe that there is little chance in this regard and perceive them as more determined, careful, intuitive, consistent, and systematic (Heppner et al., 1991). In the research conducted abroad, it has been determined that individuals who see themselves as inadequate in solving problems have more internal conflicts, exhibit hypersensitive, depressive and obsessive behaviors in interpersonal relationships, are in hostile and negative behaviors, and there is an important relationship between problem-solving skills and sources of stress, lack of social support and suicidal ideation (Yıldırım et al., 2011).

In this study, it was found that there is a relationship between problem-solving and self-perception. In this context, it can be said that it would be beneficial to consider and examine the relationship between self-perception and problem-solving skills in women who have been subjected to violence from a broader perspective with related psychological variables. It is recommended to raise awareness of women exposed to violence in universities, public health centers, and women's counseling centers of municipalities. The study's limitations include the fact that the study was conducted in a small population, reflected women from a certain socioeconomic and cultural level, lack of information about the pre-violence status of women, or the absence of a control group for women exposed to violence. For this reason, it is very important to carry out similar studies without the specified limitations so that the whole process can be better understood, and women can get through this period healthily and with health professionals.

References

- Aksan, N., Sozer, A. (2007). Üniversite öğrencilerinin epistemolojik inançları ile problem çözme becerileri arasındaki ilişkiler. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 31-50.
- Arbreton, A. (1998). Student Goal Orientation and Help-Seeking Strategy Use. In S. A. Karabenick (Eds.), *Strategic Help Seeking: Implications for Learning and Teaching*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Argun, Y. (2005). Anne baba ve öğretmenlerin öğrenilmiş güçlülüğü ile okulöncesi çocukların davranışsal - duygusal güçlülüğü ve kendilik algısı arasındaki ilişkinin incelenmesi (Unpublished doctoral thesis). Dokuz Eylül Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Bahadır Yılmaz, E., & Öz, F. (2019). Şiddete maruz kalan kadınlara yönelik güçlendirme programı ve hemşirelik. *Koç Üniversitesi Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 16(4), 338-342.
- Bareil, C. (2013). Two Paradigms about Resistance to Change. *Organization Development Journal*, 31(3), 545-551.
- Beger, G. A., & Özmen, D. T. (2020). Değişime direnç ve çalışan yaratıcı davranışı arasındaki ilişkide stresin aracı rolü. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(25), 34-50.

Investigation of the Relationship Between Self-Perception and Problem-Solving Skills in Women Exposed to Violence

- Bilge, F., Arslan, A., & Doğan, S. (2001). Ankara ili sığınma evine başvuran kadınların problem çözme becerilerini değerlendirmeleri, kızgınlık, umut ve özsaygı düzeyleri. *Eğitim ve Bilim*, 26(120) 55-63.
- Burns, D. (2007). *Systemic action research: A strategy for whole system change*. Bristol: Policy Press.
- Butler, R. (2006). An Achievement Goal Perspective on Student Help Seeking and Teacher Help Giving in The Classroom: Theory, Research, and Educational Implications. In S. A. Karabenick & R. S. Newman (Eds.), *Help Seeking in Academic Settings Goals, Groups and Contexts*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum
- Büyüköztürk, Ş., Akgün, Ö. E., Demirel, F., Karadeniz, Ş., & Çakmak, E. K. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemleri* Ankara: Pegem.
- Christensen, L.B., Johnson, R. B., & Turner, L. A. (2015). *Research methods: Design and analysis*. New York: Pearson Education Limited.
- Cole, M., Traupmann, I. (1981). Comparative Cognitive Research Learning from A Learning-Disabled Child. In W. A. Collins (Eds.), *Minnesota Symposium on Child Development*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Çam, O. (1998). Psikiyatri hemşireliği uygulamasının öğrencilerin problem çözme becerisi, depresyon düzeyi ve kendilik algisi üzerindeki etkilerinin incelenmesi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 14(2), 1-13.
- Dursun, E. (2018). *Çocukluk çağında aile içerisinde şiddete maruz kalmış bireylerde özgüven ve öfke kontrol durumlarının incelenmesi* (Unpublished master's thesis). İstanbul, Gelişim Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Frederiksen, N. (1984). The real test bias: Influences of testing on teaching and learning. *American Psychologist*, 39(3), 193.
- Gelbal, S. (1991). Problem solving. *Hacettepe University Journal of Faculty of Education*, 6(6). 167-173.
- Heppner, P. P., Cook, S.W., Strozier, A. L., & Heppner, M. J. (1991). An investigation of coping styles and gender differences with farmers in career transition. *Journal of Counseling Psychology*, 38(2)167-174.
- Heppner, P. P., & Lee, D. (2009). *Problem-solving appraisal and psychological adjustment*. Oxford: Oxford Handbook of Positive Psychology.
- Hosking, D. M., & Anderson, N. (2018), *Organizational change and innovation: Psychological perspectives and practices in Europe*. New York: Routledge.
- Kabasakal, H. Z., & Girli, A. (2012). Üniversite öğrencilerinin kadına yönelik şiddet hakkındaki görüşlerinin deneyimlerinin bazı değişkenler ve yaşam doyumu ile ilişkisi Deü Buca Eğitim Fakültesi örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(2), 105-123.
- Karabenick, S. A. (2003). Seeking help in large college classes: A person-centered approach. *Contemporary educational psychology*, 28(1), 37-58.
- Karabulutlu, E. Y., Yılmaz, S., & Yurttaş, A. (2011). Öğrencilerin duygusal zeka düzeyleri ile problem çözme becerileri arasındaki ilişki. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 2(2), 75-79.
- Karasar, N. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel.
- Nelson-Le Gall, S. (1985). Help-seeking behavior in learning. *Review of Research in Education*, 12, 55-90
- Nelson-Le Gall, S., & Resnick, L. (1998). Help Seeking, Achievement Motivation, and the Social Practice of Intelligence in School. In S. A. Karabenick (Eds.), *Strategic Help Seeking Implications for Learning and Teaching*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Newman, R. S. (1998). Adaptive Help Seeking: A Role of Social Interaction in Self-Regulated Learning. In S. A. Karabenick (Eds.), *Strategic Help Seeking: Implications for Learning and Teaching*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Oreg, S. (2003). Resistance to change: Developing an individual differences measure. *Journal of Applied Psychology*, 88(4), 680-693.
- Robbins, S. P., & Judge, T. (2013). *Organizational behavior*. Ankara: Nobel Academic Publishing.

Investigation of the Relationship Between Self-Perception and Problem-Solving Skills in Women Exposed to Violence

- Roussel, P., Elliot, A. J., & Feltman, R. (2011). The influence of achievement goals and social goals on help-seeking from peers in an academic context. *Learning and Instruction*, 21(3), 394-402.
- Ryan, A. M., & Shin, H. (2011). Help-seeking tendencies during early adolescence: An examination of motivational correlates and consequences for achievement. *Learning and Instruction*, 21(2), 247-256.
- Savaşır, I., & Şahin, N. H. (1997). *Bilişsel-Davranışçı Terapilerde Değerlendirme: Sık Kullanılan Ölçekler*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Şahin, N. H., Basım, H. N., & Çetin, F. (2009). Kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarında kendilik algısı ve kontrol odağı. *Türk psikiyatri dergisi*, 20(2), 153-163.
- Şahin, N. H., Durak, A., & Şahin, N. (1993). *Sosyal Karşılaştırma Ölçeği: Bilişsel-Davranışçı Terapilerde Değerlendirme*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Şahin, Z. (2018). Aile içi şiddet mağduru olan kadınlarda kendilik algısı, psikopatoloji ve bilişsel duygu düzenleme stratejileri (Unpublished master's thesis). Işık Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yanık, A., Hanbaba, Z., Soygür, S., Ayaltı, B., Doğan, M. (2014). Kadına yönelik şiddet davranışlarının değerlendirilmesi: Türkiye'den kanıt. *Ejovoc (Electronic Journal of Vocational Colleges)*, 4(4), 104-111.
- Yazıcıoğlu, E., & Erdoğan, S. (2004). *SPSS uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Detay.
- Yıldırım, A., Hacıhasanoğlu, R., Karakurt, P., & Türkleş, S. (2011). High school students' problem-solving skills and influencing factors. *International Journal of Human Sciences*, 8(1), 905-921.

Makale Bilgi Formu
Yazar(lar)ın Katkıları: Makale iki yazarlıdır. Çalışma Meryem Gülnar'ın yüksek lisans tezinden üretilmiştir. Danışma, denetleme, inceleme, yön gösterme ve makale haline getirme Fatih Bal'a aittir.
Çıkar Çatışması Bildirimi: Çıkar çatışması yoktur.
Destek/Destekleyen Kuruluşlar: Yoktur.
Etik Onay ve Katılımcı Rızası: İstanbul Gelişim Üniversitesinden 2021-23-23 nolu Etik Kurul Kararı alınmıştır.
Not: Bu makale iThenticate sistemi tarafından taranmıştır.

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

Sakarya Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi

2(1), (2023), 16-32.
e-ISSN: 2980-0404

Review Article/Derleme Makalesi

SAÜ KADIN
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Eril Gücün Kadın Bedeni Üzerindeki Tahakkümü

The Domination of the Masculine Power over the Female Body

Yücel Aksan¹

¹ Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, İzmir, Türkiye, yucelaksan@yahoo.de, ORID ID:0000-0001-8145-6277

Article

info/Makale Bilgisi

Received/Geliş:
28.03.2023

Accepted/Kabul:
25.06.2023

Online/Çevrimiçi:
30.06.2023

Öz: Tarih boyunca kadın ve kadın bedeni eril gücün tahakküm mecrası olmuştur. Erkekliğe dair imgeler oluşturulurken tüm evrene tahakküm etme yeteneği ve gücünü doğal hakkı olarak kendinde gören erkek, buna karşı kadını daha zayıf ve yetersiz olarak kurgulamıştır. Bununla birlikte diğer yaşayan canlılar üzerinde karar verme yetisini de kendi hakkı olarak görmüştür. Yazılı kaynaklarda ana soylu döneminde kadının Tanrıça olarak yüceltilmesi, değer görmesi açısından değerlendirilmesi gerekirken tarihi süreçte değişen hayati koşullar ve yerleşik düzene geçilmesiyle birlikte fiziksel gücün daha önem kazanmasıyla kadınlar itibar kaybetmiş ve nesneye dönüştürülerek bedenleri pazarlanmıştır. Bu pazarlığı meşrulaştırmak adına da kadının rızası varmış gibi gösterilmeye çalışılmıştır. Bu aslında var olmayan rızanın tarihçesinin bir kesiti bu yazıda aktarılmaya çalışılacaktır. Başlangıcı Sümerlerden yola çıkılarak Ece Nana'ya yöneltilen övgülerden sonra Antik dünyanın ikirciklik anlayışından sonra kitabi dinlerdeki yansıması ele alınacak ve kadın düşmanlığının ve itibarsızlığın başlangıcı olarak dogmaya dönüşmesi Ana soylu düzenden ata soylu döneme geçişte gerçekleşmesi incelenecektir. Farklı kaynakların değerlendirilmesinden yola çıkılarak kadın bedeninin uzun yıllar geçmesine rağmen hala aynı imgeler ile değerlendirilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin hala sağlanmamış olması umut kırıcı olsa da mücadelenin devamı için karanlıkta bırakılan kadınlar ortaya çıkmış olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Eril Güç, Tahakküm, Kadın Bedeni, Antik dönem, Fahişeler

Cite this

article/Atf: Aksan
Y, Eril Gücün Kadın
Bedeni Üzerindeki
Tahakkümü, Saü
Kadın Araştırmaları
Dergisi, 1(2)
(2023), 16-32.

Abstract: Throughout history, women and the female body have been the dominance of masculine power. While creating images of masculinity, the man, who sees himself as the natural right of the ability and power to dominate the whole universe, has, on the contrary, constructed the woman as weaker and inadequate. However, he considered the ability to decide on other living creatures as his right. In the written sources, in the matrilineal period, the woman should be glorified as a goddess and evaluated in terms of being valued, but with the changing vital conditions in the historical process and the transition to the settled order, women lost their dignity and their bodies were marketed by turning them into objects. In order to legitimize this bargain, it was tried to be shown as if the woman had consent. A section of the history of this non-existent consent will be tried to be conveyed in this article. After the praise directed to queen Nana, starting from the Sumerians, the reflection of the ancient world in the book religions after the ambivalence understanding will be discussed and it is thought that the transformation into dogma as the beginning of misogyny and disrepute will have taken place during the transition from the matrilineal order to the ancestral lineage. Based on the evaluation of different sources, although it is disappointing that the female body is still evaluated with the same images even after many years, and that gender equality has not been achieved yet, women who have been left in the dark for the continuation of the struggle will have been emerged. This article chronicles the history of prostitutes spanning nearly 4000 years.

Keywords: Masculine Power, Domination, Female Body, Antiquity, Prostitutes.

Extended Abstract

The Domination of the Masculine Power over the Female Body

Yücel Aksan¹

¹ Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, İzmir, Türkiye, yucelaksan@yahoo.de

Throughout the history of humanity, the female body has been submitted to masculine power. While women were thought to be more egalitarian until then, this radically changed with the transition to the settled order. The position of the woman became lower and her body was objectified and started to be seen as a kind of men's property. As a means of exchange between families or tribes, her body, which was considered valuable along with other valuables, was valued. The criterion of being "untouched" by the man defined the high value. A woman who had been "touched", "contaminated", or actually been raped, on the other hand, was despised and sometimes punished with death. This concept restricted women a mere existence as prostitutes. This article conveys a brief history of these women, who are excluded and ignored in most societies. Basing on the very few sources of written records, it will try to explain the changing perception of women in the ancient Greek and Babylonian periods.

In his essay, *De Generatione Animalum*, Aristotle, who was influenced by Western and Eastern thought in the Ancient Greek Period, defined women as "male disabled, passive beings captive of emotional and bodily functions". He emphasized that he saw himself as a living being. According to his views, a woman has no function other than reproduction and is an empty vessel. There is no more to her than being filled with a man's spirit. While expressing the general view towards women of his time, Aristotle also established the concept. In the Christian era, the views of St. Augustine and St. Thomas Aquinas on women and the body became influential for the perception of women in the Western World. The fact that the woman is seen only as a hollow body and that she is deficient and weak in the face of the man who is himself defined by the soul and mind has started a chain of negativities. Publications reflecting the demonic existence of woman as an enemy have been converted into a referential canon in the Western world ever since.

This article starts with conveying the possible causes, the definitions of these reasons and the rules, and continues with mentioning the discourses and events that are effective in the process of creating the perception of "woman" against the theories of "masculinity".

In the beginning, in monotheistic religious books, especially in the Torah and the Bible, a woman was seen as deficient, weak, in need of care, and easy to be deceived. Consequently, man saw himself as her natural patron and appointed himself to this task. Thus, he gained the ability to dominate both her body and her mind.

Women who exhibit attitudes outside the general pattern in social life were excluded from the "normal" category and forced to struggle with a difficult life. In fact, among the clichés that were imposed on women, only the realm of "Saint, Mother, Prostitute" was available. The source of this trilogy is Demosthenes, who wrote, "We have prostitutes for pleasure, we have mistresses for your daily care, and wives to be a faithful keeper of our legal lineage and home." Thus, women were kept away from social life, politics and having a profession.

The discourses of philosophers and prominent figures in the Ancient Greek period supported the ongoing thoughts that fixed women's secondary status. Whereas the legitimate spouse was limited to "mother", "wife" and "servant", so-called hetairai were allowed to accompany the man in social life. While this ambivalent structure did not grant any rights to the legitimate wife, it gave the hetairai the right to speak, debate and comment in political situations at symposiums.

Through the evaluation of historical sources, the article shows that in the period of over 4000 years, the same negative images and thoughts about women still persist and gender equality has not yet been achieved.

1.Giriş

Yaklaşık 4000 yıl öncesinde Ece Nana'ya ithafen yazılmış methiye yazısından Antik Yunan döneminde (MÖ 756) Solon'nun zamanlarında asfaltlanmamış yollarda ayakkabı tabanına ters olarak ardından gelen kişinin okuyabileceği şekilde yola damgalanmış *Beni takip et* mesajına (Tannahill, 2003) ne kadar çok değişmiş kadının değeri ve onun bedeni üzerindeki tahakküm.

Bu yazı, kadın algısına yönelik değişimin ne denli büyük, hatta uçurum niteliğinde olduğunu aktarmaya ve olası nedenlerine değinmeyi amaçlamaktadır. Bu değişimin en alt katmanında olan; yani bedenini satmak zorunda kalan, buna mecbur edilen ama bunun neticesinde toplumsal dışlanma, cezalandırma, haksız ve yurtsuz olma ile cezalandırılan ve tarihin sayfalarında görünmeyen kadınların yani fahişelerin hayatları aktarılacaktır.

Zaman açısından muhtemel başlangıç verilmesi mümkün görülmesi de bu yazıda yaklaşık 5000 yıllık zaman dilimine ait bilgiler özet olarak (MÖ 4000-2000 Sümerler, MÖ 756- MÖ 146 Antik Yunan ve MÖ 900-MS 476 Antik Roma), Hristiyanlığın hüküm sürdüğü Ortaçağ dönemine kadar olan bilgileri aktarmaya çalışılacaktır. Verilerin yetersizliği nedeniyle karanlıkta kalan bu konuyu araştırmak ve yayına dönüştürmek önemlidir. Beden, güzellik ve cinsellik üzerinde nesneleştirilen kadını kendini onun sahibi olarak gören erkeğin "hegemonik erkeklik"² açısıyla değerlendirmek bu makaleyi gerekli kılmıştır. Yeni çalışma alanı olan "erkeklik kavramı"na yönelik bilgiler vermeye çalışan bu yazının (daha sonra daha kapsamlı temel bir çalışmanın zeminin oluşturmak amacıyla) çerçevesi dar tutulmuştur.

Bu makalenin içeriği sadece Güncel Kadın Çalışmaları, Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları (Gender), kadın hakları ile ilgili çalışmaları kapsamamaktadır, içinde tarihi bakış açısını ve kültürel eril tahakkümün süreci de aktarmaya çalışacaktır. Özellikle Antik dönemde resmi eşe gösterilen özensizliğin buna karşı sempozyumlarda *heterailere*³ gösterilen ilgi ile kadına dair en ikircikli ifadesini görmek mümkün olacaktır.

Kadın bedeni üzerinden eril tahakkümün tarih içinde yine, yeni ve yeniden inşasına yönelik olduğunu söylemek yanlış olmaz. James W. Messerschmidt'in "Hegemonik Erkeklik, Formülasyon, Yeniden Formülasyon ve Genişleme" (2019) adlı kitabında vurguladığı üzere,

Hegemonik erkeklikler, kültürel etkiye sahip ancak sosyal eylemi belirlemeyen ilişkisel ve söylemsel bir sosyal yapı oluştururlar. Hegemonik erkeklik sıklıkla -ama her zaman değil- erkeklerin (ve kadınların) gerçekleşmesi ve yeniden üretilmesinde uygulanan geleneklerin- pratik olarak deneyimlendikleri gibi karşılıklı olarak onaylayıcı görünen ve yaşanmış somutlaşmış anlam kalıplarının- temelini oluşturur. Hegemonik erkeklikler, ilişkisel ve söylemsel olarak belirli durumlarda kadın ve erkekler için bir "gerçeklik" duygusunu oluşturur ve sosyal eylemle sürekli olarak yenilenir, yeniden yaratılır, savunulur ve değiştirilirler. Yine de zaman zaman onlara direnilir,

² Bu çalışmada James W. Messerschmidt'in *Hegemonik Erkeklik, Formülasyon, Yeniden Formülasyon ve Genişleme*. İstanbul: Özyeğin Üniversitesi Yayınları (2019) çıkış noktasını oluşturmuştur.

³ Antik Yunan'da eğitilmiş ve kültürlü, erkek toplantılara eşlik edebilen kadınlara verilen isimdir. Felsefe, siyaset tartışmalarına katılırlar, hamileriyle cinsel ilişki içerisinde olsalar da hetairailer basit seks işçisi olarak görülüyorlardı.

sınırlandırılır ve değiştirirler ve onlara meydan okunur (Messerschmidt:203) diye yazar. Bu alıntıdan da anlaşılacağı üzere aslında erk gücü ve hükmetme yeniden inşa edilmiş, fakat burada kadın hep mağdur olan tarafta kalmaya zorlanmıştır.

2.Sümerlerden Levililere Değişen Kadın İmgesi

Ana Tanrıça Ece Nana'ya düzülen methiyelerden sonra kadının sosyal yaşamdan uzaklaştırılması, eve hapsedilmesi, sadece çocuk yetiştirme, erkeğe hizmet görevlerinin verilmesi çok uzun sürmedi. Yoğun tarım faaliyetlerinin başlaması, sabanın kullanımı, erkeklerin kaynakları ve kadınların hareketlerini denetmesini kolaylaştırdı. Kadınların çalışmalarının küçük bir alana yoğunlaşması erkeklerin kadınları yönlendirmelerini mümkün kıldı. Saba tarımı yiyecek tedarikini arttırırken, yiyeceği üretmek için gerekli kaynaklara olan gereksinim de arttı. Erkeklerin genelde tarla sürme ve hayvan bakma gibi işleri üstlenmesi, erkek çocukların kız çocuklarından daha fazla önemsenmesine yol açtı ki böylece erkek çocukları kamu arazilerini işleme hakkının doğal varisi haline geldi. Böylece nesiller boyunca kadınların kaynaklara erişimi azaldı ve erkek desteği olmaksızın yaşamlarını sürdürmeleri gitgide daha da zorlaştı (Wiesner-Hanks, 2020).

Kadının eril gücün kendini ifade nesnesine dönüştürülmesi, buna ilaveten özellikle de Tek Tanrılı dinlerin (Musevi, İsevi) yazılı aktarımlarında “eksik”, “eğri”, “zayıf” olarak tasvir edilmesi neticesinde hakkında karar verme yetkisini eline alan erk güç, kadının giyimine, cinselliğine, duygularına dâhi müdahale etmiş ve nasıl yaşaması ve hissetmesi gerektiğini dikte edilmiştir.

Simone de Beauvoir “İkinci Cinsiyet” (1949 yılında yazdığı kitapta) bu yetkiyi erkeğe “tanrısal” bir hak olarak verildiğini şu sözlerle açıklar: *Erkeklerin yazdıkları yasaları onaylayan bir Tanrı'ya sahip olmak gibi bir üstünlükleri vardır; kadınlar üzerindeki mutlak yetkenin onlara Yüce Tanrı tarafından bağışlanmış olması da talihtir. Bütün öbür dinlerin yanı sıra, Yahudilikte, Hıristiyanlıkta ve Müslümanlıkta erkeğin efendiliği tanrısal bir haktır; dolayısıyla Tanrı korkusu, ezilen kadınların başkaldırıya yönelik tüm tepkilerini bastırır* (Stone, 2000).

Kadının ikincil duruma düşmesinin en belirgin nedeni olarak fiziksel gücün daha önemli sayılması, toprağa dayalı gelişmenin ve toprak için savaşmanın zaferi ile sonuçlanmıştır. Savaş sonrası elde edilen ganimetler arasında köleliğin ciddi bir pazara dönüşmesi ki bu anlamda sadece kadınlar kastedilmemiştir, içinde erkeklerin, çocukların da bulunduğu bu köleler aslında erk gücün zayıf olanı zapt etmesiyle gelişmiştir. Bu açıdan bakıldığında Ebru Pektaş'ın (2017) “Toplumsal Cinsiyetin Anahtar Kavramları: Cinsellik, Şiddet, Emek” adlı kitabında vurguladığı üzere Beauvoir'in sözleri *hiçbir erkek, işe kendini belli bir cinsin üyesi olarak kabul etmekle başlamaz: Erkek oluşu kendiliğindedir.* (Pektaş, 2017) yeniden anlam kazanmıştır.

Oysaki kadın, erkek neye karar verirse odur; bu yüzden de ona, erkeğe özellikle cinsel yanı ağır basan bir varlık gibi görüldüğünü belirtmek üzere ‘dişi’ sıfatı verilir: Erkek için kadın tepeden tırnağa cinseliktir, erkek için öyle olduğuna göre belirlenip ayrılmaktadır; özsel (temel) varlığın karşısında özsel-olmayan varlıktır. Erkek, Özne'dir, Mutlak Varlık'tır: Kadın Öteki Cins'tir (Pektaş, 2017). Bu açıdan bakıldığında erk güç sahibi mercii karar verme yetkisiyle daha zayıf gördüğü topluluğa hükmetme hakkına da sahip olmuş oluyordu.

Toprağa hükmetmek ve daha fazlasına sahip olma arzusu savaşı getirmekteydi, Güçlü olan kazanır, kazanan zayıf üzerine hak sahibi olur. Georges Bataille “Eros’un Gözyaşları” (1997) adlı çalışmasında *İnsan yaşamı, ilk yalınlıktan çıkarken, savaşın lanetli yolunu izledi. Yıkıcı savaşın, alçaltıcı sonuçları olan savaşın, köleliğe (S.38) ve ayrıca fahişeliğe götüren savaşın lanetli yolunu inşa ettiğini vurgulamaktadır. Devamında ise Savaşın ve köleliğin gelişine kadar ilk uygarlık, temelde eşit olan özgür insanların etkinliğine dayanıyordu. Ama savaştan kölelik doğdu. Kölelik toplumun birbirine zıt sınıflar halinde bölünmesinde rol oynadı. Savaşçılar, başta yaşamlarını ortaya koyma, daha sonra benzerlerinin yaşamını ortaya koyma koşuluyla savaş ve kölelik aracılığıyla büyük zenginliklere kavuştular. Erotizmin doğuşu, insanlığın özgür insanlar ve köleler olarak bölünmesinden öncedir. Ama erotik zevk, kısmen, toplumsal statüye ve zenginliğe sahip olmaya bağlı olmuştur* (Bataille, 1997) yazarak tamamlar.

Kadına konulan yasaklar, onu sadece aktif sosyal yaşamdan uzaklaştırmakla kalmamış, onu sadece eve hapsedmemiş, nasıl hissetmesi gerektiğini, cinselliğini ve sevgisini nasıl ifade edeceğini de belirlemiştir. Günümüzde kadınların “annelik”, “ev kadınlığı” ve “iş kadınlığı” rollerinin hala tartışılması, toplum içindeki duruşunun nasıl olması gerektiği konusunda kurallar konması, aslında sürecin hiç değişmediğinin bir göstergesidir. Gücü elinde bulunduran her zaman kuralların da belirleyici merciidir, bu değişmez bir kanun gibidir.

James W. Messerschmidt’in güç ve cinsellekle ilgili tespitleri bu görüşü destekleyici niteliktedir: *İktidar, biyolojik cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve cinsel ilişkilerin önemli bir yapısal özelliğidir. Kadınlar ve erkekler arasındaki sosyal olarak yapılandırılmış güç ilişkileri, tarihsel olarak biyolojik cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve cinsel tercih temelinde inşa edilir. Başka bir deyişle, belirli bağlamlarda, bazı erkekler ve bazı kadınlar, diğer erkekler veya kadınlardan daha fazla güce sahiptir; bazı cinsiyetler diğer cinsiyetlerden daha fazla güce sahiptir; bazı cinselliklerin diğer cinselliklerden daha fazla gücü vardır ve güç kullanmayla, biyolojik cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve cinsellik yapma kapasitesi, çoğunlukla, birinin biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyetle yapılandırılmış güç ilişkilerindeki yerinin bir yansımasıdır* (Messerschmidt, 2019).

Var olan sosyal sistemin içinde dayatılan şablonun dışında davranan kadınlar ise “normal” kategorisinden çıkartılıp zor bir yaşam ile mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Hatta dayatılanlar arasında klişeleşmiş, bilindik üçleme “Azize, Anne, Fahişe” ile anılması kadına ancak bu kadar özgürlük alanı tanınması olarak görülebilir. Bu belirtilen üçlemenin kaynağının bir bakıma Demosthenes olduğu söylenebilir. Foucault’un alıntılıdığı ve Demosthenes’e ait olduğu söylenen *Neera’ya Karşı* adlı savunmanın sonundaki sözleri ile kadınlarda aranan özellikleri üç farklı kadında sıralamıştır: *Haz için hafifmeşrep kadınlara fahişelere, günlük bakımınız için metreslere, yasal soyumuz ve yuvamızın sadık bir bekçisi olması için karılara sahibiz* (Foucault, 2015).

Tarihsel olarak ataerkil düzenden önce anaerkil veya ana soylu bir düzenin hâkim olduğu araştırmalarda okumak mümkün. İlkel kabilelerde başlayan ve kabile/aile içindeki ensestin tabu olması ile birlikte kadınların takas yapılacak bir obje olarak “kız alıp kız verme” de kullanılmaya başlanması, aslında bu bakımdan fuhşun başlangıcı olarak da yorumlanabilir. (Yıldırım Koyuncu, 2015) Ghislane Paris “Cinselliğin Önemi” (2013) adlı çalışmasında

nesneleştirilen kadının sahibi erkek olmuştur. Paris, *her şeyden önce kadınlar uzun zaman erkeklere aitti. Genç kızlar ya babalarının ya da kocalarının otoritesi altındaydı. Onlar aileler ve farklı klanlar arasında bir değişim nesnesiydiler. Onlara sahip olmak güç ve istikrar kaynağı anlamına geliyordu. Bu başlangıç noktalarına dönmek, bugün artık bunlar çok uzakta kalsa da bizdeki reaksiyonlarını anlamak için önemli* (Paris, 2013).

Bu anlamda bekâret konusu ve tabusuna da değinmek gerekir. Ebru Pektaş “Cinsellik, Şiddet, Emek” (2017) adlı çalışmasında “Bekâret tabusu, kadını mülk edinmeye dayalı sınıflı ataerkil toplumlar boyunca çeşitli biçimde olagelmıştır. Sözelimi, kadının bekâreti, Antik dünyada çok önemli bir öğeydi. Bakire kadına tecavüz, erkeğin (baba) malına zarar vermek olarak görülür ve başlık parası gibi ekonomik kimi yaptırımlara gidilirdi (Pektaş, 2017).

Fakat bu konu ile ilgili Françoise Héritier’e göre fazla veri olmasa da eski çağ toplumlarında özellikle erkeklerin cinselliklerini rahatça sürdürebildiği vurgulamaktadır. Yani bu dönem için bedel karşılığında cinselliğin olması mümkün görünmüyor. Etnologların, avcı toplayıcı topluluk üzerinde yaptıkları araştırmalar fuhşun olmadığını aktarmaktadır. Héritier’e göre fuhş para biriminin ortaya çıkışı ve düzenli üretim sistemlerinin gelişmesiyle başlamıştır, ama esasen para veya değer biriminin kullanılmasıyla birlikte başlangıç zamanı olarak görmek daha doğru olacaktır.

Erkekler savaşta güçlü, avcılıkta kadından daha üstün başarı elde ettiği düşüncesinin üstüne kadını korumayı da ekleyince, karşı cinsin gözünde kendini hem fiziksel hem de fikirselsel olarak üstün kabul ettirmiş ve egemenliğini inşa etmiştir. Tarım düzenine geçiş, yerleşik hayatın başlaması, hayvanların evcilleştirilmesi, insanın, özellikle erkeğin, kendini doğanın efendisi olarak algılamasına neden olmuştur. Bu efendiliğin ifadesi erkeğin toprak sahibi olması, bundan gelir elde etmesi ve sonrasında sahip olduklarını erkek varisine aktarmasıyla sonuçlanmıştır. Tek eşli aile düzeninin kurumsallaşması (tek yönlü olarak, çünkü sadece kadın tek eşli olması gerekiyordu, erkek kendine kısıtlama getirmemiştir), kadınlardaki bekâret şartı ki burada kadın cinselliğinin de denetimini kendi erk alanına dönüştüren erkek, dini de kullanarak yerini sağlamlaştırmıştır (Yıldırım Koyuncu, 2015). Böylece soyunu devam ettiren varisin kendi kanından olmasını garantiliyordu. Fakat evlilikte yaşanan dini ve kültürel kısıtlamalar onun farklı kadınlara yönelmesine neden oluyordu. Bu bakımdan tüm kültürlerde “metreslik”⁴ ve “fahişelik” daima var olmuştur (Antik Yunan Döneminde *hetairai* ler gibi).

Kadın algısına yönelik yasakların ve korkuların inşası çok eskiye dayanmaktadır. Bu yasakları destekleyen ve kadının korkulması gereken olduğu Eski Ahit, Değişler 7:1-27 bölümünde okumak mümkün. Bu metinde oğluna

⁴ Metresliği fahişelikten tek ayıran özellik ise uzun süreli ve evlilik dışı olmasıdır. Ortaçağ döneminde ise evliliğe karşı hukuksal anlamda “onur”un eksik olmasıdır. Bu birlikteliklerden doğan çocuklar yasal evlilikten doğan çocuklara kıyasla daha aşağı bir statüye sahip olurlardı. Zaman içerisinde bu “leke” olarak görülen durum gücünü kaybetmeye başladı. Justinian döneminde ise evlilik dışında doğan çocukların toplumsal durumu düzelmeye başladı. Kilise ise bu duruma, çocuklar tek eşlilikten ve hukuksal engel olmayan bir olduğu sürece müdahale etmiyordu. Ortaçağ döneminde Hristiyanlığın baskısı ile resmi evlilik dışı birliktelikler olumsuz görülmeğe başladı. Fazlaca kilise meclislerin ve konsillerin çıkardığı yasalar metresliği cezalandırmayı öngörüyordu, fakat çavdırıcı olamıyorlardı. Aslında ruhbanlığın metresliğini de fazlasıyla yaygındı. bak.: <https://www.leben-im-mittelalter.net/alltag-im-mittelalter/liebe/sexualitaet/prostitution.html>

tavsiyelerde bulunan baba kadına karşı korku ve temkin duyması telkininde bulunur. Hissedilmesi tavsiye edilen korku ile birlikte korkuyu duyulana karşı mücadele ve onu yok etmeye yönelik temel dürtünün de başlaması olasıdır.

Eski Ahit, Deyişler 7'den aktarılan bilgiler de ise, baştan itibaren “masum” ve “genç” erkeği baştan çıkararak fetan kadının işi kolay görünür, “kandırılmış erkek” olarak masumiyetini devam ettirirken kadının şeytanımsı cilvesi ölüm yolculuğuna benzer kandırma süreci yaşattığı erkeği tüm sorumluluklardan kurtarır. Bu yazı okunduğundan suç/suçlu ve iyi/kötü taraf belirlenmiş, değişim ve düzeltme mümkün görünmemektedir. Bu bilgiler doğrultusunda bakıldığında kadının konumu belirlenmiştir. Kadın ve beden baştan çıkarıcı kötü imgeleme bir anlamda tanımlanmıştır. Yıldırım Koyuncu (2015), adlı çalışmasında *Kadının varlığının, diğer tüm özellikleri hiçe sayılarak sadece bedene indirgenmesi ve bunu değişmez bir olgu olarak algılanması, tarih boyunca erkek egemen ideolojinin direngen ve yaygın bir özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır.*

Kadın düşmanı tutumun ilk söylemi Levililer tarafından resmileştirilmiştir. Bu bakımdan kendilerinde kadınların sahip olduklarına gasp etme hakkının tanınması yanında kadının bedenine ve cinselliğine de müdahale hakkını elde etmiş oluyordu. Bu hak sonrası ise Stone'nin belirttiği gibi “İbrani kadınlara, cinselliği farklı erkeklerle yaşamının kötü olduğunun kabul ettirilmesi gerekiyordu. Bunu yaptığı takdirde yıkım, kötülük, öfke ve utanç üzerine çökecekti. Öte yandan erkeğin çok eşliği (sayısı 3 veya 50 de olabilir) kabul edilir bir durumdu. Levi yasalarına göre kadına evlilik öncesi ‘erdemlikle evlilikte bağlılığı Tanrısal bir gereklilik’, yani Tanrısal bir buyruk olarak ilan ediliyor, o dönem Tanrıça dinindeki kadınlara ve cinselliğine karşı bir tutum olarak kesinleşmeye başlıyordu” (Stone, 2000).

Bunun devamında Stone'ye göre anaerkil anlayışın bitirilmesi gerekti “Levililer yazarların sözlerinde ataerkil eski anlayışın devam etmesi rahatsız edicidir. Tapınağın kutsal kadınlarını da dâhil ederek cinsel özerkliğe sahip özgür kadınları *orospu* ve *yosma* olarak niteliyor, itibarsızlaştırıyor ve töredışı olmakla suçluyorlar.” (Stone, 2000.) Bu anlayışa uygun davranmayan kadın “kötü” olarak damgalıyorlar. Yazılı aktarımın kanon haline gelmesiyle birlikte meşruiyet/yasallık kazanmış, bu görüşün temeli de böylece atılmış oluyordu. Levi yasalarına göre kadın evleninceye kadar bakireliğini korumalıydı ki ailenin yaşayacağı lanet de böylece kadının bedeni üzerine yüklenmiş oluyordu. Kadın babasının seçtiği erkeği sorgusuzca kabul etmeli hayatı boyunca ona bağlı kalmalıydı. Aksi halde hem kendisi hem de babası lanetlenir ve lekelenirdi. Böylece “ıffetli” kadın ile “ıffetsiz” kadının ayrımı yapılmış oluyordu. Yasaya aykırı davrananlara fiziksel şiddet ve sosyal dışlama cezaları verilmiştir. Bu şekilde kadının evlilik dışı cinsellik yaşamasının önüne geçilmiş; korkutma, caydırma ve engelleme, yöntemleri başarılı olmuştur. Bu dönem sonrasında, ister tek Tanrılı dinlerin hâkim olduğu bölgelerde ister ataerkil toplumlardaki anlayış bu bakışa göre şekillenmiştir. Eski Ahit'te fahişelikle ilgili belirtmeler bulunmaktadır. Bunların arasında ataerkil düzenin, Yahudi çoban kabilelerinden gelin “satın” alındıklarından bahsedilir.⁵ İncil'de ise fahişeler

⁵ <http://www.bpb.de/apuz/155369/prostitution-das-aelteste-gewerbe-der-welt?p=>

hakkında farklı görüşler mevcuttur. Burada özellikle Magdalalı Meryem ile ilgili aktarılan öykü en bilindik olanıdır.

Sadece Levililer yasalarında kalmayan bu kanunlar Ur-Nammu kanunlarında (MÖ 2100-2050) da bulunmaktadır. Bu metinlerde kadınların erkeğe ait olduğunu kadının sahibi erkek olduğu açıkça belirtilmiştir (Berkowitz, 2013). Bu kanunlar kadınlar için ne kadar durumun ne kadar zor olduğunu özetler.

Ur-Nammu döneminde nişanlı bir bakireye tecavüz etmiş bir adam ölümle cezalandırılırdı. Bu ceza, kıza karşı işlenen suçtan ziyade müstakbel damadın kıza sahip olacak ilk kişi olma hakkının elinden alınmasına işaret etmektedir. Yaklaşık bin yıl sonra, Asurlular dönemine gelindiğinde yasalar daha karmaşık ve Asur geleneğine uygun şekilde, daha acımasızdı. Nişanlı kızlara tecavüzün cezası her zaman olduğu gibi ölümdü ama yasa henüz evlilik sözü almamış kadınlara tecavüz de dikkat ediyordu artık. Böyle durumlarda kızını bakireler için öngörülen yüksek fiyata evlendirme şansını yitirmiş babaya da kefaret ödenirdi. Baba, tecavüzde bulunana dava açabilir ve eskiden bakire olan kızının başlık parasının üç katını (s. 36) alabilirdi; sonrasında tecavüzcüyü kızıyla evlenmeye zorlayabilir ya da kızını başka birine verebilirdi. Lekelenmiş bir kızın başlık parası “serbest piyasada” daha düşüktü ama yine de baba karlı çıkıyordu. İşin içine tatlı bir intikam duygusu katmak için, Asurlu babalar böyle durumlarda tecavüzcünün karısı kendine köle alıp istediği gibi kullanma seçeneğine de sahiptiler. Böylece bir adam bakire bir kıza tecavüz ettiğinde, iki masum kadın bundan zarar görüyordu. Belki de hayatının geri kalanını kendisine tecavüz eden adamla geçirmeye babası tarafından zorlanacak kurbanın kendisi ve tecavüzcünün, kurbanın ailesine kin dolu çevresine teslim edilecek karısı (Berkowitz, 2013).

Nevin Yıldırım Koyuncu'nun da vurguladığı üzere bu ideolojinin sonucunda kadın sadece beden olarak görülmüş, alınıp satılabilen bir nesneye dönüştürülmüştür. Kolay yol olarak da bedenine bedel verilerek kadının “sanki” rızası varmış gibi yapılan pazarlığına kendisi de dâhil olmuş ve “mecburen” onay vermiştir. Böylece erkek egemen sistem kendi suçunu hafifletip, tüm suç ve ağırlığı kadına yüklemiş ve kendi düşünce sistemini inşa etmiştir.

3. Antik Yunan ve Babil Dönemi'nde Fahişeler

İlk olarak “fahişe” ve “fahişeliğin”⁶ yani “Prostituta”nın Codex Justinianos”dan (Bizans ve Roma Hukuku) alınmış ve daha sonra Ortaçağ hukukuna da aktarılmış olmasını belirtmek gerekir. Aziz Hieronymus (4-5.yy) da bu tanımı kullanmıştır. Kendisi“Meretrix, quade multorum libidini patet” (Kendini isteyerek çok kişiye sunan kadın, fahişedir) demektedir (Schuster, 1992).

Romalı Hukukçu Ulpian (170-228) ise fahişeliliği özetle “umuma” dair olarak görür ve sadece genelevde çalışan kadın kastedilmez, namus anlayışına sahip olmayan, zina yapan kadın da fahişe olarak görülmelidir. Sadece meslek olarak yapan değil, para alan ve bu işi meslek olarak seçen kadın da fahişe sayılabilir (Schuster, 1992).

⁶ “Prostitution”. Yani fahişeliğin kelime anlamı lat. Prostibilis “kendini sunmak” kelimesinden türemiştir, buradan ise prostibulum (fahişe, bordell), prostituta (fahişe) türemiştir.

Özellikle Antik Yunan Dönemi'nde Batı ve Doğu düşüncesinden etkilemiş olan Aristoteles *De Generatione Animalum*⁷ eserinde kadınları sakatlanmış erkek, duygusal ve bedensel işlevlerinin tutsağı olmuş edilgen varlıklar olarak betimlemiştir, yazdıklarıyla kadının itibarsızlaştırmış ve kadını erkeğe kıyasla daha düşük seviyede, hayvana yakın bir canlı olarak betimlemiştir. Yaşadığı döneminin kadına karşı genel bakışını açıkça ifade ederek de aşağılanmasına katkıda bulunmuştur. Aristoteles'e göre kadının üreme dışında işlevi olmaz, bir nevi boş haznedir ve sadece erkeğin ruh verebileceği bir kap olmaktan öteye gidemez. (Yıldırım Koyuncu, 2015) Aristoteles'in bu düşüncesi uzun yıllar etkili olmakla kalmayıp daha sonra Hristiyan öğretisine de aktarılmıştır. Aristocu bakışın Aziz Augustinus ve Aziz Thomas Aquinas'ın kadın ve beden ile ilgili görüşlerini belirlediği görülmektedir. Kadının sadece maddesel bir beden olarak görülmesi, ruh ve akıl ile tanımlanmış erkeğin karşısında eksik ve zayıf kalması, olumsuzluklar zincirinin birincil halkasını oluşturmuştur. Batı dünyasının kadın düşmanı yayınları bu tarihten itibaren referans edilerek meşrulaştırılıp bir nevi kanona dönüştürülmüştür. Özellikle ruhban sınıfının yayınlarında o kadar güçlü bir ifade kazanmıştır ki, Cadı Avı olarak isimlendirilen kadın katliamlarının yaşandığı 1450-1750 yıllardaki olayların temelinde aslında bu yayınlar vardır.⁸

Fahişeliğin temeline inildiğinde, kadın bedeninin satılmasının ataerkil düzene geçilmesiyle başladığını düşünmek yanlış olmaz. Fatmagül Berktaş'ın *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın* adlı kitabında”:

I.Ö. 3500 ile 3000 yılları arasında Mezopotamya'da ilk kentsel toplulukların ortaya çıkması ve bunların giderek kent devletlerine dönüşmeleriyle birlikte aşağı yukarı aynı zamanlarda, yazının da keşfedildiğini görüyoruz. Kent devletlerinin gelişmesi, bunların kendi aralarında egemenlik mücadelelerine ve askeri rekabetin önem kazanmasına yol açtı. Bu ise, karşılığında hem erkek egemenliğini güçlendirdi hem de askerlerin ve kayıt tutma bilgisini tekelinde tutan tapınak rahiplerinin mülk sahibi sınıfları oluşturduğu bir sınıflı toplumun doğmasını sağladı. Mülkiyet miras yoluyla babadan oğula geçmesini güvence altına alan ve dolayısıyla kadınların cinselliğinin denetimini erkeklere veren ataerkil düzen kurumlaştı, yasalar yazıldı ve devlet güvencesine kavuşturuldu. Bu çerçevede içinde kadınların cinselliği erkeklerin; öncelikle babanın, sonrada kocanın malı olarak belirlendi ve kadının cinsel “saflığı” (özellikle bekâreti), üzerinde pazarlık yapılabilen bir ekonomik değere dönüştü. Bu durum fahişeliğin ortaya çıkmasına ve böylece, cinselliği ve doğurganlığı yalnızca bir erkeğe ait olan “saygın” kadın ile cinselliği “herkese” ait olan fahişe arasında kesin bir ayrımın doğmasına yol açtı (Berktaş, 1995).

Anaerkil düzen devam ederken yeni düzenin inşası sürecinde kadına kutsal varlık olarak tapınma yok edilmesi gerekiyordu; bu açıdan kadının toplumsal ve sosyal varlığı, daha zavallı, eksik, ruhsuz, yarı hayvan betimlemelerle yok edilmeye çalışılıyordu. Yazılı metinlerde ataerkil sistem tüm gücü kullanarak eski olanı yok etmeye çabalamış ve kadını doğaya yakın olarak betimlemiş, kültür ile doğa çatışması içerisinde eril gücün ancak ve ancak doğa/dışıl

⁷ M.Ö. 400 yy yazılmış.

⁸ Bu konuya değin araştırmamanın amacını aşmaktadır. Bundan dolayı bakınız. Aksan, Yücel (2013): 1450-1750 Yılları Arasında Avrupa' da Cadılık, Tarih İncelemeleri Dergisi XXVIII / 2, s. 355-368.

gücü alt etmesiyle mükemmel olacağı gösterilmeye çalışmıştır. Bu alt etmenin, kadını aşağılama ve bedeninin sadece üreme fonksiyonu ile özdeşleştirilmesiyle başladığını söylemek gerekir. Koyuncu'nun kitabında da vurguladığı gibi ve Sherry B. Ortner'den yaptığı çıkarımı şu sözlerle aktarır:

Bugün bilinen tüm toplumlarda kadının bedeninden dolayı kültürden ziyade doğayla özdeşleştirildiğini ve kültürlerin, doğayı aşılması gereken bir unsur olarak gördükleri için değersizleştirdiklerini; dolayısıyla, kadınların aşağı görülerek, kültürün ne tam olarak içine ne de çok dışında değil de doğa/kültür ayrışmasının sınırlarında, arada bir yerde, var olmanın sembolü haline geldiklerinin söyler. Bu çerçevede kültür kabaca, “insan bilinci ve bilincin ürettiği, insanın doğayı aşma ve denetleme gayretlerinin araçları olan, ürünlere (teknoloji ve düşünce sistemleri) tekabül ettiğini vurgular. (Yıldırım Koyuncu, 2015).

İlginç olan ise erkeklerin kendilerini daha değerli saymak ve kabul ettirmek için var olan düzeni (anaerkil) yok etmek ve yıkmak adına her yöntemi uygulamalarıdır. Bu açıdan erkek her koşulda temel varlık olma avantajını kendine mal eder ve “Ana Tanrıça önünde diz çöktüğü zaman bile, erkek kendi isteğiyle yarattığı puta tapmanın üstünlüğünü ve gururunu yaşamaktadır” (Yıldırım Koyuncu, 2015).

Nickie Roberts “Batı Tarihinde Fahişeler” (1998) adlı çalışmasında:

Erkek dinsel ve politik kurumların gücü arttıkça, erkeğin eşinin ve çocuklarının sahibi olduğu ataerkil evlilik biçimi de eşlerle fahişeler arasındaki arayı açtı. Bir yandan da fahişeler ve yaptıkları işle ilgili yasalar baskıcı hal aldı. MÖ 1000’de Asurlular fahişelerin giysileriyle ilgili ilk düzenlemeleri yaparak onların ‘dikkat çekmek için’ özel deri ceketleri giymelerini buyurdular. Başka bir yasa da fahişelerin hiçbir biçimde eşin kocasına olan bağlılığını simgesi sayılan peçeyi takmayacaklarını öngörüyordu. Bu yasayan uymayan fahişeler elli sopa vurularak ve başlarında aşağı zift dökülerek cezalandırılacaktı (Roberts, 1988).

Aslında “fahişeliğin” tarihçesine bakıldığında en eski oluşumların “kutsal evlilik” ten *hierodulic* çiftleşmeye, daha sonra ise bereket ritüellerinden (yaşanılacak felaketlerin gerçekleşmemesi için yapılan cinsel birleşmelerden) dini ayinlere kadar geniş bir yelpazeye yayıldığını görürüz. Fakat son araştırmaların ışığında Eski Babil’deki Tapınak Rahibelerin’in İştâr Tanrıça’ya hizmet niteliğinde bir nevi “kutsal fahişelik” yaptıkları da tartışılmaktadır. “Kutsal Fahişelik” diye bir olgu aslında yoktur; sadece kadınların evlenmeden önceki geceyi bir yabancıyla geçirmeleri ve daha sonra şans ve bereket getirsin diye bir gümüş para ile ödüllendirmesidir. Söz konusu olan bu inanış, daha sonra “fahişelik” olarak isimlendirilmiş ve bu ritüel itibarsızlaştırılmıştır. Daha sonraki yeni oluşturulan düzende ise rahibeleri aşağılamak için kullanılıp onların tapınak fahişesi olduklarına dair kanıt gösterilmiştir.⁹

⁹ Tapınak Rahibelerinin fahişeliği kurumsal ve statüsel varlığına bir kanıt olarak gösterilmesi ve o döneme ait bu ritüelin günümüz bakış açısıyla yorumlanması ve “Tapınak Fahişeleri” olarak isimlendirilmesi görülebilir. Çok ayrıntıya girmek koşulu ile bu “Tapınak Rahibelerin” fahişelik yaptığını söylemek yanlış olur, kendi ritüelleri açısından cinselliğin bereket ritüeli olması onun daha sonra farklı mecralara çekilerek itibarsızlaştırılmaya çalışılması aşikârdır. Bu itibarsızlaştırma özellikle ataerkil toplulukların oluşması ile başladığını düşünmek yanlış olmaz, buna ilaveten tek tanrılı dinlerin kadına bakış açısında bir değişimi sağlaması bakımından ele alınması gerektiğini düşünmekteyim.

Reay Tannahill “Eros’un Gözyaşları” adlı kitabında ise farklı bir bilgiyi paylaşmaktadır. Ona göre: *Sümer çağında ya da Babil’de aşüftelik mesleği utanılacak bir şey değildi, Hammurabi zamanında (İ.Ö. 1750) tapınaklar rahiplerin, hizmetkârların ve zanaatkârların, çoğunlukla, en iyi ailelerden gelme, son derece saygın rahibelerin yanı sıra, tapınanla ilah arasında tatlı bir aracı işlevi gören kutsal fahişelerle doluydu. Kutsal fahişeliğin tam amacı bilinmemektedir; kökeni; bereket ayinlerine dayanıyor olabilir. Ama tarihsel zamanlara gelindiğinde kutsal fahişelerin kazançları tapınakların gelirlerinin önemli bir kısmını oluşturmaktaydı* (Tannahill, 2003).

Çalışmasının devamında ise Tannahill, farklı kategorize edilen kadınlara ait bilgileri aktarmaktadır: *Kutsal fahişeler gruplara ayrılmışlardı, ama bazı sınıflara atfedilen uzmanlıklar hakkında fazla bir şey bilinmiyor. Görünüşe bakılırsa, harimtu (bu sözcük haremlle akrabadır) yarı laik bir sınıftı; kadiştı kutsal bir fahişe, iştartı ise tanrıça İştart’ın hizmetkârıydı. Babilli bir baba oğluna şu öğüdü verir: "Asla bir harimtu’yu eş alma, kocalarının sayısı bilinmez; bir iştartı’yla da evlenme, o tanrılara ayrılmıştır."* Genç kızı mesleğe çoğunlukla ebeveynleri başlatırdı; bunun nedeni olasılıkla, kızı evlendirmekten daha ucuza mal olmasıydı, ama harimtulardan bazıları kocalarından ayrılmayı seçmiş ya da buna zorlanmış evli kadınlardı. *Kutsal fahişelerin hem bir işe hem de bir kocaya sahip olmalarına izin verilmezdi; yani, evlenmek, emeklilik demektir. Kimi kızlar asla evlenmezken, bazıları da meslek yaşamları sırasında edindikleri çocuklara bakmak için emekliye ayrılırlardı. Ama bazıları hiçbir zaman emekli olmazdı. Bir Babil atasözünde, yaşlı bir fahişenin mesleki araçları hala mükemmel şekilde çalışır durumdayken İhodası geçmiş olarak görülmeye itirazından bahsedilir* (Tannahill, 2003).

İştart Tanrıçası için yılda bir düzenlenen “kutsal evlilik” ritüeli ile tarlaların daha bereketli olması amaçlanırdı. Kutsal bir amaç için yapılan bu eylem, daha sonra erkek egemen bakışı ile kurumsallaşmış, fahişelikle bir tutulmuştur. Kadın itibarının yüksek olduğu medeniyetlerde fahişeliğin olmadığını söylemek doğru olacaktır, örneğin Mezopotamya ve Asur medeniyetlerinde kadınların itibarının çok yüksek olduğunu söylemek mümkün değildir; yani büyük olasılıkla bu kültürlerde fahişeliğin mevcudiyetini düşünmek yanlış olmaz.

Yani kadınların itibarının yüksek olduğu Doğu Hindistan ve Polinezya’da “fahişe”ler yoktu, aynı şekilde Eski Mısır ve Eski Çin’de de olmadığı söylenmektedir.¹⁰

Jean Bottéro ‘nun “Her Şey Babil’de Başladı” yazısında fahişeliğin başlangıcı olarak “serbest aşk” vurgusu yapılır. Bottéro, toplum yararına yaratılmış olan ‘esir’ aşkın yanında, herkesin isteğiyle yaşadığı ‘serbest’ aşkın varlığından söz eder. Çevreye zarar vermeyen ‘serbest aşk’ olarak tanımladığı alan, günümüzde adına fuhuş diyebileceğimiz, özel kadınlar ile yaşanan, onların hazırlayıp yönettikleri törenleri tanımlar. Bottéro’ya göre bazı tapınaklarda, bu kadınlar konumları gereği dinsel törenlerde yer alırlardı, Tanrıçaları da vardı: İnanna ve İştart Tanrıçası (Bottéro, 1992). Bottéro ayrıca erkek ve kadın “fahişeler loncaları” bulunduğunu, fakat aralarında “İştart fahişeleri” adı altında “kutsanmış fahişeler” in dinsel özellik taşıdıklarını anlatır (Bottéro, 1992). Elde edilen bilgiler

¹⁰ Bak. <http://www.bpb.de/apuz/155369/prostitution-das-aelteste-gewerbe-der-welt?p=all>

doğrultusunda bir tarihçesini çizmek kolay olmasa da daha anlaşılır hale getirebilmek adına bu kısa bilgileri aktarmak yerinde olacak düşüncesindeyim.

Eski Mısır'da uzun süre fahişeliğin olmadığı biliniyor. Bazı kaynaklar, Mısırlı kadınların kendi eşlerini seçebilme ve kadının kendi mirası hakkında karar verme özgürlüğünün bulunduğunu nakleder. Ancak zamanla Mezopotamya'nın etkisiyle durumun değiştiğini, özellikle papirüslerdeki hikâyelerden okumak mümkündür. Helenistik dönemde ise yani Mısır'ın Yunan kültürü etkisi altına girmesiyle birlikte artık fahişelik olağan olmaya başlamıştır.

Mısır Piramitlerinin inşa edildiği şantiyelerle ilgili bilgi sunan papirüslerde, tavernalarda bulunan “zevk kızlarından” bahsedilmektedir. Cinsel zevkin ödeme ile karşılanması sonucunda fuhuşun başladığını söylemek mümkündür. Bu ödemenin çok eskiden beri uygulanan tazminat geleneğinden kaynaklandığını vurgulayan Françoise Héritier, açıklamalarına şu şekilde devam eder:

Bu ödemenin çok eskiden beri uygulanan tazminat geleneğinin çarpıtılmış şekli olduğuna inanıyorum. Eskiden bir kız kaçırma veya tecavüz olayı olduğunda ailenin erkeklerine tazminat ödenirdi. Böyle bir olayda kızın kendisinin değil, ailenin zarar gördüğü düşünülürdü, çünkü bir değiş tokuş nesnesi olarak kızın değeri büyük ölçüde azalmış olurdu. Burada yine erkek egemen kültürün ilkel takas anlayışından bahsediyoruz: Kızlar, erkeklerin kendilerinin benzerlerini üreterek oğul sahibi olabilmeleri için birbirlerine alıp verdiği bir mal olarak görülürdü (Agacinski, Héritier, Bacharan ve Perrot, 2012).

Françoise Héritier'e kızların tecavüze uğraması sonucu “sus payı” verilerek şikâyet yolunun kapatılması şeklinde başlayıp daha sonra alışkanlığa dönüşmesi olarak yorumluyor. Ona göre *kıza tecavüz edilir, karşılığında bir para verilir ve fahişelik başlamış olur. Yalnız bu ancak şehirlerde, yöneticilerin ve devletin olduğu daha uygar yaşam şartlarında gerçekleşebilecek bir senaryodur. Fuhuş yaygın olduğu toplumlar, erkek dürtüsünün meşruluğunun ve erkeklerin bu dürtülerini doyurmak için kadın bedenini kullanma hakkını sorgulanmadığı ülkelerdir. Bunun kadınlara yapılan büyük bir haksızlık olduğunun farkına varmak gerek (Agacinski, Héritier, Bacharan ve Perrot, 2012)!*

Antik Yunan Dönemi incelendiğinde erk gücünün ikircikli ifadesi kendini ifşa etmektedir. Çok Tanrılı dinlerin hüküm sürdüğü bu dönemde, kadına düşman bakış açısı devam ettirilmiş, resmi eş olan kadın eve kapatılmış, erkeğin eşdeğer partneri yine erkek olmuştur. Kadın cinselliğini özgürce yaşayabilen erkek ise kendine farklı kadını yani *hetaire* yaratmıştır.

Antik Yunan Dönemi'nde kadının toplum içinde saygın bir yeri yoktu, özellikle resmi eşin hukuki ve siyasi hakkı çok fazla değildi. Eş olarak görev yapan kadından beklenen en önemli görev, yasal varisleri dünyaya getirmektir. Bu dönem için de geçerli sayılabilecek ve farklı zaman dilimlerinde yaşanan ideolojik kırılmalarla göre de “kadının başlangıçta sahip olduğu ‘yaratma’ ve ‘can verme’ kudreti elinden alınmış, kutsallık alanından dışlanmış” olması, bu süreç içerisinde ikincil duruma getirilmesine neden olmuştur (Yıldırım Koyuncu, 2015). Bu açıdan eş, sadece erkeğin yasal varisini doğurma fonksiyonundan ileri gidememiştir.

George Duby ve Micelle Perrot'un da "Kadınların Tarihi" adlı kitabında belirttiği gibi *Saygıdeğer Romalı erkekler ve kadınlar vardı, bir de saygıdeğer olmayanlar. Ayırt edici ölçüt, esas olarak cinseldi. Tiyatro ve sirkle uğraşanlarla fahişelik yapanlar da dâhil olmak üzere, cinsel alışkanlıkları dillere düşecek ölçüde hovardaca davrananlar itibarsızlardı. Fahişelik yapan kadın yurttaşlar statü kaybederdi ve matrona kaftanı giymelerine izin verilmezdi. Kendi efendileriyle evlenen, fakat efendinin onayı olmadan ayrılan azat edilmiş kadın köleler, metresler ve zina yapan evli kadınlar için de aynı şey geçerliydi. İtibarsızlar, meşru evlilik yapma ve tam yurttaşlığı intikal ettirme hakkından süresiz yoksun bırakılırlardı. Benzer bir kategori Yunanlıların egemenliği altındaki bölgelerde de vardı; fakat bunun hakkında daha az bilgiye sahibiz (Dolby ve Perrot, 1992).*

Antik Yunan Dönemi'ne de ise *hetairailer* öne çıkmaktadır. *Sempozyumlarda* bir araya gelen şehrin önde gelen erkekleri *hetairailer* ile sohbet eder ve tartışılırdı. Evde olan eş ise evin dışında erkeğin sosyal yaşamında fazla yer almazdı. Demosthenes'nin (M.Ö.384-322) yaşadığı dönemin genel bakışını "Erotik arzularımız için fahişeleri, günlük kullanım için beraber yaşadıklarımızı, sadık bir kadın ve yasal döl için eşlerimizi alıyoruz" (Şahin, 2013) sözleri açık bir şekilde ifade etmiştir. Kadınlı erkekli toplantıların vazgeçilmez kadınları bu durumda "*hetairai*"lerdi. M.Ö. 4 yy.da Atinalı Demosthenes *hetairailerin* keyiflerini yerine getirmek, ihtiyaçlarını karşılamak üzere olduklarını, eşlerinin ise yasal miracı dünyaya getirmek olduğunu söyler (Dolby, 2014).

Nickie Roberts *Bu kadınlar arasında en ünlüleri ve en çok saygı görenleri hetairae' ydi (sözcük anlamı erkeklere eşlik edenler). Bunlar Antik Yunan'nın güzellikleri ve sevişmedeki ustalıklarıyla olduğu kadar, zekâlarıyla da nam salan seçkin fahişeleriydi. Bu kibar fahişelerin yüzyıllar boyunca tarihçilerin ilgisini çekmesine şaşırılmamak gerekir: Serbest ve lüks yaşamları evli kadınların yalnızlık ve unutulmuşluğuna daha büyük bir zıtlık oluşturamazdı* der (Roberts, 1998).

Antik Yunan Dönemi'nde *hetairai* sosyal yaşamın bir parçasıydı. Bu grup, cinsellikten öte adeta bir eğlence aracı, kadın ve erkek birlikteliğinin bir yansıması olarak görülüyordu (Reinsberg, 1989). Erkek eğlencesinin bir parçası olarak "erdemli" eşlerin katılmadığı bu *symposion*lara *hetairailer* katılabiliyorlardı. Bu toplantılarda yemek yenir, içki içilir, felsefi sohbetler edilir, dans ve müzik eşliğinde oyunlar oynanırdı. Eşlerin katılmaları yasak ve uygun karşılanmayan bu toplantılara *hetarai* eşlik ederdi.

Antik Yunan Dönemi'nde bu kadınlar¹¹ dört gruba ayrılırdı:

1. Metoikoi
2. Pornai
3. Hetairoi
4. Kutsal Fahişeler¹².

Birinci gruba ait olan *Metoikoi*, yani göçmenlerdi. Bu kadınlar kente göç ile gelen yerleşik düzene uyum sağlamış fuhuş yapan gruptu. Onlar, vergilerini ödeyen özgür kadınlardı.

¹¹ Solon yasasında kadını ikiye ayırmıştır. Erdemli, yani iyi ve erdemsiz, yani kötüdür. Bu kategoride "erdemli" olan yasal eşler, onun dışında kalanlar ise fahişeler, köleler oluyordu. Bakınız: Nuran Şahin, s.33.

¹² Buradaki sınıflandırma Nuran Şahin' e aittir. Önceden belirttiğim gibi ben "Kutsal Rahibeleri" daha uygun bulmaktayım.

İkinci grupta ise *Pornai*, yani fakirlikten para karşılığı seks yapan profesyoneller vardı. Nuran Şahin kitabında, bu grup içerisinde hem özgür kadınların (politai) hem de satın alınma yoluyla köle durumuna düşmüş kadınların bulunduğunu söyler. O dönem *pornai* olarak çalışan kadınların çoğu, korsanlar tarafından kaçırılan kadınlardan meydana geliyordu.

Genelevlerde yaşayan ve çalışan kadınların kıyafet farklılığı zorunluydu, özellikle dışarıya çıktıklarında safran rengi kıyafet giymeleri gerekiyordu ki “erdemli” kadınlardan ayırt edilsinler. Adalarda yaşayan *pornai* ise vücut hatlarını belli eden yün bir *khiton giyip, beline gümüşü renkli bir kemer takıyorlardı. Kemer, fahişeliğin arzuya davet simgesi olarak kabul edildiğinden* (Şahin:34) olmazsa olması olarak belirtiyor. Nuran Şahin, kemerin dışında fazla takı da kullanan *pornailerin* saçlarına altın veya altın yaldızlı bronz diadem de taktıklarını nakleder. Yoksulluğun ve geçim sıkıntısının uç noktalarda olduğu Solon döneminde¹³ fahişeler kendi kızlarını da bu alana yönlendiriyor, hatta bazen bu yöne itiyorlardı. Fuhuş yapan kızların yaşı 10 olarak belirtildiği bazı kaynaklar mevcuttur. Antik Dönemde kıyı kentlerindeki genelevler limana en yakın yerlerde, diğer iskân alanlarındakiler ise kent merkezinin dışında bulunuyordu. Solon döneminde aile kurumunu korumak amacıyla devlet kontrolünde genelevler açılmıştır. Böylelikle bu yapılar, yıllık vergi vermeye başlamışlardır. Kaynaklarda toplanan vergilerle Pire limanının yaptırıldığı söylenmektedir.

M.Ö. 600’de Mytilene (Midilli) tyranı yasa koyucu Pittakos adada artan fahişeliğin önüne geçmek için genç kız ve erkeklerin küçük yaşta *symposion*lara katılmalarını yasaklamış, aykırı davranışların ölüm cezasına çarptırılmalarını istemiştir (Şahin, 2013). Özgür kadınların kaçırılıp köleleştirilmelerine karşı çok sıkı yaptırım olmasına rağmen, bunun korsanları caydırdığını söylemek yanlış olur. Batı Anadolu’daki liman kentlerini yağmalayan korsanlar, genç kız ve kadınları kaçırıyor, genç kızları 150 ila 300 drahmi, kız çocuklarını ise 70 drahmi civarında fahişe olarak satıyorlardı.

Üçüncü grupta olan *hetairai* leri ise farklı bir kategoride görmek gerekir. Bu kadınlar erkeklere *symposion*larda eşlik eden dans, müzik, edebiyat eğitimi almış kültürlü kadınlardan oluşmaktaydı. Bu bakımdan Atina’da Klasik Dönem’de gerçek anlamda özgür sayılan kadınlardı. İstedikleri zaman erkeği terk edebilen kadınlar olarak daha üst bir statüye sahiptiler. *Bombycina* adı verilen ve örümcek ağına benzeyen kıyafetleriyle son derece lüks görünüyorlardı. Kendilerini *pornailerden* ayırmak için (onların saçları kısa ise) saçlarını uzatır, topuz yapar, bant takarlardı. Bu kadınlar, güzel ve iyi eğitilmiş olduklarından tüm ihtiyaçları erkeler tarafından en lüks şekilde karşılanırdı. Örneğin Miletoslu Aspasia, yaşadığı dönemde ünü deniz aşırı merkezlere yayılmış *pornailerden* biriydi. Bu kadınlar, birlikte oldukları erkeklerle kontrat yapabilir ve kendilerini koruma altına alabilirlerdi. *Symposion*ların vazgeçilmez olanı *hetairailerin* kimi zaman kurban sunusu yaptıkları ve *symposionlar* (Şölen) düzenledikleri bilinmektedir.

Dördüncü ve son kategoride “Kutsal Rahibeler” gelmektedir. Nuran Şahin, “Kutsal fahişeliğin kökeninin Lydia’da geçen bir oç alma olayına dayandığını” (Şahin, 2013) söyler. Babylonia’daki kutsal rahibelik, savaş ve aşk tanrıçası Balit-İhtar adına yapılıyordu. Bu külte bağlı olan kadınlar evlenmeden önce Tanrıçanın tapınağına gider ve

¹³ MÖ. 640-560’da yaşadığı tahmin edilen, Atinalı devlet adamı ve şair.

seçtikleri bir erkekle birlikte olurlardı. Bu genç kadınlar evine döndüklerinde artık “Kutsal Bakire”, yani kutsanmış oluyorlardı. Söz konusu kutsamanın temelinde yatan düşünce, Ana Tanrıça tapımında cinsellik, insanlığa sunulan kutsal ve kutlu armağandı. Bu şölenler sırasında düzenlenen törende kadın, Tanrı ile mistik bir şekilde birleşmekteydi.

Yazılı metinlerin fazla olmadığı, konuya ait bilgi aktarımının farklı alanlar ile yapıldığı dönemlerde, örneğin amforalara bakıldığında değişimi görmek mümkündür. Özellikle Antik Yunan amforalarında *hetairailerin* erkek ile aynı seviyede resmedilmesi, onun toplumda daha eş değer bir düzeyde görüldüğünün ifadesi olarak algılanmalıdır (Reinsberg, 1989). Hristiyanlığın ortaya çıkması ve hızla yayılmasıyla birlikte Yunan amforalarında *hetairainin* daha aşağı ve edilgen konumda gösterilmeye başlanması, onun daha aşağı algılanmasının başlangıcı olarak görülebilir (Reinsberg, 1989).

Fahişeliğin sadece kadına dair olduğunun bir diğer kanıtı ise Bizans Dönemi’nde genelevlerin hamamlarında ve kanalizasyonlarda bulunan erkek bebek iskeletleridir. O dönemde erkek çocuğun bakılamayarak sadece kız çocuklarının, daha sonra fahişelik yapması için büyütüldüğünü Françoise Héritier “Kadınların En Güzel Tarihi” kitabında aktarmaktadır. Buna göre kız çocuklarına erken yaşlarda fahişelik öğretilirdi ve muhtemelen 9-10 yaşlarında anneleriyle çalışmaya başlardı (Agacinski, Heritier, Bacharan & Perrot, 2012)

Musevilik ve Hristiyanlık gibi kitabi dinlerde “Cinsellik ve Kadın” konularının ve kadın imgelerinin daha sonra kadına bakış açısını ne kadar etkilediğini görürüz. Özellikle İbrani peygamberleriyle hahamları, yani Levililer, evli veya evli olmayan tüm kadınları hor görüyor, onlara aşağılayıcı ifadeler kullanıyordu. Kadınların ya babası ya eşi ya da erkek kardeşinin malı olarak görülmesi bu dönem ile başlar. Mal olarak görülen kadının satılması ve takas edilmesi de artık kaçınılmaz olur. Takas edilen ya da satılan kadının, cinsellik de dâhil tüm hakları yeni efendisine geçiyordu. Bu durum bir nevi kölelik demektir ve bu köleliğin içinde cinselliğin bulunması, sadece kadına yönelik cinsel ahlakın oluşmasına neden oluyordu (Stone, 2000). İlginç olan ise 1935 yılında I. Epstein’in İbrani Talmud çevirisinin önsözünde verdiği bilgilerdir.

Epstein’e göre *Kutsal Kitap yasalarıyla sonraları Talmud yasalarını ayıran, puta tapanlığa şiddetle karşı koyuşun, salt dinbilimsel bir dizgenin bir başka dizgeyle uyumsuzluğu olmadığını anlamak çok önemlidir. Temelde bu, töre ölçütler çatışmasıydı.” Fakat bu “töre ölçütsel çatışma” ya da bu töreye aykırı davranışlar aslında Levililerin cinsel gelenekleri gibi görünmektedir. Bu duruma göre bir yandan İbrani kavimlerin arasında çocukların babalarının kimliği önemsizken (böylelikle anayanlı soy kalıplarının devam ederken) diğer yandan kendi kalıplarının devamı ve kabulünü sağlamak için eski olanı yok etmeleri gerekiyordu* (Stone, 2000).

4.Sonuç

Bu yazıda aktarılan kısa tarihi bilgiler ile kadınların Ana soylu düzenden Ata soylu düzenine geçilmesiyle birlikte itibar kaybı yaşamasını, tarım düzeni süreci ile kadın-erkek eşitliğinin kaybı (önceki dönemde görev dağılımının daha eşitlikçi olduğu düşünülmektedir) anlatılmaya çalışılmıştır. Fiziksel gücün hayatta kalma yetisinin yerine geçmesiyle birlikte kadın güç dengesi açısından kaybeden taraf olmaya başlamıştır. Kadının alınıp satılan nesneye

dönüşmesi ve ikincil statüye konulması, çoğu zaman insan dışı varlık olarak görülmesi (fazla kaynak mevcut değildir) yaklaşık 6000-8000 yıllık bir sürenin sonunda ancak Aydınlanma Dönemi ile son bulduğunu söylemek gerekir. Yaklaşık 250 yıl önce başlayan kadının mücadelesi hala devam etmektedir, bu mücadelenin bir parçası olması için de bu karanlıkta kalan kadınların tarihine bakılması gerekmektedir. Nasıl “erkeklik inşası” söz konusu olmuşsa kadının “inşası” olarak farklı kadın imgelerin arasında hem en fazla telaffuz edilen hem de karanlıkta bırakılmaya çalışılan bu kadınlar en fazla acı çeken taraf olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kaynakça

- Aksan, Y. (2017). Ortaçağ Avrupa'sında Fahişelik. *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi Cilt4*, Sayı 2,95-111.
- Aksan, Y. (2013).1450-1750 Yılları Arasında Avrupa' da Cadılık, *Tarih İncelemeleri Dergisi XXVIII / 2*, 351-368.
- Agacinski, S & Heritier, F. & Bacharan, N. & Perrot, M. (2012). *Kadınların En Güzel Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Bataille, G. (1997). *Eros'un Gözyaşları*. İstanbul: Göçebe Yayınları.
- Berkowitz, E. (2013). *Seks ve Ceza. Arzuyu Yargılamanın Dört Bin Yıllık Tarihi*. İstanbul: Kolektif Kitap.
- Berktaş, F. (1995). *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın. Hıristiyanlık ve İslamiyet'te Kadının Statüsü Üzerine Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım*, İstanbul.
- Bottéro , J. (1992). “*Her Şey Babil'de Başladı*”. George Duby, Batı'da Aşk ve Cinsellik, İstanbul.
- Dolby, K. (2014). *Bir Nefeste Cinsellik Tarihi*, İstanbul.
- Dolby, G. & Perrot, M. (1992). *Kadınların Tarihi I (Ana Tanrıçadan Hıristiyan Azizlere)* İstanbul: İşbankası Yayınları.
- Foucault, M. (2015). *Cinselliğin Tarihi*, İstanbul: Ayrıntı.
- Hergemöller, B.-U. (Edit.) (2001). *Randgruppen der spätmittelalterlichen Gesellschaft*. Warendorf.
- Leben-im Mittelalter, 2014.(25.06.2023 tarihinde <https://www.leben-im-mittelalter.net/alltag-im-mittelalter/liebe/sexualitaet/prostitution.html> adresinden alınmıştır.)
- Messerschmidt, J.- W. (2019). *Hegemonik Erkeklik. Formülasyon, Yeniden Formülasyon ve Genişleme*. İstanbul:Özyeğin Üniversitesi Yayınları.
- Paris, G. (2013). *Cinselliğin Önemi* (Çev. Zeynep Hürmüz) İstanbul: Ayrıntı.
- Pektaş, E. (2017). *Cinsellik, Şiddet, Emek. Toplumsal Cinsiyetin Anahtar Kavramları*. İstanbul: İleri Kitaplığı Yayınevi.
- Reinsberg, C. (1989). *Ehe, Hetärentum und Knabenliebe im antiken Griechenland*, Münih.
- Roberts, N. (1998). *Batı Tarihinde Fahişeler*, İstanbul: Sabah Kitapları.

Schmitter, R. (2013). 25.06.2023 tarihinde <http://www.bpb.de/apuz/155369/prostitution-das-aelteste-gewerbe-der-welt?p=all> adresinden alınmıştır.)

Schuster, P. (1992). *Das Frauenhaus*. Paderborn.

Stone, M. (2000). *Tanrılar Kadinken*, Payer Yayınları.

Şahin, N. (2013). *Antik Dönemde Anadolu'da Kadın*, İzmir.

Tannahill, R. (2003). *Tarihte Cinsellik*. Ankara: Dost.

Wiesner-Hanks, M. E. (2020). *Tarihte Toplumsal Cinsiyet*, çev. Meral Çiyan Şenerdi, İş Bankası, İstanbul.

Yıldırım Koyuncu, N. (2015). *Karşıtlıkların İmhası*. Kadın, Beden, Edebiyat. İzmir.

Makale Bilgi Formu
Yazar(lar)ın Katkıları: Makale tek yazarlıdır. .
Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir
Destek/Destekleyen Kuruluşlar: Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kar amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır.
Etik Onay ve Katılımcı Rızası: “Eriş Gücün Kadın Bedeni Üzerindeki Tahakkümü” başlıklı çalışma etik kurul onayı gerektirmemektedir. Yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulduğu, toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmadığı yazar tarafından beyan edilmiştir.
Not: Bu makale iThenticate sistemi tarafından taranmıştır.

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

Sakarya Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi

2(1), (2023), 33-52.

e-ISSN: 2980-0404

Review Article/ Derleme Makalesi

SAÜ KADIN
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ

2023

33-52

2023

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Peyami Safa'nın Romanlarında Doğu-Batı Karşıtlığı Bağlamında Mekânsal Ayrışma ve Kadın Şahsiyetler

Spatial Segregation and Women Personality in The Context of East-West in Peyami Safa's Novels

Melek Çaylak¹

¹Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji ABD Doktora Öğrencisi, Sakarya, Türkiye, melekçaylak.edu@gmail.com.

ORCID ID: 0000-0002-5604-7540

Article Info/Makale

Bilgisi

Received/Geliş:

08.02.2023

Accepted/Kabul:

20.06.2023

Online/Çevrimiçi:

30.06.2023

Öz: Peyami Safa romanlarında Doğu ve Batı karşıtlığını mekanlar, değerler, kimlikler ve simgeler üzerinden çerçevlendirmiş ve Doğu Batı söylemini eserlerine modern ile gelenek, madde ile ruh ikiliği şeklinde kurmuştur. Yaşadığı dönem içinde yaşam tarzı, düşünsel duruş ve bakış açısı ile üretilen mekânsal ayrışma, Safa'nın eserlerinde Doğu ve Batı karşıtlığı şeklinde belli mekanlar üzerinden sunulmuştur. Roman karakterlerinin şahsiyetleri de mekânsal ayrışma ile özdeşleştirilmiştir. Safa, eserlerinde yer verdiği kadın karakterleri tıpkı mekanlar gibi bu karşıtlık üzerinde konumlandırmış ve mekanlar ile kadınların şahsiyetleri arasında simbiyoz bir bağ kurmuştur. Bu çalışmanın amacı, Safa'nın romanlarında Doğu Batı tasavvuru ile mekanlar ve kadın şahsiyetler arasında kurulan bilinçli bağ ile mekânsal ayrışmanın düşünsel ve yaşam tarzı zeminini irdelemektir. Safa'nın temel olarak maddecilik, kazanç hırsı, dünyevi ve şehvani zevkler ile Batı yaşam tarzının hâkim olduğu düşünce ve hayatların temel eleştirisini modernliğin sonuçları çerçevesinde ele aldığı toplamda altı romanı, yayım yılına göre kronolojik sırasıyla (ilk yıllar, ara dönem ve son yıllar) seçilerek, ilk romanlarından; Bir Akşamdı (1924) ve Cânân (1925), ara dönem romanlarından; Fatih-Harbiye (1931) ve Bir Tereddüdün Romanı (1933), son dönem romanlarından; Matmazel Noraliya'nın Koltuğu (1949) ve Yalnızız (1951) romanları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat Sosyolojisi, Peyami Safa, Doğu-Batı, Mekân, Kadın Şahsiyetler.

Cite This Article/Atf:
Çaylak M., Peyami
Safa'nın Romanlarında
Doğu-Batı Karşıtlığı
Bağlamında Mekânsal
Ayrışma ve Kadın
Şahsiyetler, SAÜ Kadın
Araştırmaları Dergisi,
2(1) (2023), 33-52.

Abstract: Peyami Safa frames the subjects in his novels in the context creating a dualist perspective on places, values, identities and symbols with certain characteristics of East-West. Safa reflected in his works that the basic opposition was between modernity and tradition, material and spirit by problematizing the pattern of East-West contrast. Like spaces, he positions the female figures in each of his works on this duality and establishes a bond between spaces and female figures. In our study, Safa's six novels were totally discussed. The novels were selected in chronological order (first years, mid-term and last years) according to the year of publication. Therefore, his first novels, Bir Akşamdı (1924) and Cânân (1925), two of his interim period novels Fatih-Harbiye (1931) and Bir Tereddüdün Romanı (1933), and his last two novels, Matmazel Noraliya'nın Koltuğu (1949) and Yalnızız (1951) were discussed. In these works, the author mainly discusses the basic criticism of the thoughts and lives dominated by the western lifestyle with materialism, greed for gain, worldly and sensual pleasures within the framework of the consequences of modernity. In almost all of his works, these dualist reflections are presented through places and characters, and the effect of places on personalities is emphasized by establishing a conscious relation. As the main argument of our study, it is tried to analyze the reflections of east-west dualism through the places and female characters in Safa's novels.

Keywords: Sociology of Literature, Peyami Safa, East-West, Place, Female Characters.

Extended Abstract

Spatial Segregation and Women Personality in The Context of East-West in Peyami Safa's Novels

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 International License.

Melek Çaylak¹

¹ Sakarya University, Institute of Social Sciences, Department of Sociology, PhD Student, Sakarya, Turkey. melek.caylak@uskudar.edu.tr

The discourse of East-West dichotomy, which had permeated into the social life during the period in which Peyami Safa lived, is also reflected in his works. This dichotomy finds its expression in his novels primarily through identities, spaces, values, and symbols. In Safa's works, the spatial segregation produced through lifestyle, intellectual stance, and perspective of the era in which he lived is presented in the form of the East-West dichotomy through specific locations. The character formations in his novels also exhibit parallelism with spatial segregation. Similar to spaces, female characters are positioned within this dichotomy and a symbiotic relationship is established between spaces and the personalities of women. The main backbone of the study revolves around how the East-West dichotomy is defined through lifestyles, how spatial segregation is produced on an intellectual basis through values, and how this segregation is associated with female characters. Based on this, the introduction of the study attempts to explain the characteristics of the period in which Safa lived and how spatial segregation is reflected in the novels. Subsequently, Safa's understanding of East-West dichotomy is explained within the context of the conceptualization of "bottom opposition". Furthermore, the study seeks to analyze how spatial segregation and female characters are portrayed in novels within the context of the East-West dichotomy through content analysis methodology.

Safa's six novels, selected chronologically according to their publication years (early years, intermediate period, and later years), including his early novels *Bir Akşamı* (1924) and *Cânân* (1925), intermediate period novels *Fatih-Harbiye* (1931) and *Bir Tereddüdün Romanı* (1933), and later period novels *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu* (1949) and *Yalnızız* (1951), have been examined.

This study aims to conduct a sociological critique of spatial segregation and female characters in Safa's six works. To achieve this aim, a reading focused on understanding the connection between female characters and spatial segregation has been conducted. The readings progressed in both internal and external readings, presenting a literary sociology analysis based on Safa's works. Content analysis methodology has been used as the method in the study, with a focus on the themes of "spatial segregation" and "female characters" within the constructed context of East-West dichotomy. The plot structures of the works are only addressed in relation to these qualities. On the other hand, the study also addresses how the period in which the author lived and the individual, social, and political context of that period are reflected in his works as an external reading.

As a result of the study, it is observed that symbolic contrasts are established through the depiction of spaces, old and new, East and West conceptualizations within the plot structure of *Bir Akşamı* and *Canan*. In *Fatih Harbiye*, the reflection of the conception of civilization through spatial segregation forms the fundamental backbone of the work through the presentation of symbolic dualism. In the novel *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu*, one of Safa's later works, a spatial segregation is perceived within the context of the understanding of mind and body. Generally speaking, *Beyoğlu*, *Kadıköy*, *Yeşilköy*, *Paris*, and other places associated with the West are depicted as central

locations representing Western, Europeanized lifestyles. Places like Fatih, Vaniköy, İzmit, on the other hand, are serene, secluded places representing the East.

In the context of the East-West dichotomy, which is encountered in almost every work by Safa, the female characters presented also play a role in interpreting it. In the novel "Canan," the character Bedia represents the East, Mualla in "Bir Tereddüdün Romanı" embodies this role, and in "Fatih Harbiye" Neriman, who is Eastern but aspires to the West, is the character that most explicitly reflects the East-West divide. In *Yalnızız* and *Madmazel Noraliya'nın Koltuğu*, the aunt of the main character is depicted as a representative of the East.

On the other hand, while Safa created characters within the East-West dichotomy in his early works, towards his later works, he also introduced female characters that reflected the idea of synthesis alongside this dichotomy. In the novel "Bir Tereddüdün Romanı," Mualla, and in "Matmazel Noraliya'nın Koltuğu," Noraliya or Nuriye, embody this idea. The essential characteristic of these women is that they are not disconnected from the West but have received an Eastern upbringing, possessing broad horizons, vision, language skills, and education. These women are depicted in places where spatial segregation is not strongly present. For Safa, the understanding of establishing a connection between spaces and characters, shaped by the discourse of East-West dichotomy, is replaced by the idea of synthesis in his later works.

1. Giriş

Edebiyat eserleri, yazarın içinde yaşadığı dönemden ve coğrafyadan bağımsız değildir. Çünkü edebiyat, toplumsal değişimlere ayna tutar ve gelişir. Dolayısıyla bir edebi eserin sosyolojik olarak eleştirisinin yapılması mümkündür. Tabii bu eleştiri, esere karşı bir hüküm ya da değer yargısı biçme anlamına gelmemektedir. Eleştiri, eserin anlatmak istediklerine ve anlatılanların hangi toplumsal yapının ve sosyal ortamın ürünü olduğunu anlamak için sosyolojik bağlamda yapılır. Bu sebeple edebiyat sosyolojisi, edebiyatla toplumu incelemeye çalışan, edebi eseri sosyolojik bakış açısı ile okuma yöntemi kullanır. Buradaki okuma yöntemi iç ve dış okuma diye ikiye ayrılır. İç okuma; edebi eserin içerik çözümlemesinin yapılmasıdır. Dış okuma ise; edebi eserlerin yazara yönelik ve toplumsal koşullara bağlı olarak yapılan okumadır (Alver,2012: 292-293).

Çalışmamızda Safa'nın bahsi geçen altı eserindeki mekânsal ayrışma ve kadın şahsiyetlerin sosyolojik bir eleştirisinin yapılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda kadın şahsiyetler ve mekânsal ayrışma bağlantısının anlaşılması üzerine okuma yapılmıştır. Yapılan okumalar hem iç hem dış okuma şeklinde ilerlemiş olup, Safa'nın eserleri üzerinden bir edebiyat sosyolojisi analizi sunulmaktadır. Çalışmada yöntem olarak içerik çözümlemesi kullanılmıştır fakat iç okumalardaki içerik çözümlemesi oluşturulan Doğu Batı bağlamında "mekânsal ayrışma" ve "kadın şahsiyetler" temaları üzerine yoğunlaşmaktadır. Eserlere ilişkin olay örgüleri sadece bu nitelikleri ile çalışmamıza konu edilmektedir. Diğer taraftan dış okuma olarak da yazarın yaşadığı dönem ve o dönem ait bireysel, toplumsal ve siyasal durumun eserlerine nasıl yansıdığı da yine çalışmamıza konu edilmektedir.

Cumhuriyet dönemi yazarlarından biri olan Safa felsefeden, psikolojiye ve sosyolojiye kadar pek çok bilimle ilgilenmiştir. Eserlerinde daha çok Doğu-Batı meselesini işlemiş olan Safa, fikri ve edebi olmak üzere bütün

eserlerini bu ana konu etrafında şekillendirmiştir. Dolayısıyla Safa'nın yaşadığı zamana ait konuları işlemesi sebebi ile bir "zaman romancısı" (zeitroman) olduğunu ifade edilmektedir (Tekin,1999;68). Safa 30'lı yıllardan sonra yazdığı eserlerinde yaşadığı döneme ait özelliklere sıklıkla yer vermiştir. Bu dönemde Batılılaşma hareketi sadece bireysel anlamda değil, resmi politik organlar ve iletişim araçları yoluyla da kitlesel hale gelmiştir. Toplumsal çatışmanın görünür olmaya başladığı, çatışmaların artık kuşak çatışmalarına döndüğü, insanların her anlamda tereddüt yaşadığı bu dönem, Safa'nın romanlarının içeriğini de etkilemiştir.

Genel olarak Safa, Doğu ile Batı'yı fikri dünyasında sadece coğrafi olarak değil, bir medeniyet tasavvurunu ifade etmek için kullanır. İnsanların sahip olduğu özelliklerinin hem Doğu'yu hem de Batı'yı temsil edebildiğini savunur. Safa'ya göre, Doğu; daha çok manevi ve kaderci, Batı; maddeci ve rasyoneldir. Ona göre bu zıt iki dünyanın felsefesinden bir sentez oluşturmak önemlidir. Dolayısıyla Doğu sadece İslam'dan, Batı ise sadece Hristiyanlık' tan ibaret değildir. Safa, her iki Medeniyetin bünyesindeki diğer dinlerle birlikte yükseldiğini ve her iki kıtada da eski düzenin tekrar elde edilmesinin çok zor olduğunu ve bu yüzden sentez ile yeni bir yol oluşması gerektiğini savunmaktadır (Bingöl, 2017).

Safa'nın eserlerinde, her ne kadar Doğu Batı söylemi bir karşıtlık göstergesi gibi sunulsa da Batılı bir dönüşüm karşısında gelenekseli koruma gayreti görülmektedir. Safa eserlerinde Doğu ve Batı karşıtlıkları arasında salt bir yüceltme ya da yerme olmasa da sonuçları itibariyle iyi ve kötü çıkarımlar yapmakta ve değerlerin korunmasına yönelik tutumu göze çarpmaktadır. Safa'nın eserlerinde, modernlikle geleneksellik iç içedir. Modernlik, kentlilerin algısını ve varoluşlarını kuşatır. Bu açıdan Safa'nın eserlerinde, modernlik ile gelenek arasındaki karşıtlık kadar, ikisi arasındaki ilişkinin de vurgulandığı görülür. Doğu lehine gösterdiği tavrı onu yüceltmek için değil, Batı ile temasını kuvvetlendirmek için göstermektedir.

Safa'nın hemen hemen bütün eserlerinde Doğu- Batı karşıtlığının en görünür hali mekânsal olanıdır. Safa'nın yaşadığı dönemde bir devlet politikası haline gelen sosyal ayrılmaya dayalı oluşturulan mekânsal ayrışma sorunsalı eserlerinde de kendisini göstermektedir.

Safa, Cumhuriyetin ilk kurulduğu yıllar ve sonrasında toplumsal yapıda siyasi aktörler eliyle oluşturulan değişimleri de romanlarında işlemiştir. O döneme ait en belirgin özelliklerden biri; çok uluslu olan bir devlet sonrası, ulus devletin kurulması aşamasında Kemalist kadroların, 1923-1950'li yıllarda şehirleri modern ve batılı bir anlayışla dizayn etme çabasıdır (Şengül,2009:117). Bu sebeple şehrin nüfusu planlanırken çoğunlukla zengin, ekonomik sermayeye sahip ya da gayrimüslimlerin yerleştiği belli semtler seçilmiş ve bu semtlerin eski yapısı korunmuştur. Eski yapısını yitirmemiş olan, Teşvikiye, Beyoğlu, Şişli ve Nişantaşı gibi mekanlar modern, Batılı esintileri sunmaktadır (Türkün, 2014:67). Özellikle İstanbul'un Galata ve Pera semtleri Avrupa'nın şehir yaşamını fiziken temsil etmekte ve bu semtlerde yabancı menşeli orta ve üst sınıf vatandaşlar ile Müslüman olmayan nüfus daha fazla ikamet etmekle birlikte, Avrupalı sermayesi olan finans grupları da bu semtlerde yoğunlaşmaktadır (Rosenthal, 1980: 84; Tümertekin, 2014:17). Dolayısıyla devletin resmi kadrolarınca planlı bir şekilde oluşturulmaya çalışılan mekânsal ayrışma, sosyal ayrışma temeliyle kurgulanmıştır. Batılı ve modern hatta seküler diye ifade edebileceğimiz yaşam tarzlarının toplandığı sosyal ayrışma mekanları siyasal bir zeminde üretilmiştir.

Diğer taraftan Galata ve Pera semtlerine komşu olan Kasımpaşa, Tophane gibi daha çok Müslüman nüfusun yoğunluklu olarak ikamet ettiği mekanların, zamanın değişim ve dönüşümünden etkilenmediği görülmektedir (Küçük, 2021:124). Dolayısıyla siyasi iktidarlar tarafında da desteklenerek üretilen kent mekanları, sosyal ayrışma mekânı olarak da sunulmaktadır.

Mekânsal ayrışma belli sosyal kesimlerin, belli özellikleri ile öbekelediği fiziki mekanların varlığına vurgu yaptığı gibi, bu mekanların oluşmasının nedeni ve sonucu olarak meydana gelen sosyal ayrışmanın fikri, zihni ve kültürel boyutu, Safa'nın romanlarında şahsiyetler üzerinden ele alınmaktadır. Dolayısıyla Safa, mekânsal ayrışmayı yaşam tarzı, düşünsel yapı ve değerler perspektifi ile hem mekân örgüsü hem de şahsiyetler aracılığı ile sunmaktadır. Safa, döneminin mekânsal ayrışma özelliklerini eserlerine yansıtarak, o döneme ait toplumsal bir projeksiyon tutmakta ve mekanlar üzerinden kadın şahsiyetleri de belli tiplerle sunmaktadır.

Safa'nın içinde yaşadığı dönem, modernleşme dinamiklerinin yoğun olarak kendini gösterdiği ve Batılı hayat tarzının yaşamın her alanına nüfuz ettiği bir dönemdir. Toplumsal yapı içerisinde bulunan kadının toplumdaki yeri ve konumunun değişimi, toplumsal değişimin mihenk taşlarından birini oluşturmaktadır. Dolayısıyla Osmanlı döneminde başlayan Batılılaşma, modernleşme hareketleri kadın kimliğini de dönüştürücü etkiye sahiptir. Bu etki kamusal alanda var olmaktan, sosyalleşmeye ya da aile kurumuna kadar pek çok toplumsal olgu içinde kendini göstermektedir. Dolayısıyla toplumsal değişim meselesi irdelenirken, kadınların dönüşümünün görmezden gelinmesi akılcı değildir. Bu sebeple dönemin değişen yüzünün kadınlar çerçevesiyle romanlara yansıdığı da görülmektedir. Safa'nın eserlerinde de Batılı yaşam tarzı bütün şahsiyetlerde olduğu gibi kadın şahsiyetlerde de kendini göstermekte, hemen her eserinde farklı bir kadın karakterleri fakat aşağı yukarı aynı kişisel özelliklerle sunmaktadır. Bu kadın karakterlerin bulunduğu ya da bulunmayı arzuladığı mekanlar ise yine Doğu ve Batı söylemi içerisinde sunulmaktadır. Dolayısıyla Safa'nın eserlerinde kadın karakterlerin mekânsal ayrışma bağlamında konumlandırılması dönemin karakteristik özelliklerine ışık tutması açısından önemlidir.

Safa romanlarında Doğu-Batı karşıtlığını ele alırken, genellikle aynı tekniği kullanmakta, belirli tiplere yer vermektedir. Özellikle "Fatih-Harbiye" romanı için söylenen şu ifadeler oldukça önemlidir: "*İlk döneminde yazdığı çoğu romanlar gibi Doğu-Batı sorununu ele alıyor ama bu sorunu tartışmıyor, Doğu'yu övüyor, Batı'yı yeriyor*" (Naci, 2017; 239.) Safa'nın eserlerindeki olay örgüsü içinde belli şahsiyet tiplerinin Doğu Batı karşılaştırması ile oluşturulduğu görülmektedir. Doğu'nun övgü, Batı'nın yergi ile özdeşleştirilmesi şahsiyetler ve mekanların aynı bağlamda tiplendirilerek sunulmuştur. Aynı şekilde kadın şahsiyetlerin de mekanlar ile ilişkisi yine Doğu Batı karşıtlığı içerisinde ya da sentezci yorumu ile her iki medeniyet tasavvurunun birleştirildiği şahsiyetler olarak sunulmuştur.

Moran (2015: 220-230) Safa'nın romanlarında, Doğu ve Batıyı temsil eden iki erkeğin karşı karşıya geldiğini ve ikisi için seçim yapmak durumunda olan bir kadın karakterin bulunduğu dikkat çeker. Bu durum Safa'nın 30'lı yılların sonlarına kadar yazdığı romanların hemen hepsinde bulunmaktadır. Özellikle Safa'nın son dönem eserlerine doğru daha soyut düzeyde de olsa yine Doğu Batı karşıtlığına yer verildiği görülmektedir. Örneğin "Canan" eserinde Kadıköy ve Vaniköy, "Bir Akşamdı" eseri İzmit-İstanbul arasında Doğu ve Batının düalist bir

çerçeve çizmektedir. Özellikle “Fatih Harbiye” eseri hem eser adı açısından hem de şahsiyetlerin tipleştirilmesi açısından Doğu Batı karşıtlığını çok net bir şekilde sunulan bir özellik taşır. Fakat son romanlarından “Yalnızız” eseri Doğu Batı karşıtlığının görünür bir mekânsal ayrışma ötesinden yeni bir formda sunulmuş, bu form daha çok Safa'nın sentezci bakışı olarak okunmaktadır. Eser içerisindeki ana kahraman üzerinde kurulan ütopyik dünya “Simeranya” ana kahramanın kurguladığı “ütopyik” ama pek çok hususu itibarıyla ideal olanı temsil eden bir yerdir. Ne Doğu'dur ne Batı; orası idealize edilen sentezin mekanıdır. Safa her ne kadar önceki eserlerinde takma isim kullanarak düşüncelerini eserlerine yansıtırsa da son eserlerinde ütopya benzeri bir yol izlemiştir (Şakacı, 2018:166).

Safa'nın eserlerinde karşıtlıkların sadece mekân ve şahsiyet olarak değil, değer, kimlik ve simge olarak işlendiği görülmektedir. Çalışmamız ise sadece Safa'nın romanlarındaki mekânsal ayrışmanın merkezi mekanlar ve kadın şahsiyetler üzerinde durulacaktır. Buradan hareketle Safa'nın altı eserlerindeki Doğu Batı karşıtlığını besleyen temel çerçeve “dip zıtlıklar” olarak ifade edilen kavramsallaştırma ile aktarılacaktır. Daha sonra Doğu Batı karşılaştırmasının mekanlar üzerinden aktarımı konu edilecek olup mekânsal ayrışmanın fikri ve ideolojik zemini irdelenecektir. Son olarak ise romanlardaki kadın karakterler ele alınacak olup, kadınların şahsiyetlerinin Doğu Batı karşıtlığı içerisinde konumlandırılmaları ve mekanlar ile kurulan bilinçli bağ irdelenecektir.

2.Peyami Safa'nın Doğu-Batı Bakışı: “Dip Zıtlıklar”

Peyami Safa hemen hemen bütün romanlarında değindiği Doğu-Batı karşıtlığının fikri alt yapısını son eseri olan “Yalnızız” romanında paylaşmıştır. Yazar bu eserinde “dip zıtlıklar” diye ifade ettiği kavramı ile temelde düalizmi barındıran düşünsel alt yapıyı bizlere sunmaktadır. Bu zıtlıklar yazarın Simeranya diye ifade ettiği ütopyasında belirtilmiştir.

Safa'nın dip zıtlıklar olarak adlandırdığı temel karşıtlıkların, kutupluluk ilkesi anlayışı ile bakıldığında, ilk olarak mantıktaki zıtlık prensibinden beslendiği görülmektedir. Zıtlıklar var olmak için birbirine muhtaçtır ve diyalektik bir şekilde kaynaşarak sentez oluşturur. Safa zıtlıkların Eflatun'dan Hegel'e kadar geçen tarih içinde gitgide daha parlak bir fikir olduğunu ifade eder. Safa, aynı zamanda Alman düşünür ve şairi Novalist'in zıtlıkları birleştirmedeki düşünce tarzını benimser ve buna eserlerinde yer verir. Buna göre Safa'nın tabiriyle diyalektik; “lastikli düşünce”, “bir uçtan ötekine ve ötekenden yine berikine gitmektedir”. Fakat Safa, bu zıtlıkların birbirini takip etmeyen, iç içe ve aynı zamanda mevcut olduklarını da ifade eder. Diğer taraftan ne diyalektik ne zıtlıkların aynı zamanda mevcut olduğunu ancak sentez şeklinde oluştuğunu vurgular (Safa,2006b).

Safa, zıtlıklar içinde oluşan sentezin önemine Fatih Harbiye romanında şu sözlerle vurgu yapar; “*Şark ve Garp Alemleri, güneşin doğduğu ve battığı cihetler kadar birbirinden ayrı değildirler. Garp medeniyeti içinde Şark unsurları, Şark medeniyeti içinde Garp unsurları yok mudur? Şark ve Garp, mütevasıl kaplardaki su gibi birbirlerinin eksik taraflarını tamamlamak suretiyle, hem bugünkü müthiş kültür buhranını halledecek, hem de terkiplere doğru gideceklerdir.*” (Safa,2000b, s.118). Bu ifadeler temelde Safa'nın sentezci anlayışının tam karşılığıdır diyebiliriz.

Yazarın, dip zıtlık diye ifade ettiği anlayış insan hayatındaki “varlaşma” ve “yoklaşma” kutuplarını oluşturmaktadır. Devamlı çatışmadan doğan bütün bu zıtlıkların sebep olduğu felaket ve kederlerin hepsi “olmak dramı” adı altında kavramsallaştırılır. Bu zıtlık söylemleri aktif ya da pasif değildir; birbirine göre “rölatif”tir. Heiddeger’in tek taraflı tasavvurundan uzaklaşarak, zıtlıkları tek taraflı bir zemin gibi değil, karşılıklı olarak birbirinin zemini olarak anlamak gerekmektedir (Safa,2006b). Yazarın burada modern aydınlanma düşüncesinin temelini oluşturan düalist anlayışı yeniden yorumladığı görülür.

Safa'nın “Bir Tereddüttün Romanı” adlı eserinde de yine zıtlıkları birlikte kullandığı görülmektedir. Eserde Vildan ve Muharrir arasında geçen diyalogda, bu zıtlıkların yoğun bir temel üzerinde işlendiğini bizlere göstermektedir. Vildan;

“-Hep zıt şeyleri beraber düşünmek adetinizdir. Biri ötekini tamamlıyor, değil mi? İlk eserlerinizde de bu fikirlerin tohumları var. Zıt şeyler, sizce, birbirlerinin mütemmimidirler.” diye sorar. Muharrir; *“-Hayır, iç içedirler. Tamamlamak fikri herkeste var. Pirandello’da var. Natole France nazarında haz ve keder, gece ve gündür gibidir; Birbirlerini takip ve ikmal ederler. Fakat bu takip ve devam fikri içinde zıtları anlayış, bizim şuurumuza göredir; zaman ve mesafe haricinde kalan bir hissimiz var ki, onunla, bütün zıddiyetlerin iç içe olduklarını sezeriz; bence san’atkar hissi budur. Her şeyi chaos halinde, karmakarışık, hazla kederin manevrasında, zaman ve mesafenin manevrasında hissetmek ve küllü kavramak. Mesela Pirandello her insanda iki zıt şahsiyet kabul ediyor. Bu doğru; fakat çok kaba bir anlayış. Evvela insanda namütenahi şahsiyet imkanları var; bunların köküne ve küllüne kadar gidelim. Bu cesaret zamanımız psikologlarında yoktur. Fakat siz kendinizi kazıyarak bulabilirsiniz.”* (Safa, 2007:127).

Bu satırlar hem eserlere üslup oluşturan zıtlıkların önemine vurgu yaparken hem de muharririn Safa'nın kendisi olabileceği izlenimi de uyandırmaktadır. Muharririn eserde adı yoktur. Roman Muharririn anlatımıyla kaleme dökülür. Kısacası Safa'nın eserlerinin hemen hepsinde kullandığı düalist yaklaşım okuyucuların dikkatini çekecektir. Safa'nın bu zıtlıkları neden kullandığının cevabı da aslında yukarıda yaptığımız alıntılarda mevcuttur. Özellikle “iç içelik” anlayışı zıtlıkların temel yapısını oluşturmaktadır. Zıtlıklar ise, bireylerin fikri dünyalarında Doğu ve Batı medeniyetlerine verdikleri ehemmiyete göre biçimlenmektedir. Bu sözler Derrida'nın yapı-söküm kavramını aklımıza getirmektedir. Derrida iki zıt kavramdan birinin diğeri üzerindeki mutlak belirleyiciliğinin söz konusu olmadığını, özellikle metinleri yapı-söküme uğratarak yapar. İki zıt kavramı tersine çevirerek, yani baskın olanla baskın olmayanı (Doğu-Batı) yer değiştirerek farklı anlamların mümkün olduğunu ifade eder. Zıtlıkların ortadan kalkması ya da değişmesi anlamların değişmesine ya da ortadan kalmasına neden olacağı için, Safa zıtlıkları ortadan kaldıran metinleri yapı-söküme uğratarak, metinlerin hangi temellere bağlı kalarak oluşturulduğunu anlamaya çalışır. Bu ifadeler Safa'nın “(zıtlıklar) Birbirlerini takip ve ikmal ederler. Fakat bu takip ve devam fikri içinde zıtları anlayış, bizim şuurumuza göredir.” ifadesi aslında romanlara konu ettiği temelde Doğu-Batı karşıtlığının hangi bağlamda ele alındığının da ipuçlarını verir. Yazar daha çok Doğu yönelimlidir. Batı'nın mekân ve karakterler üzerindeki tesirinin eğreti duruşuna karşı Doğu'nun mistik yanına karşı bir eğilim

gösterir. Eserlerinde ikiliklerle oluşturulan mekânlar ya da şahsiyetler aslında temelde bu zıtlıkların hangisinin daha meşru olduğuna yönelik bir anlayışın ifade edilmiş biçimidir.

Modern aydınlanma felsefesinin düalist anlayışına burada biraz değinmekte yarar olacaktır. Modern Batı düşüncesi, bilgi/varlık düşüncesini ikili karşıtlıklar ekseninde tesis etmektedir. Bu düalist yaklaşımın ortak özelliği, hakikat ile yanılsamayı, doğru ile yanlış ve olması gereken ile olmaması gerekeni ayırt etme noktasında bir ölçüt oluşturmalarıdır. Temelde bu düalist anlayış, iki kavramdan birinin diğerine üstünlüğü ve bilgisinin meşruluğunun kabul edilmesini hedefler. Kavramlardan birinin tanımlanması diğerinden ötürü yapıldığı gibi ne olduğundan çok ne olmadığı üzerine inşa edilir.

Kısacası Safa'nın eserlerinde kurgunun oluşmasında yer edinen düalist yaklaşımın pek çok izdüşümüne rastlanır. Yazarın Doğu Batı karşıtlığı söylemini “Yalnızız” romanında “dip zıtlıklar” diye ifade ettiği ve sentez temelli kutupluluk ilkesini kullandığı görülmektedir.

3.Mekânsal Ayrışmanın Doğu Batı Bağlamında Yansımaları

Peyami Safa romanlarında Doğu Batı karşıtlığını vurgulayarak mekânsal ve sosyal ayrışmayı fikri, zihni ve kültürel zeminde kurgulamaktadır. Buradan hareketle çalışmanın kavramsal çerçevesini oluşturan mekânsal ve sosyal ayrışma kavramlarına değinmek gerekmektedir. Mekânsal ayrışma, kendi içerisinde sosyal ayrışmayı da barındırmakla birlikte, sosyal ayrışma, Andersen (2003:13-14)'in ifadesiyle “*gruplar arasında artan sosyal ve kültürel farklılıklara yol açan, etnik ya da sosyal olarak farklı grupların mekânsal ayrışmasını*” içerir. Dolayısıyla mekânsal ayrışma, sosyal ayrışmanın belirgin fiziki karşılığı olarak ifade edilmekle birlikte, sadece sosyal eşitsizliğin bir sonucu olarak değil, toplumsal ve mekânsal farklılaşmanın bir ürünü olarak görülmektedir. Alver (2013:42-46) ise mekânsal ayrışmayı, yaşam tarzı, düşünsel duruş ve bakış açısı ile üretilen mekânsal organizasyonların nihai sonucu olarak ifade etmektedir. Bu haliyle kimlik, meslek, sınıfsal farklılıklar vb. özelliklerin oluşturduğu ayrışmalar, mekânsal ayrışmaları beraberinde getirmektedir. Farklı kimlikler arası gerilimler ve ilişkiler bulunmakla birlikte, dini kimlik, etnik kimlik, kültürel kimlik gibi etkenler mekânsal ayrışmanın nedeni olabilmektedir.

Marksist söylem içerisinde mekânsal ayrışmayı, ekonomik söylemler ile tanımlayan Harvey (2002: 161), kapitalist üretim ilişkilerinin kentsel mekânda değişime yol açabilmesini ve farklı toplumsal kesimler arasında mevcut kaynaklara erişimde birtakım farklılıkların oluşmasını, mekânsal ayrışma olarak tanımlanmaktadır. Mekânsal ayrışma, özellikle kamu (eğitim, sağlık, ulaşım ve haberleşme vb.) hizmetlerine erişimi ile alt yapı olanaklarının kullanımı konusunda farklı kesimler arasında var olan eşitsizliğin sonucu olarak ortaya çıktığını ifade etmektedir. Dolayısıyla mekânsal ayrışma, salt bir mekân üretimi değil, üretilen bu mekânın ekonomik göstergelere bağlı olarak kente ait hak ve imtiyazlardan yararlanamama haline de vurgu yapar.

Başka bir tanımlama ile gönüllü ya da zorunlu olarak yaşam alanlarının cinsiyetten, gelir seviyesine, statüden, dile, dine kadar pek çok farklı özelliklere sahip kesimler arasında gelir ya da eğitim gibi etkenler sebebi ile ortaya çıkan eşitsizlik, mekânsal ayrışmanın oluşmasına neden olmaktadır (Flores,2009:31-33). Ekonomik, kültürel, siyasal

alandan oluşan dönüşüm, toplumsal sınıfların ekonomik, kültürel ve mekânsal olarak birbirinden ayrılan yaşam tarzlarının oluşmasına zemin hazırlamaktadır (Şan ve Akyiğit,2014).

Peyami Safa konu edilen altı eserinde mekân olarak genel itibariyle İstanbul'u konu etmiştir. Yazar İzmit, Adalar ve aynı zamanda karşıtlık oluşturmak açısından Paris'e de yapısal özellikleri itibariyle değinmiştir. Mekâna yönelik yansımalar kitapların kronolojik sırasına göre işlenecektir. Çünkü sadece zamansal değişimin değil, mekânsal değişimlerin de ortaya konulması amaçlanmaktadır. O sebeple öncelikle yazarın incelemeye tabii tutulan ilk eserleri olan "Bir Akşamdı" ve "Canan" romanlarındaki mekânsal ayrışmanın düalist izdüşümlerine değinilecektir.

"Bir Akşamdı" romanındaki kadın şahsiyetlerden biri olan Meliha "özgür olmak", "yaşamak arzuları" için İzmit'teki evinden ve ailesinden kaçarak Kamil ile birlikte İstanbul'a gelir. İstanbul'a çok yoğun anlamlar yükler. "İstanbul, gök yüzünü tutuşturan büyük çerağıyla yaklaştıkça genç kız, Marmara denizinin içinden doğan efsanevi harikaya gözleri kamaşarak bakıyordu" (Safa, 2002:30) cümleleri ile Meliha'nın İstanbul'a olan tutkusu, yüklediği anlam nakledilmektedir. İstanbul ile İzmit arasındaki ayrışmanın fikri çerçevesi şu cümlelerle aktarılmaktadır; "Meliha yaşamak istiyordu. Kaç kere bunu istedi. Fakat böyle İzmit'in kerpiçten bir evinde yaşamak değil, hayır, o başka türlü yaşamak istiyor." (Safa, 2002:10). İstanbul Meliha'nın yaşama dair hülyalarını süsleyen bir mekân olmaktadır. "İzmit bu, İzmit, eğlentsiz İzmit" (Safa, 2002:13) ifadeleriyle İzmit'in Meliha için bir yaşam alanını oluşturmadığı ve eğlentinin, yaşamının ancak İstanbul'da olacağını düşündürür. Kamil ile birlikte Şişli'deki apartman dairesine giderken otomobil Beyoğlu caddesinden geçerken ve Meliha'nın mekanla kurduğu bağ artık şahsiyetini değiştirmiştir. "Marmara'nın karanlığı ve sessizliği içinde şehre bu giriş genç kızın şahsiyetini de değiştirdi. Kendini başka bir varlık sanıyordu. Ruhunu yepyeni bir şuur kapladı. Hayatının bu yeni safhasını bir yeni esvap gibi giyiyor, mazisindeki hüviyetinden silkinerek çıkarken, sıyrılırken malihülya ile karışık bir sevinç duyuyor ve şahsiyetinin allak bullak oluşu ona sarhoşluk veriyordu." (Safa, 2002:31). Safa mekânlar ile genelde şahsiyetler özelde kadın şahsiyetler arasında mutlaka birliktelik yaratmaktadır. Meliha'nın İstanbul için hissettiği her duygu ve şahsiyetindeki değişimleri ile Canan romanında Kadıköy'ün şahsiyetler üzerindeki tesirindeki benzerlik söz konudur. Mekanlar ve şahsiyetler arasındaki bağlantının Safa'nın bütün romanlarında tamamen bilinçli bir şekilde oluşturulduğu görülmektedir.

Safa'nın "Bir Akşamdı" eseri mekânsal anlamda İzmit-İstanbul arasında düalist bir çerçeve çizmektedir. Bu çerçeve Safa'nın en önemli teması olan Doğu Batı karşıtlığının da bir yansımasıdır. İzmit Doğu'yu, sadeliği, dinginliği, diğer taraftan biraz köhne ve yalnızlığı da simgeler. "Bir Akşamdı" romanı da olmak üzere birçok romanda Anadolu, sükutun, sakinliğin mekanıdır. "(...) Şimdi onun (Meliha'nın annesi) sukûta ihtiyacı vardır ve bu, Anadolu'da (Yozgat için) pek boldur" (Safa, 2002:119). "Ama aynı zamanda kasvetlidir, özellikle şehre alışanlar için Kasvetli olduğunu söyler Kamil." (Safa, 2002:119).

İstanbul ise özellikle Beyoğlu, canlılığın, eğlencenin ve yaşamın Batılı formlarda olduğunu vurgulayan simgesel özellikler taşımaktadır. Yazar bu mekânsal ayrışmayı diğer eserlerindeki kadar keskin bir söylemle ifade etmese de genel anlamda Beyoğlu ve civarı yerleşim yerlerinde Batılı modern ahlaki özellikleri içselleştirmiş kişiler yaşamaktadır. "Bir Akşamdı" romanında Beyoğlu'ndaki apartman daireleri, Batı etkisinde yozlaşmanın yaşandığı

mekânlar olarak sunulmaktadır. Yazarın yaşadığı dönem itibariyle devlet kadroları eliyle mekânsal ayrışmanın üretilmesi ile oluşan Batılı ve modern mekanların romanlara da doğrudan yansıdığı görülmektedir.

1924 yayım yılı olan “Canan” romanında mekânsal ayrışma Vaniköy ve Kadıköy arasında oluşmaktadır. Bu mekânsal ayrışma; Doğu ve Batı temsili aile yapıları ile var olan kültürel yapının Batılılaşma sürecindeki akıbetine odaklanır. “Canan” romanının ana karakteri olan Canan, Türkiye’deki genel kültürel yapıyla bağlarını koparmış biri olarak sunulan karakter Şakir Bey (Canan’ın manevi babalığı) ve ailesinin birlikte yaşadığı, Kadıköy’de bulunan bir konak da yaşamaktadır. Konakta Avrupalı bir yaşam sürülmektedir. Diğer bir karakter olan Bedia ise mutaassıp bir karakter olan babası Abdullah Bey ile birlikte Vaniköy’de mütevazı bir yalıda oturur. Safa yalı ve konak arasında kurduğu diyalektik bağı Doğu ve Batı üzerine oturtmuştur ve buna göre o mekanlarda bulunanların da aynı diyalektik içinde konumlandırırmıştır.

Kadıköy Bedia’nın kocası Lami için cazibe merkezidir. Lami’nin modern ve eğlenceli yaşamı oradadır. Sıkıcı olan yalı hayatına Kadıköy’ü terci eder. Kadıköy, romanda Batılı adap-ı muaşeretin yaygın olduğu, kadın erkek ilişkilerinin ahlaki olmayan boyutta yaşandığı fakat bunun içselleştirildiği zihniyetlerin olduğu bir mekandır. Kocasını aramak için Şakir Bey ile konuşan Bedia, Şakir Bey’den Lami’nin ondan ayrılmasının gayet doğal bir durum olduğunu söyleyen şu sözleri iştir; “Eğer siz Kadıköy’de otursaydınız, Lami’nin hareketlerini daha tabii görürdünüz. Şu bizim modern sayılan muhitlerimizde, böyle şeyler her zaman oluyor” (Safa, 2000a:18). Şakir Bey, mekânların kişilerin hayata bakış tarzlarını nasıl biçimlendirdiğini Bedia’ya bu sözlerle anlatır.

Kadıköy Moda için ise şu ifadeler kullanılır; “Bedia buraları çok sever, buraları Kadıköy’ün sınıksız şehir hayatından uzak, تنها, ama yine medeni yerleridir.” (Safa, 2000a: 21) Yazar Bedia karakterini bu mekânsal ikilemde hep münzevi olanı tercih eden bir imaj ile çizmiştir. Bedia aynı zamanda asil ve medenidir. İfadelerden anlaşılacağı üzere, medenilik vurgusu aslında roman içinde Kadıköy için tanımlanan genel bir anlamı ifade etmektedir.

Bedia’nın eşi Lami, kendi babasına ait olan yalıda, Vaniköy’de yaşar fakat Lâmi burayı çok sıkıcı bulur, “Bedia’dan da yalıdan da yorulmaya başlamıştı.” (Safa, 2000a: 35) Yalıdan yani aslında Vaniköy’den sıkılan Lami için şu sözler hayalindeki Vaniköy’ü anlatmaktadır. “Lami gayet iyi hatırlıyor: Karakış. Akşamları son vapuru iki üç kişiyle Vaniköy’e çıkar. (Bu تنها köyün vapur yolcusu hep iki üç kişidir.) Kemeraltından geçerek o kapkara insanız yola girince, heybetli bir sükut. Ve taş gibi karanlık. Yürüyebilmek için bu karanlıkla göğüs göğüse gelmek, onu itmek lazım. Bu çok güçtür.” (Safa, 2000a:35). Bu ifadeler aslında sadece Vaniköy’e atfedilen bir durum değildir, var olan hayata, içinde bulunulan yaşama, orada yaşamaya yönelik hislerin de yansımasıdır. Çünkü Vaniköy’deki yalıda ve doğasında maneviyat ve sabır ön plandadır. Lami bunlardan uzak, Kadıköy’de Batı etkisinde, eğlence ve kozmopolit olan patronu Şakir beyin konağında Canan ile aynı yerde yaşamak için eşi Bedia’yı terk eder. Canan’nın sadakatsizliklerini öğrense de inanmak istemeyen Lami, sonunda her şeyi anlar. Canan’ın feci ölümü sonucu artık Lami Kadıköy’de yaşadığı hayatın yozluğunu fark eder ve karısı Bedia’ya ve Vaniköy’deki eve döner. Aslında bu dönüş sadece mekânsal bir dönüş değil, aynı zamanda duygusal bir dönüşü de barındırmaktadır. Suçluluk duygusu ve pişmanlıklar onu Vaniköy’e geri götürmüştür. Dönüş yolunda vapurdan

indikten sonra yine Vaniköy'e dair şu ifadeleri kullanır; "*Hep o köy, çit yok. Sinek vızıltısı, orada bir çığlıktır.*" (Safa, 2000a:223). "Canan" romanı Kadıköy ve Vaniköy arası kurduğu düalist perspektifi Canan ve Bedia arasında da kurmakta ve mekânsal ayrışmanın karakterler üzerindeki tezahürünü sunmaktadır. Aynı zamanda Canan'nın trajik ölümü ile Bedia'nın eşinin kendisine dönmesi arasında yaşanan ikileme, Doğu'nun ahlaklılığı ile Batı'nın şehvaniliği arasındaki savaşın Doğu lehine kazanıldığına vurgu yapılmaktadır.

Vaniköy'deki yalı doğayla iç içedir: "*O gün hava çok yumuşak, sular durgun. Bahçe, hiçbir hava cereyanının dağıtmadığı keskin deniz ve çam kokularıyla dolu. Sanki bütün ağaçlar, yapraklar ve deniz, geceleyin hiç teneffüs edememişler, sabahı beklemişler, güneş çıkar çıkmaz, hep birden, kuvvetle soluk alarak nefeslerinin sert kokularını etrafa hohlamaya başlamışlardı*" (Safa, 2000a:83). Yazar, doğa ile insanın birlikteliğine vurgu yapar. Bu vurgunun aşağıda bahsi geçen son dönem eserlerinde de yer aldığı görülmektedir.

İkinci dönem diye tarif ettiğimiz eserlerinden olan "Fatih Harbiye" romanındaki mekânsal düalizm kendisini bir medeniyet tasavvurunun yansımaları olarak göstermiştir. Fatih ile Şark'ı, Harbiye ile Garp'ı simgeleştirmektedir. Romanın kadın şahsiyeti Neriman'nın Beyoğlu'na giderken hissettikleri ile bu ayrışmanın uçurumu şu sözlerle ifade edilir: "*Galatasay'dan Tünel'e doğru yürüdüler. Neriman Beyoğlu'na çıktığı vakit, halis Türk mahallelerinde oturanların çoğu gibi, kendini büyük bir seyahat yapmış sanırdı. Gene Fatih uzakta, çok uzakta kaldı. Tramvayla bir saat bile sürmeyen bu mesafe, Nerima'a Efgan yolu kadar uzun görünürdü ve Kabil'le Newyork arasındaki farkların çoğuna İstanbul'un iki semtin arasında kolayca tesadüf edilir.*" (Safa, 2000b:29)." Bu ifadeler mekanların zıtlığında derin bir ayrışmanın işaretlerini vermektedir. Aradaki uzaklığı mesafelerden ziyade fikri ve zihni noktada özellikle kültürel bir farklılık üzerinde yoğunlaştırır.

Fatih ve Harbiye için Neriman'ın ifade ettiği şu sözler ile Safa, İstanbul'da bulunan iki ilçeyi bir kültürel zıtlıklar kalıbı içine yerleştirmiş ve mekânsal ayrışmayı fikri ve kültürel boyutta göstermeye çalışmıştır. Fatih, geri kalmıştır, insanları işe yaramaz ve tembeldir, "(...) *O Fatih (...) meydan kahvelerinde bir sürü işsiz güçsüz, softa makulesi adamlar oturuyorlar, (...) insanın arkasından fena fena bakıyorlar,(...) insan yolda bile rahat yürüyemiyor. Sonra o dükkanların hali nedir? Adım başına aşçı ve kahve. Erkeklerin işi gücü kahvede, caminin önünde oturup sokağı seyretmek.(...)*" Aynı paragrafta Tramvay hattının öbür tarafındaki Beyoğlu ise moderndir, insanları farklıdır. "(...) *esnaf bile zevk sahibi. İnsan bir bahçede geziniyormuş gibi oluyor, her mekân çiçek gibi (...) sonra halkı da bambaşka, dönüp bakmazlar. Yürümesini, giyinmesini bilirler. Her şeyi bilirler canım...*" (Safa, 2000b:26). Bu tasvirler Neriman için Doğulu ve Batılı olmanın ayrımını gösteriyordu. Bu ifadeler gibi Neriman, mekânsal ayrımlar dışında şahsiyetler üzerinden de tasvirlerine devam etmektedir. Bu betimlemeler bir sonraki başlıkta irdelenecektir.

Safa diğer romanlarında da işlediği gibi, ilk mekâna geri dönüş metaforunu "Fatih Harbiye" eserinde kullanır. Neriman Macit'in ve onun dünyasının sahte olduğuna ikna olarak, evine mahallesine hiç olmadığı kadar sevinçle geri döner. "*Tramvay Beyazıt'tan geçiyor ve Fatih'e doğru ilerliyordu. Fatih! Fatih! Beyoğlu arkada kalıyor. Aylardan beridir. İlk defa bugün, Neriman Fatih'e bu kadar istekle gidiyordu ve Beyoğlu'nun cazibesinden kendini kurtarıyordu*" (Safa, 2000b:109).

Safa'nın Doğu Batı bağlamında mekânsal zıtlığının en görünür olduğu eser "Fatih Harbiye"dir. Fatih; ezan sesi, saz peşrevi, musiki, ahşap yapılar ile sembolleşirken, Beyoğlu; keman, caz, taş yapılar ile sembolleşir. Bu sembolleştirme ile Şark'a ve Garp'a ait olmak ikiliğinde yansımalarını görebiliriz. Bir medeniyet karşılaştırmasını İstanbul'un iki ilçesi aracılığıyla yansıtmaktadır. Safa, Avrupai yaşamın bireyleri mekânsal çerçevede de dönüştürdüğünü, o mekâna gitmek ve o mekanla kişiliklerini özdeşirmek arasında da bir bağ kurmaktadır. "Fatih Harbiye" romanında Neriman'ın Beyoğlu'na giderken hissettiğini, "Bir Akşamdı" romanında Meliha İstanbul'a giderken hissetmektedir. Bu hisler "Yalnızız" romanında Meral'in Paris için hissettiği duygularıyla aynıdır. Modern, Avrupai eğlence ve şaşaanın olduğu mekanlar karakterler için cazibe merkezi şeklinde işlenmiştir. Fakat romanlarının sonunda bu merkezden uzaklaşma veya eski mekâna geri dönme ya da sade, maneviyata dönük bir hayat yaşamak konusu genel olarak işlenmiştir.

Peyami Safa'nın orta ve son dönem romanlarından olan "Fatih-Harbiye", "Matmazel Noraliya'nın Koltuğu" ve "Yalnızız" romanlarında yazarın, Doğu'yu ve Batı'yı temsil niteliği yüklenen kişiler arasındaki çatışmada, mekânlara özel simgesel işlevler kazandırmaya başladığı görülür. Neriman'ın benlik bütünlüğünü korumak için uzak durması gereken yer, Fatih-Harbiye'de bütün bir Beyoğlu semtidir. Birçok romanında yer alan bir izleğin iyice belirginleştiği "Yalnızız" romanında, Paris, zihinlerde oluşturulan haliyle imgeselliği ile bile baştan çıkarıcı ve tehlikeli bir mekân olarak sunulmaktadır. "Matmazel Noraliya'nın Koltuğu" romanında, simgesel anlamların yer aldığı "uğursuz bir yoksullar pansiyonunun" konuyu ifade etme anlamında ciddi bir önem taşımaktadır (Aksoy,2009:152). Ayrıca doğa ile ilgili yukarıda "Canan" romanında yapılan vurgu "Matmazel Noraliya'nın Koltuğu" romanında da kendini göstermektedir. Adadaki ev ormanın içinde, doğa ile iç içedir. "*Ferit ve Selma arka yoldan çamlığa doğru yürüdüler*" (Safa, 2006a:314). Doğa insanın özüne gidiş, aslına dönüşü temsil eden bir anlam kümesi olarak sunulmaktadır.

Yine aynı şekilde "Yalnızız" romanında Meral'in annesi Necile Hanım'ın konağı da Arnavutköy'de doğa ile iç içedir. Aslında yazarın bu doğa ile iç içe olma hali daha çok son eserlerine denk düşmektedir. Bu da özellikle ruh-beden ikiliği arasındaki geçişlerde insanın kendini buluşunun mekânı olarak doğa ve buna bağlı olarak doğa içinde mekanlar tasvir edilmektedir.

"Yalnızız" romanının tertibinde yer olan (Simeranya) "ütopik" (tasarlanmış) ve "reel" (gerçek) mekanlar, bir yandan da kişilerin psiko-sosyal kimliklerine felsefi ve estetik derinlik kazandırır. Mekanlara "ütopik" ve "reel" yönleriyle sağlanan yorum genişliği, romanlarının düalist karakterlerini de hatırlatır (Tekin,1999:64). "Yalnızız" romanı için bu düalizm Safa'nın diğer romanlarında daha görünür olarak kullandığı mekânı Doğu-Batı şeklinde ayrılmasının ötesinde yeni bir form ile kullanılmıştır. Bu form aslında Safa'nın sentezci yaklaşımının karşılığı olarak okunabilir. Çünkü Simeranya, ana kahramanın kurguladığı "ütopik" ama pek çok hususu itibariyle ideal olanı temsil eden bir yerdir Ne Doğu'dur ne Batı; orası idealize edilen sentezin mekanıdır.

Kısacası Safa'nın altı eserinde mekân örgüsü temelde fikri, zihni ve kültürel ayrışmanın merkezi olarak kurulmuştur. Bu mekânsal ayrışma Doğu-Batı düalizmi ile örülmüş olup, dönemin tarihsel bağlamının aktarıldığı, Batı modernizmi ile Doğu gelenekçiliğinin mekanlar ile yeniden üretildiği romanlarında açık bir şekilde karşılık

bulmaktadır. Toplumsal çözölmeyi mekanlar üzerinden sunmaya çalışırken, mekanla ile genelde şahsiyetler özeldede kadın şahsiyetler arası ilişkinin kastı bir şekilde birlikteliğı dikkat çekicidir. Her eserde mekânsal ayrışmanın kadın şahsiyetlerin yaşadığı mekanlar üzerinden sadece fiziki olarak değıil, görsel, kültürel ve yaşam tarzı anlamında bir temsil ifade etmesi açısından da inşa edildiğı anlaşılmaktadır.

3.Doğıu Batı Bağlamında Romanlardaki Kadın Şahsiyetler

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde başlayan modernleşme hareketi, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarında da etkisini hızla sürdürmüş ve resmî ideoloji haline gelen Batılılaşma süreci hemen her kurumda kendini hissettirmiştir. Bir ulus devlet olan Türkiye Cumhuriyeti modernleşme sürecinde, yaşam tarzından, kamusal hayata katılma, eğitim imkanları, seçme seçilme hakkı v.b. gibi pek yeni eylemler kadınlara sunulmuştur. Dolayısıyla ulus-devletin inşasında modernitenin simgesel taşıyıcılığını üstlenen kadınlar aktif bir yer edinmektedir (Davis,2003:183).

Modernleşme eğilimleri pek çok alanda ve kurumda hakimiyet göstermekle birlikte kadın imgesinin de bu bağlamda şekillendiğı görölmektedir. Modernleşme çabasının kadın sorunsalı ile özdeşleştirildiğini ifade eden Bora (2009:819), kadın sorununu, toplumsal ilerleme, modernleşme, Batılılaşma hatta kalkınma hedeflerinin ayrılmaz bir parçası olarak görür.

Kadınların, modernleşme sürecinin kamusal hayattaki görünümlelerinden dolayı gerek modernleşme taraftarları gerekse de modernleşme karşıtları için, toplumsal hayattaki konumları simgesel bir nitelikte taşımaktadır (Biricikoğlu,2006:1). Özellikle Berktaş'ın (2011:352) kadınların topluluğun ruhunu simgelediğine dair ifadelerinden anlaşılacağı üzere, topluluğun kurtuluşu ya da ilerlemesi kadar çürümesi ve gerilemesi de kadınlarla özdeşleştirilmektedir. Bu da Batılı ya da Doğulu olsun ataerkil düşüncenin genel bir özelliğı olarak ifade edilmektedir. Dolayısıyla Türk modernleşmesinin sağlanması, Batılı yaşam tarzının benimsenmesi için Cumhuriyet döneminde devlet, Osmanlı/İslam geleneğıyle bağlarını kopartmak için kadını bir araç olarak kullanmıştır (Biricikoğlu, 2006:6).

Bütün bu değıişimlere, modernleşme dinamiklerine ayak uydurması istenilen kadın, bir taraftan sistemsel yapı içerisinde Batılılaşmaya mecbur bırakılmış, diğere taraftan eski özüne bağılı kalması beklenmiştir. Bu beklentiler kadını, Doğıu – Batı karşıtlığı gibi bir çıkmaza karşı kendi benliğı ile bir savaş halinde olmaya itmiştir. Dolayısıyla dönemseld yaşanan her türlü etkinin edebi kaynaklara da yansıdığı düşünöldüğünde, kadınların geçirdiğı bu sosyal değıişimin izdüşümlerine eserlerde rastlanmaktadır. Bu sebeple değıişimin dinamik aktörleri olarak gördüğümüz kadınların, Safa'nın eserlerinde Doğıu Batı karşıtlığı bağlamında nasıl ele alındığı incelemeye değıer bir konu olarak görölmüştür.

Safa'nın eserlerinde çok fazla karaktere rastlamak mümkün olmakla birlikte çalışmamız, bu karakterlerin kadın şahsiyetler perspektifi ile ele alınmasını ile sınırlıdır. Safa hemen hemen bütün eserlerinde Batılı hayatı benimsemiş olanlar ile geleneksel hayatı benimsemiş olanlar arasında bir zıtlık kurguladığı gibi, fikri dünyasına ait sentezci bakış açısının yaşatıldığı karakterlerde bir üçüncü tipoloji olarak kadın karakterler de dikkat çekmektedir. Kadın

karakterlerin şahsiyetleri, bir yanıyla Doğu'nun ahlak ve medeniyet tasavvuru içinde yetişmiş, diğer yanıyla Batı eğitimi almış, dil bilen ve bu iki medeniyeti homojen bir şekilde içselleştiren, entelektüel yanı güçlü bir vurgu ile sunulmaktadır.

“Bir Akşamdı” romanında kadın şahsiyet Meliha, “*hayalden sergüzeşte geçmek isteyen birçok yeni kızlar gibi şu asri düsturu olan “yaşamak arzusu”* (Safa, 2002:101) ile dolu, bu istek uğruna evini ve ailesini terk etmiştir. İstanbul'un cazibesi karşısında şahsiyetinin bile değiştiğini hisseden bir kadındır. Meliha, “*kelebek kadar bile hüviyeti bariz olmayan meçhul, isimsiz, firari, fettan, uçucu bir emel peşinde heveslerinin ve ihtiraslarının coşkunluğunu hissederek yaşadığını anlamıştı.*” (Safa, 2002:102). Aslında bu cümleler Meliha'nın şahsiyetine ilişkin tüm detayları verir. Meliha ayrıca Kamil'in sadakatsizliğine aynı şekilde cevap vermek ve intikam almak isteyen bir kadındır. Ve bunu yapar. Diğer taraftan romana giren Kamil'in eski karısı Bert ile karşılaştırılır. Bert bir Fransız kadındır, kocasından ayrı kaldığı dört yıl Fransa'da onu aldatmamıştır. “*Bert ihtiraskârdır*” (Safa, 2002:154). Yazar Bert ile Meliha arasındaki farkı uzun uzun anlatır; Bert, katlanır, bekleyecek, ihtiraskâr, muvaffak olacağına emin, Meliha gibi hareket etmeyi (kocasını aldatmayı) hatırından geçirmemiştir, erkeklere galip olmak için onların akis davranışları yapmak gerektiğine inanan, intikam saatini bekleyen bir kadındır. Şu sözler iki kadın arasındaki farkın en önemli vurgusudur; “*Bu, Paris'te yetişmiş bir kadının İzmit'ten gelen bir kadından farkıdır*” (Safa, 2002:214). Duygularıyla değil aklıyla hareket edebilen, intikam için aynı yoldan gitmeyen kadının Batılı olması, Batı rasyonalitesine vurgu olarak okunabilir. Yine Batı ile Doğu'nun bu iki kadın şahsiyet üzerinden okunması Peyami Safa'nın bu roman içine yerleştirdiği önemli bir kurgudur.

“Canan” romanında en önemli şahsiyet kitaba ismini veren Canan'dır. Safa, “Canan” romanında ana kadın karakter Canan ile yasak ilişki sürdürdüğü Lami'nin karısı Bedia arasında Doğu Batı karşıtlığını işlemektedir. Canan, fettan, kurnaz, ikbalperest ve çok güzel bir kadındır. Duldur ve İstanbul'da babalığı Şakir Bey'in konağında yaşamaktadır. Güzelliğinden bir gün Sultan olacaksın diye şımartılır (Safa, 2000a). Bedia'nın eşi Lami ile evlenir, Lami eşini Canan için terk eder. Fakat Canan Lami'yi neredeyse romandaki bütün erkek karakterlerle aldatır. Canan romanda Avrupai yaşamın içinde olan ve bu yaşamın yozlaşmış biçimini kadın üzerinden gösteren bir şahsiyettir. Fiziksel güzellik, servet, pahalı eşyalar tutkunu bir kadındır. Erkeklerle olan münasebeti onun nefsinin okşar ve güzelliğinin karşılığı iyi bir yaşam için bütün erkekleri kullanır. Çünkü “*Canan'da bir erkeğin gözünü boyayacak şeyler var, yok değildir...*” (Safa, 2000a:103). Güzelliği ile çevresindeki tüm erkekleri büyüleyen bu kadın çevresinde iyi intibalar oluşturabilen zeki ve hırslı da bir kadındır. Kocasını Lami'ye emrinde çalışan bir hizmetçi muamelesi yapması ise romanda dikkati çeken bir yerdir. Lami, “*Onun emrini yerine getirmekten mahkumane bir zevk alıyor*” (Safa, 2000a:129).

Bedia, ise güzel ahlaklı, sakin, kibar terbiyeli, çekingen tabiatlı biridir. Fedakâr ve afif bir kadındır. Babası Bedia'yı teselli ederken onun şahsiyetine ilişkin şu sözleri söyler; “*Allah, temiz, afif, Müslüman kadınlara acır,(...)*” (Safa, 2000a:82/95). Yazarın Müslüman kadın profili Bedia'da hayat bulur, o Doğu'nun temsilcisidir. Lami Canan'dan aldığı darbe sonrası Bedia'yı düşünürken onun bu özelliğini düşünür. “*O sukün, şimdi güzel bir şey. Fedakâr ve afif bir kadının temiz gözlerine ve denize bakmakta güzel*” (Safa, 2000a:221). Bedia, Canan karşısında sakinliğin,

huzurun adıdır. Ve Lami ona dönerek aslında huzurun olduğu yere geri dönüş metaforunun kullanıldığını da bizlere göstermektedir.

İkinci grup romanlar “Fatih- Harbiye” ve “Bir Tereddüttün Romanı” eserlerindeki şahısların düalist yansımalarına değinilecektir. İlk olarak “Fatih Harbiye” eserinde ana karakterlerden biri olan Neriman, “Bir Terettürdün Romanı” eserinde ise iki kadın karakter Vildan ve Mualla üzerinden Doğu Batı düalizminin izdüşümleri ifade edilecektir.

“Fatih-Harbiye” romanının en önemli şahsiyeti Neriman’dır. Neriman “*medeni bir kız olmak istediğini*” (Safa, 2000b:93) dile getirmektedir. Fakat Neriman, bu medeniliği tam olarak açıklayamaz, yaşama ait şekilsel dönüşümleri medeniyet diye algılar. “*Fatih’teki evde oturmak istemiyor*”, “*Balolara gitmek, lüks yaşamak istiyor*” (Safa, 2000b:93). Neriman iki medeniyetin içinde yetişmiş, babasından Doğu medeniyetine ait değerleri almış fakat İstanbul’a geldikten sonra özellikle dayısının kızları ile olan münasebeti sonucunda Batı medeniyetine olan ilgisi artmıştır. Neriman Doğu ve Batı’yı sürekli karşılaştırma içindedir. Ve bu karşılaştırmada Doğu her zaman yenik ve güçsüzdür. Özellikle Doğulu ve Batılıları kedi ve köpek’ e benzeterek, kendince medeniyetlerin tasavvurunu yapmıştır. “*(...) şarklılar kediye, garplılar köpeğe benziyorlar! Kedi yer, içer, yatar, uyur, doğurur, hayatı hep minder üstünde rüya görüyormuş gibidir; lapacı, tembel ve hayalperest mahluk, çalışmayı hiç sevmez. Köpek diri, çevik, atılgandır. İşe yarar; birçok işlere yarar. Uyurken bile uyanıktır. En küçük sesleri bile duyar, sıçrar, bağırır*” (Safa, 2000b:45). Neriman’ın bu bakış açısı içselleştirilen oryantalist bir bakış açısını bizlere sunmaktadır. Kendi kendisinden nefret eden, değerlerini, köklerini, yaşadığı coğrafyayı bile sevmeyen fakat iki medeniyet arasında bocalayan bir kadın. Tekin (1998)’in ifadeleriyle; “*Neriman, Tanzimat’tan itibaren merkezden çevreye doğru yayılan ve toplumsal sancılara yol açan batılılaşma cereyanının oluşturduğu çelişkiyi nefsinde yaşayan, dolayısıyla kendisi ve çevresiyle çatışan genç kızlarımızın ‘tipik’ örneklerinden biridir. Kişiliğinde Psiko-sosyal bir dram, tedavisi zaman alacak bir isyankarlığı barındırmaktadır.*”

“Bir Tereddüttün Romanı” romanı “Matmazel Noraliya’nın Koltuğu” ve “Yalnızız” romanlarına geçiş niteliği taşımaktadır. Roman, kültür buhranı içinde olan bireyleri konu edinmektedir. Şark ile Garp arasında değerleri ve yaşayış tarzıyla seçim yapmak mecburiyetinden doğan bunalımlar, romanın kadın karakteri Vildan’a aksettirilerek verilmiştir. Roman Muharrir ile Vildan arasında geçen fikri münasebet çerçevesinde şekillenir. Muharrir, Mualla ile Vildan arasında şahsiyet farklarından doğan kafa karışıklığı sebebi ile tereddüt yaşar. Bu tereddüt iki şahsiyetin bireysel özelliklerinden ziyade, şahsiyetler ile medeniyetler arası kurduğu tasavvurla ilgilidir. Romanda ilk olarak Mualla karakteri, “*klasik terbiye almış*”, (Safa, 2007:29), “*(...) usaresinin mazinin derin köklerinden alan eski bir aileye mensup, ciddi ve kendine güvenilebilir, anlayışlı ve hazımlı bir kültür sahibi*”, (Safa, 2007:34), “*münevver kadın*”, (Safa, 2007: 35), “*klasik ve ruhani genç bir kız*” (Safa, 2007:47) olarak tasvir edilmiştir.

Muharrir’in Mualla ile ilgili izlenimleri; asri kadınların kabalıklarına karşı daha nahif olduğu ve on sekizinci asır Avrupa’sının genç kız tipini çağrıştırdığı şeklindedir. Muharrir “*(...) bu kızın şahsiyetiyle bir limonlukta büyümüş çiçeğin hassasiyeti arasındaki benzeyişleri arayacak kadar eski şiirlerin mazmunlarına yaklaştım.*” (Safa, 2007:47) ifadeleri Mualla’da eskiye ait gibi görünen nahif, kırılğan bir tarafın olduğuna işaret etmektedir. Mualla, asil ve münevver bir aileden gelen fakat snop olmayan bir kızdır. Aşırılıkları sevmez. Muharrir şu sözlerle onun dün ile

bugün arasındaki genç kızların prototipine uymadığını da söyler. “(...) *eski kızlar hisleriyle ve ihtiraslarıyla yaşıyorlardı, şimdikiler yalnız heveslerinin peşinden gidiyorlar; sizde ikisinde olmayan bir şuur zenginliği var. (...) ciddiyetiniz ve sadeliğiniz onlardan sizi ayırıyor*” (Safa, 2007:53.). Safa Mualla şahsiyetiyle asil, münevver ama asri de olan kadın özelliklerini bir araya getirmektedir. Doğu'nun klasik terbiyesini almış ama Batı ile de kopuk olmayan bir şahsiyet sunulur. Bu da Safa'nın medeniyetlerin sentezi tasavvurunun yansıması olarak okunabilir.

“Bir Tereddüdün Romanı” eserinde ise Vildan karakteri; İtalya'da kocasını bırakarak, “*İstanbul'da sergüzeşt aramaya gelen küçük isterik hanım*”dır (Safa, 2007:120). Türkiye'de bir şey olmak gayesi içinde olan bir kadın muharrirdir. Beğenilmeyi hem seven hem bundan nefret eden bir kadındır. Şahsiyeti çabuk değişen bu kadın şu sözlerle bunu açıklar; “*Benim hüviyetim, giydiğim elbise, şapka, bulunduğum yer, etrafımdaki eşya, konuştuğum adam, düşündüğüm şey, yaptığım tavır hareketlerle beraber değişir. (...) ben İtalya'da başka, burada başka bir insanım (...)*” (Safa, 2007:123). Bu değişkenlik aslında nereye ait olduğunu bilmemekten, bir kültür buhranı içinde kalan cemiyet fertlerinin genel durumunu temsil etmekte ve Safa bu buhranı Vildan'ın şahsiyetiyle aktarmaktadır.

Son dönem romanları “Matmazel Noraliya'nın Koltuğu” ve “Yalnızız”ı Safa'nın en felsefi derinliğe sahip eserleri demek yanlış olmaz. “Matmazel Noraliya'nın Koltuğu” eseri bir pansiyonda yaşayan insanların yaşam ve fikri dünyasının aktarımı ile başlayıp daha sonra adada Ferit'in yaşadığı metafizik durumlar ile sonuçlanır. Ruhsal buhran ve bunalımlar yaşayan Ferit ana karakter olarak işlenmiştir. Romanda dikkat çeken üç kadın karakter bulunmaktadır. Bunlardan birisi ana karakter Ferit'in teyzesi, diğeri ise Suzy karakteri ve esere ismini veren Noraliya yani Nuriye'dir.

Ferit'in teyzesi sinirli, sert mizaçlı Müslüman bir kadındır. Namaz kılar, ibadetlerini yerine getirir. Fakat sert ve hasta yapısı Ferit tarafından eleştirilir ve aslında bu hastalığın teyzesinin şahsından ziyade, “*hastalık namazla, swing arasında*” (Safa, 2006a:114) diyerek bu durumun memleketin genel hastalığı olduğunu ve birinden birinin gitmesi gerektiğini vurgular. Bu ifadelerle Doğu mistisizmi ile Batı rasyonalitesi arasındaki zıtlığa vurgu yaparak yaşanan buhranların sebebini ikisi arasındaki sıkışmışlık olarak yansıtır.

Safa, bu eserinde diğer eserlerinde olduğu gibi net bir şekilde Doğu ve Batı anlayışı etrafında şekillenen şahıslara yer vermemiştir. Safa, daha çok farklı ideolojiden kahramanlar yaratarak, birbirleriyle tartışarak, kahramanları yalıtkanlıktan kurtarmak ve çoğulcu bir zeminde daha inandırıcı kılmak istemiştir. Yapay prototiplerden kaçınmaya çalışarak, daha gerekçi kahramanlarla karşımıza çıkar ve kahramanlara toplumsal düzenin eleştirisini yaptırır (Timur,1991:67).

Eserde, Suzy ise alafranga züppe tiplmesi kadın karakterdir. Suzy Avrupalı bir Türk'tür, bebeğini İngilizce ninni ile uyutan, “*züppe karı*”dır (Safa, 2006a:66), kocasını aldatır. Pozitivist, alafranga züppe olarak ifade edilecek Cevat Bey'in eşidir. Eşi ve kendisinin Avrupalı bir zihniyete sahip, geleneksel değerlerden kopuk, Batılı yaşam tarzları vardır.

Esere ismini veren Noraliya aslında Nuriye'dir. Babası diplomat bir Türk, annesi İtalyan'dır. Annesinden İtalyanca ve Fransızca öğrenir. İslam dinine ait bilgileri babaannesinden edinir. “*Çok malumatlı bir Müslüman kızı*”dır (Safa,

2006a:247). Babaannesi İtalyanca ve Fransızca'yı unutmasın diye özel hoca da tutmuştur. Yüksek kültüre sahip, bilgili, açık fikirli bir kadındır. Fakat yaşadığı hadiseler onu insanlardan uzak kalmaya ve adadaki evinden dışarı çıkmamaya itmiştir.

Son olarak “Yalnızız” romanında Meral ve Meral'in “alafranga züppe” kategorisine girecek arkadaşı Feriha şahsiyetleri üzerinde durulacaktır.

Feriha annesiyle yaşadığı yeri terk edip, metresi olduğu adamla Paris'e kaçar ve oradan İstanbul'a döner. Giyim, saç, makyaj olarak tam bir Fransız'dır. Onda “*Meral'in ilk aradığı şey Paris'ti*”. “*Meral'in rüyası Feriha'nın saçlarından başlıyordu. (...) (saçları) şahsiyetinin manasını değiştirmişti.*” (Safa, 2006b:179) Feriha şahsiyeti başkalaşmış, alafrangalaşmış bir kadındır. Fakat Paris'te yaşadığı hayat için; “*Paris'te bazı anlarım oldu ki, annem beni affetse, ölünceye kadar Cihangir'deki evde mahpus kalmağa razı olurum*” (Safa, 2006b:182) der. Bu ifadeler ile romanda Avrupalı hayatın özenilecek taraflarını tarumar etmektedir. Batılı hayat, şaşaa, eğlence, lüksün bile insanı mutmain etmediği sezdirilmektedir.

Meral ise Alafranga bir kızdır, İstanbul'dan bunalmıştır ve Paris'e gitme hayalleri kurar. Abisi Ferhat'ın Meral'e karşı söylediği sözler aslında içindeki buhranı tam olarak ifade etmektedir. “*Bu evden boğuluyorsun, çünkü bu ev senin namuslu olmanı istiyor. Seni boğan bu ev değil, bu cemiyet, bu memleket. Paris'te seni kimse tanımayacak. (...) Bir sürü aşifteler arasında bir Matmazel Meral. (...) Yanındaki o şıllıkla istediğin gibi fing atacaksın.*” (Safa, 2006b: 290).

Meral hevesleri olan bir genç kızdır. Avrupalı olmak, özelde Paris'te olmak ve bir Fransız gibi görünmek hülyaları taşır. Fransızca düşünmek onun için daha kolaydır. “*Fransızca konuşarak*” onun için “*kendim oluyorum tesellisi*” dir (Safa, 2006b:165). Meral Batı özentisi bir şahsiyettir fakat o hayatı yaşayan değil yaşamak isteyendir. Hülyasını kurduğu hayatı yaşamak için evden kaçıp Feriha ile birlikte Paris'e gitmek ister fakat kaçamaz. İntihar etmek ister, mektup yazar. Sigara içmek için gaz doldurmaya çalışırken eteğine düşen gaz yanlışlıkla alev alır ve yanarak ölür. Safa'nın Meral'e biçtiği son çok trajiktir. Hevesleri uğruna sonu fecaatle biten bir yaşam resmedilmiştir.

Safa, Feriha karakteriyle dejenere tipi prototipleştirmektedir. Paris ise dejenere hayatın simgeleştirildiği yer ve bu tiplerin gitmeyi hayal ettiğini bir limandır. Paris Meral'in abisinin ifadeleriyle “*Bu kız bir felakete doğru gidiyor, Paris'e değil*” (Safa, 2006b:226). Alafrangalaşmış tipler haricinde romandaki pek çok şahsiyet için Paris bir felaket merkezidir.

Kısaca Safa'nın ilk romanları ve son romanları arasında Doğu-Batı ayrışmasının genelde şahsiyetler özelde kadın şahsiyetler üzerinden de okunabildiğini görmek mümkündür. Dejenere hayatı, Avrupalı hayat tarzını, alafrangalaşmış kadın karakterlerle sunmuştur. Bu karakterlerin temel özellikleri geleneksel değer ve ahlaki açıdan kendi köklerinden uzak, Batı meraklısı ve özentisi, yabancı dili olan, eğitim düzeyleri yüksek, İstanbul'un genellikle Beyoğlu, Yeşilköy, Kadıköy vb. yerlerinde ikame eden şahsiyetlerdir.

Diğer taraftan Doğuyu temsil eden, müspet, ahlaki ve değer açısından köklerine bağlı, düzenli aile hayatına sahip, yine yüksek eğitilmiş olan şahsiyetler, Fatih, Vaniköy, İzmit, vb. yerlerde ikame ederler. Dolayısıyla Safa mekanları

şahsiyetlerle ördüğü gibi şahsiyetleri de mekanlarla ilişkilendirmektedir. Mekanlar üzerinden şahsiyetlerin yansıdığını mekânın sadece coğrafi bir özellik sunmaktan çok bir yarışma mekânı olarak da sunulduğu görülmektedir.

4.Sonuç

Safa'nın ilk romanlarında (Bir Akşamdı, Canan), anlatım tekniklerindeki olay örgüsü içinde yoğunlaştırılmış simgesel anlamlar daha çok mekanların, eski ve yeni, Doğu ile Batı kavramsallaştırması ile karşıtlık ilişkisi kurmaktayken, son romanlarından olan "Matmazel Noraliya'nın Koltuğu" romanında daha çok ruh-beden anlayışı içerisinde bir mekânsal ayrışma telakki etmektedir. "Fatih Harbiye" romanında ise medeniyet tasavvurunun mekânsal ayrışma bağlamında yansıtılması ile mekanlar üzerinden sunulan sembolik düalizm eserin temel omurgasını oluşturmaktadır.

Peyami Safa hemen hemen bütün romanında Doğu-Batı meselesini eleştirel bir perspektifle ele alır. Safa özellikle Doğu- Batı karşıtlığında Batı'ya atfedilen önemin aşırılığından rahatsızdır (Şan, 2004). Bu iki medeniyetin belli noktalardan ele alınıp sentezinin oluşturulması gerekliliğini vurgular. Toplumda yaşanan kırılmalar temel olarak romanlara konu oluşturmaktadır. Safa'nın romanlarında yaşanan çatışmaların büyük bir çoğunluğu, ahlak yapısı, sosyal ve kültürel değerlerden kaynaklı olup, bu yozlaşma Doğu Batı perspektifi ile ele alınmaktadır. Bu yansımalar ise mekanlar ve şahsiyetler özelinde sunulmaktadır. Dolayısıyla Safa'nın eserlerinde mekânsal ve sosyal ayrışmanın yansımalarını mekân ve kadın şahsiyetler üzerinden okumak mümkündür.

Mekanlar coğrafi konumlarının ötesinde içinde şekillendiği medeniyetin yansıması olarak sunulmaktadır. En başlıca ana mekân hemen hemen bütün eserlerinde Beyoğlu olarak sunulmaktadır. Beyoğlu, modernliğin, Batı'nın beşiği, Avrupa'nın İstanbul'daki ayağıdır. Batılı adab-ı muaşeretin görünür olduğu, sokaklarından, dükkanlarına kadar bir medeniyetin izdüşümlerinin sunulduğu mekân aynı zamanda kendine uygun tipleri de türetmektedir. Beyoğlu, mekânsal ayrışmanın, sosyal ayrışma bağlamında en görünür yerdir.

Fatih, Vaniköy, İzmit merkezin dışında kalan Doğu'nun temsil edildiği mekanlar olarak sunulur. Bu mekanlar, sakin, münzevi, daha durgun, insanların değer ve ahlaka önem verdiği, aile kavramının güçlü olduğu, köklerine bağlı insanların yaşadığı, dini ve dini öğeleri barındıran, bozulmamışlığın mekanıdır. Yine bu mekanlarda yaşayanlar mekânın kişi üzerinde sirayetini binaen oluşturulmuş şahsiyetlerdir. Safa'nın Batılı ve Doğulu prototipler oluşturması roman kurgusunda en önemli özellik olarak karşımıza çıkmaktadır Dolayısıyla her romanda kadın ve erkek karakterleri belli mekanlarda ikamet ettirerek ait olduğu medeniyet tasavvuru ile ilişkilendirir. Buradan hareketle, Doğu'nun temsilcisi olarak; "Canan" romanında Doğu'nun temsilcisi olarak sunulan kadın karakterlerden Bedia, "Bir Tereddüttün Romanı" romanında Mualla'dır "Fatih Harbiye" Romanında Doğulu fakat Batı özentisi olan Neriman Doğu Batı ayrışmasını en açık şekilde yorumlayan şahsiyettir. Fakat Mualla ve Neriman Doğu temsili olsalar da yüzleri Batıya dönüktür. Yalnızız ve Madam Noraliya'nın Koltuğu romanlarında ana karakterin teyzesi Doğu temsili olarak sunulmuştur.

Safa eserlerinde, Avrupa'ya özenen yozlaşmış, dejenere/alafranga züppeler kadın şahsiyetlerle, sosyal, ahlaki, kültürel değerlere yakın kahramanları birlikte işler. Dejenere/alafranga züppeler kadın şahsiyetlerin ortak özelliği ahlaka, dine, sosyal ve kültürel değerlere zıt davranışlar sergilerler. Bu dejenere şahsiyetlerin sonu ya hayal kırıklıkları ya kötü bir son (intihar, facia bir ölüm vb.) ya da özüne geri dönüş şeklinde sunulmaktadır.

Diğer taraftan Safa ilk eserlerinde Doğu Batı zıtlığı içerisinde şahsiyetler üretirken, son eserlerine doğru bu zıtlığın yanında ayrıca sentez fikrini yansıttığı kadın şahsiyetlere de yer vermiştir. Bu şahsiyetler “Bir Tereddüttün Romanı” romanında Mualla, “Matmazel Noraliya'nın Koltuğu” romanında Noraliya yani Nuriye'dir. Mualla Doğu'nun klasik terbiyesini almış ama Batı ile de kopuk olmayan bir kadın şahsiyet olarak sunulurken, Nuriye, Diplomat bir baba ile İtalyan bir annenin üç dil bilen, dini bilgiye de sahip çok yönlü bir Müslüman kadındır. Dolayısıyla Safa eserlerinde her ne kadar Doğu ve Batı tasavvurunu zıt iki medeniyet kavramsallaştırması ile sunsa da son eserlerine doğru bu tasavvurun sentez fikri ile şekillendiği ve idealize edildiği görülmektedir.

Kısaca Safa, romanlarında geniş olay örgüsü içerisine yerleştirdiği kadın şahsiyetler ve bu kadın şahsiyetlerin ait olduğu ya da olmak istediği mekanlar bağlamında Batı- Doğu karşıtlığını ustaca işlemiştir. Fakat son romanlarına doğru bu karşıtlık, daha çok kaçak dövüş şeklinde kendini gösterirken, metafizik öğelerin ve olağanüstü olayların ağırlıklı olarak kullanıldığı görülmekle birlikte, sentez fikri mekanlar üzerinde değil daha çok belli şahsiyetler üzerinden sunulmaktadır.

Kaynakça

- Aksoy, S. E. (2009). *Peyami Safa'nın romanlarında modernleşme ve mekân* (Yayınlanmamış doktora tezi). Bilkent Üniversitesi/Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Alver, K. (2012). Sosyolojik eleştiri: Sosyolojik okumaya giriş. İçinde K. Alver (Ed.), *Edebiyat Sosyolojisi İncelemeleri*, (ss.215-226). Ankara: Hece Yayınları.
- Alver, K. (2013). *Steril hayatlar: Kentte mekânsal ayrışma ve güvenli siteler* (3. Baskı). Ankara: Hece Yayınları.
- Andersen, H. S. (2003). *Urban sores: On the interaction between segregation, urban decay and deprived neighbourhoods*. England And USA: Ashgate Publishing Company.
- Berktaş, F. (Ed.) (2009). Doğu ile Batı'nın birleştiği yer: Kadın imgesinin kurgulanışı içinde *modern Türkiye'de siyasi düşünce*, Cilt 3, (ss. 275 – 285). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bingöl, U. (2017). Peyami Safa'nın romanlarında Doğu-Batı meselesi bağlamında değerler çatışması. *İdil Dergisi*, 31, 891-921.
- Biricikoğlu, H. (2006). “Türk modernleşmesinde kadın”, second international conference on women's studies. İkinci Uluslararası Kadın Çalışmaları Konferansı (*CWS EMU*). 1-12.
https://www.academia.edu/40618001/T%C3%9CRK_MODERNLE%C5%9EMES%C4%B0NDE_KADIN
Erişim tarihi 27.02.2023.
- Bora, A. (Ed.) (2009). Kadın Sorunu'mu, Erkek Egemenliği mi?. İçinde *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, Cilt 9, (ss. 818 – 824). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Davis, N.Y. (2003), *Cinsiyet ve millet*, İstanbul: İletişim Yayınları.

- Harvey, D. (2002). Sınıfsal yapı ve mekânsal farklılaşma kuramı. İçinde B. Duru ve A. Alkan (Çeviri Ed.), *20. Yüzyıl Kenti*, (ss 147-173). İstanbul: İmge Kitabevi.
- Küçük, M. (2021). *Mekânsal dönüşüm ve kentsel ayrışma: İstanbul-Zeytinburnu örneği*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Sakarya Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Lee, N. (1997). Peyami Safa'nın fikrî eserlerinde Doğu-Batı. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, I, 545- 551.
- Moran, B. (2015). *Türk romanına eleştirel bir bakış 1*. İstanbul:İletişim Yayınları
- Naci, F. (2017). *Yüz yılın yüz Türk romanı*. A. Berktaş (Ed.) İstanbul:Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Rosenthal, S. (1980). *The politics of dependency: Urban reform in Istanbul*. Westport, CT and London: Greenwood Press.
- Safa, P. (2007). *Bir tereddütün romanı*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Safa, P. (2000a). *Canan*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Safa, P. (2000b). *Fatih-Harbiye*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Safa, P. (2002). *Bir akşamdı*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Safa, P. (2006a). *Matmazel Noraliya'nın koltuğu*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Safa, P. (2006b). *Yalnızız*. Ötüken Yayınları: İstanbul.
- Şakacı, B. K. (2018). Türk romanında kent ütopyası: Peyami Safa'nın Simeranya'sı üzerine bir inceleme. *Akademik Hassasiyetler*. 5 (10), 157-170.
- Şan, M. K. ve Akyiğit, H. (2014). Şehir, kimlik ve mekânsal ayrışma. İçinde H. Taşçı ve N. Nebati (Ed.), *Şehir Üzerine Düşünceler-1*, (ss. 130-148). İstanbul: Şehir Yayınları.
- Şan, M.K. (2004). "Türk modernleşmesine romandan bakmanın önemi üzerine bir giriş". K. Alver (Ed.). *Edebiyat Sosyolojisi İncelemeleri içinde* (ss. 117-135). Ankara: Hece Yayınları.
- Tekin, M. (1998). Fatih-Harbiye romanında Doğu-Batı meselesi. *Kültür Dünyası*, 2/14,15-19.
- Tekin, M. (1999). *Peyami Safa romancı yönüyle*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Timur, T. (1991). *Osmanlı- Türk romanında tarih, toplum ve kimlik*. İstanbul. Afa Yayınları.
- Tümertekin, E. (2014). *İstanbul, insan ve mekân*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Makale Bilgi Formu
Yazar(lar)ın Katkıları: Makale tek yazarlıdır.
Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.
Destek/Destekleyen Kuruluşlar: Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kâr amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır.
Etik Onay ve Katılımcı Rızası: "Peyami Safa'nın Romanlarında Doğu-Batı Karşıtlığı Bağlamında Mekânsal Ayrışma ve Kadın Şahsiyetler" başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış, karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde "Sakarya Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisinin" hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk yazara aittir.
Not: Bu makale iThenticate sistemi tarafından taranmıştır.

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

Sakarya Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi

2(1), (2023), 53-60.
e-ISSN: 2980-0404

SAÜ KADIN
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Review Article/ Derleme Makalesi

Motherhood as a Creative Power in Alice Walker's *The Color Purple*¹⁴ *Alice Walker'ın The Color Purple Adlı Eserinde Yaratıcı Bir Güç Olarak Annelik* Türkan Elbayiyeva

¹Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, elbayiyevaturkan@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-8133-5229

Article Info/Makale Bilgisi

Received/Geliş:

14.05.2023

Accepted/Kabul:

22.06.2023

Online/Çevrimiçi:

30.06.2023

Abstract: This study “Motherhood as a creative power in Alice Walker’s *The Color Purple*” attempts to analyse Alice Walker’s ideas of motherhood by putting mothering in the centre of feminism and tries to understand how it empowers different female characters to release their artistic power in spite of childbearing or childrearing in this patriarchal society. This feminism with a mother-centred focus is called matricentric feminism by Andrea O’Reilly. This study is guided by the ideas that the mother category differs from the woman category in *The Color Purple* and how these mother characters manage to release their artistic power in spite of problems they face as women and as mothers. Besides, the key concepts such as matricentric feminism, motherhood and artistic power are defined. A new wave of feminism, matricentric feminism to empower women’s and mothers’ rights is discussed in this study. The analysis of the women’s characters with different backgrounds in *The Color Purple* will allow us to put mothering in the centre of feminism. The paper concludes that, motherhood is presented in a variety of ways, like empowered mothering, community and othermothering, the relationship between mother and daughter in relation of our foremothers’ motherhood in *The Color Purple* and this empowers the characters to release their artistic power in spite of problems they face as women and mothers.

Keywords: Motherhood, Feminism, Women

Cite this article/Atf:
Elbayiyeva T., Alice
Walker’ın *The Color
Purple* Adlı Eserinde
Yaratıcı Bir Güç
Olarak Annelik, *Saü
Kadın Araştırmaları
Dergisi*, 2(1) (2023),
53-60.

Öz: “Alice Walker’ın *The Color Purple* adlı eserinde yaratıcı bir güç olarak annelik” adlı bu çalışma, anneliği feminizmin merkezine oturtarak Alice Walker’ın annelik fikirlerini analiz etmeye ve farklı kadın karakterleri, çocuk doğurmaya ya da bu ataerkil toplumda çocuk yetiştirmeye rağmen sanatsal güçlerini açığa çıkarma konusunda nasıl güçlendirdiğini anlamaya çalışıyor. Bu anne merkezli feminizm tarzı, Andrea O’Reilly tarafından ana merkezli feminizm olarak adlandırılır. Bu çalışma, *The Color Purple*’daki anne kategorisinin kadın kategorisinden farklı olduğu ve bu anne karakterlerin kadın ve anne olarak karşılaştıkları sorunlara rağmen sanatsal güçlerini nasıl ortaya çıkarabildikleri fikrinden hareket etmektedir. Ayrıca ana merkezli feminizm, annelik ve sanatsal güç gibi anahtar kavramlar tanımlanmıştır. Bu çalışmada kadın ve anne haklarını güçlendirmeye yönelik yeni bir feminizm dalgası olan ana merkezli feminizm tartışılmaktadır. *The Color Purple*’daki farklı geçmişlere sahip kadın karakterlerin analizi, anneliği feminizmin merkezine koymamızı sağlayacaktır. Makale, *The Color Purple*’da anneliğin güçlendirilmiş annelik, topluluk ve diğer annelik, kadın ve anne olarak karşılaştıkları sorunlara rağmen anne ve kız arasındaki ilişkinin atalarımızın anneliğiyle ilişkisi gibi çeşitli şekillerde sunulduğu ve bunun karakterlerin sanatsal güçlerini serbest bırakmalarını sağladığı sonucuna varıyor.

Anahtar Kelimeler: Annelik, Feminizm, Kadın

¹⁴ This research article is written under the supervision of Professor Mine Özyurt Kılıç within the framework of discussions on “matricentric feminism” in the MA course “Women and Writing”.

1. Introduction

Motherhood is an important topic in contemporary women's writing, however there is little information available concerning mothers throughout our history. Motherhood, according to matricentric feminists, is the study of and for the empowerment of women, demanding mental independence and the bravery to confront conventional thinking. *The Color Purple* by Alice Walker gets into this tradition, demonstrating a great creative energy inside mothers. To break the silence, each mother character employs a different strategy, such as quilting, sewing, writing letters, singing, and painting. This article focuses on the idea of motherhood and mothering, presented through empowered mothering, community and othermothering, and the relationship between mother and daughter, connecting women to one another and to nature, encouraging them to release their self-awareness, creativity and generativity. The work allows readers to study the characters' evaluations in patriarchal society and their artistic abilities empower, highlighting hardships they confront through the novel.

. . . . momma

help me

turn the face of history

to your face.

—June Jordan, “Getting Down to Get Over, Dedicated to My Mother.”

Motherhood is a major issue in modern women's writing and appears significantly in the majority of works written by women. However, looking back through our literary history, we can see that there is not enough information available about our mothers. Women writers starting from the beginning of the nineteenth century put a huge interest in finding, claiming, establishing and saving this tradition about our mothers. In her critical essay “Women and Fiction” Virginia Woolf questions what is left of our mothers, grandmothers, and great-grandmothers? And she replies herself that “nothing but a tradition, apart from their names, the dates of their weddings, and the number of children they had, we know nothing about them” (Woolf & Bradshaw, 2009:192).

As motherhood is a contemporary area of feminism, the meaning and the purpose of motherhood are exposed to different kinds of ideas and approaches as the time passes. Scientists tend to romanticize and mythologize motherhood, suggesting that women may become more creative after having kids (Hayasaki, 2017). However, Alice Walker sees motherhood as a crucial experience for women, she does not limit their roles in the society to motherhood, but helps them to realise their power even after being a mother. Matricentric feminists also believe that motherhood is the study of and for the emancipation of women. Being a mother entails having the ability to exert control over one's life. As O'Reilly (2016) in *Matricentric Feminist Theory* portrays her true feminist mother as a woman who involves mental independence and the bravery to challenge conventional wisdom (p. 70). So, a mother must be powerful and independent enough to be able to rule over one's life. And this domineering power is deep rooted, is ready to release and escapes as in Alice Walker's *The Color Purple*.

Before *The Color Purple*, Alice Walker (2004) in her article *in Search of Our Mother's Garden* states her grief that there is no release for creativity of our mothers in the patriarchal society and hopes for a day when they will reevaluate. According to her “our mothers and grandmothers are artists rather than saints. They anticipate the day when the mysterious force inside of them will be revealed” (p. 402). Later, in *The Color Purple* we see the appliance of the inspirational idea how mothers release their artistic power. This sadness and a long expectancy can be observed in feminist scholars Sandra M. Gilbert and Susan Gubar's article named “Feminism and Queer Theory”. In the article they argue that “by reclaiming the tradition of female creation, honouring their deceased foremothers, and rejecting the oppressive cultural roles of angel and monster that patriarchal society ascribed to them, nineteenth-century women writers were able to command literary authority” (Leitch, 2010:23). In order to achieve this creative power, mothers must undermine the roles that patriarchal society has given them. Later in her *A Room's of One's Own*, Woolf (2012) presents a drastic image of a powerful creative force within mothers that has been disappointed for so long. “Because women have spent so much time indoors over the course of millions of years, their creative energy is now permeating the very walls. In fact, it has exceeded the capabilities of bricks and mortar to the point where it must be directed to pens and brushes, business, and politics” (p. 43).

Moreover, Woolf (2012) believes the idea of creative power is inherent in all mothers. And she in her *A Room of One's Own* states that, “this creative power is really different from the creative power of men. And it would be a thousand pities if it were hampered or wasted, for it was acquired through decades of the most severe discipline, and there is nothing to replace it” (p. 43). However, mothers and artists have been categorized differently throughout our literary history. Joanna Russ (2015) after many decades while studying “False categorizing” in her book *How to Suppress Women's Writing* explores how mothers are excluded from the list of the artists. “One can look to Petersen and Wilson's *Women Artists* for the worst kind of ill-intentioned renaming, particularly the removal of women artists from that group to the category of mothers, wives, daughters, or lovers of men who are artists” (p. 49).

Virginia Woolf (2012) declares that “a woman reflects her mother's life while writing” (p. 48). By thinking back through our mothers, our minds are always in search of our mothers' creative powers. However, this creative power always remains in the shade of patriarchal society for many centuries. In the same way, Russ (2015) detects that, “patriarchal society prefers to group women as wives or mothers rather than to accept their creative power. Another option is to write, but to agree with the assumption that women's writing must be inferior to men's or that women are (or should be) anything other than writers first, such as dutiful spouses and mothers. Keeping such viewpoints is simpler for a critic than for an artist” (p. 97). Patriarchal society's grouping women as wives or mothers, maintain inferiority to men's writing, making it easier for critics to provide their viewpoints.

However, Alice Walker's idea of mothers and motherhood and their creative power differ from ideas of patriarchal society. Coleman (1999) remarks that “Walker flipped the concept of art on its head. She recommended that instead of gazing high, we should gaze low. She discovered a large number of mothers who were also artists on that flat ground, working for their own freedom, power, and community by utilizing their neglected arts” (p. 85). She

depicts the women as powerful and capable to disrupt patriarchal order. The characters such as Celie, Sofia, Shug Avery, Mary Agnes and Nettie as well as women of Olinka tribe, especially Catherine are all different types of women, but they are all mothers. The letters that make up the book are written by three different people: Celie writes letters to God in the first section, her sister Nettie writes letters in the second section, and Celie and Nettie correspond in the third section. Celie is an empowered mother character of the novel, who faces a lot of problems created by patriarchal society. She keeps alive after her stepfather rapes her and sells their babies. She reacts passively to her husband's abuses. She mothers her husband's children who are never grateful. However, Shug Avery's encouraging mothering helps her to open her eyes. In the end, she develops into a content, independent, and creative lady. Shug Avery is Celie's husband's mistress at the beginning. She is a blues singer who refuses to be dominated by anyone. Celie throughout the novel compares Shug Avery to her mother. To the end of the novel, they become permanent friends. Like Shug Avery, Sofia is an independent character of the novel, who refuses to obey his husband Harpo and later the rules of patriarchal society. She marries Celie's stepson Harpo and she is a decade younger than her. But she teaches self-defence and courage to Celie. Mary Agnes is Harpo's lover after Sofia leaves him. She is also abused by patriarchal society, but undergoes transformation like Celie. Celie always takes care of her sister and protects her by sacrificing herself. Nettie in her turn, becomes caretaker of her sister's children. Nettie is smart and tries to educate people in Africa. But, she also faces with abuses of African society.

Each mother character in *The Color Purple* uses their unique strategies to break the quiet that has been forced on them, including Celie, Sofia, Shug Avery, Mary Agnes, Nettie, and, to a lesser extent, Catherine. These methods are quilting, sewing, writing letters, singing and painting. As Walker says, "art is a liberating and life-saving act; it is an act of reconstruction and recovery of one's self, one's past, one's women, and one's community" (Bloom & Henderson, 1989:67). Celie is a woman who passively accepted oppression from patriarchal society. As Harpo says to Celie at the beginning of the story "he wants his wife Sofia to be as Celie. When Pa says anything, you do it, he says. You don't do anything when he says not to" (Walker, 2003:43). But then she takes a stand and discovers creative power inside herself with the help of other women characters in the story. Like, Walker (2004) asserts that "after many years, the artist who was and is my mother revealed herself to me. This is what I eventually realized" (p. 408). Dr. Sunil Garg (2020) in her article "Concept of Patriarchy and Motherhood in Alice Walker's *The Color Purple*" states that, "motherhood and mothering give the novel a new and emancipated dimension to its leading character Celie who attained the biological, psychological and spiritual mothering in the form of Shug Avery. Shug teaches Celie each and every lesson a mother used to teach her child and tries her best to convert a silent, suppressed and more than enough promising and obliging Celie to an outspoken, confident, energetic, satisfied and somewhat vindictive Celie" (p. 59)

In one of her letters Celie wrote that she considered Shug as her child or her mother. She says, "I treat her as if she were a doll, Olivia, or mother. I comb and pat, comb and pat, comb and pat" (Walker, 2003:57). In her *Motherhood Reconceived: Feminism and the Legacies of the Sixties* Laura Umansky (1996) defines this relation of women bond to each other as positive discourse feminist view on motherhood. Positive discourse asserts that, "motherhood without patriarchy has the truly amazing potential to connect women to one another and to nature, to cultivate a

liberating self-awareness, and encourage the exact creativity and generativity that the institution of motherhood denies to women” (p. 3). Motherhood without patriarchy can connect women, promote self-awareness, and encourage creativity and generativity.

The first creative power that Celie discovers in herself is to write. As Tucker (1988) in his article represents the importance of writing for self-development: “Yet writing is more than an act of bringing ourselves into existence; it also determines the way we are shaped” (p. 81). So writing is another way of releasing artistic power in *The Color Purple*. “I recall you saying once that your life made you feel so ashamed that you couldn't even talk about it to God, so you had to write about it, no matter how horrible you thought your writing was. Now I see what you meant. And whether God reads letters or not, I know you'll keep writing them, which is enough for me” (Walker, 2003:74). This is the fact that writing is a means of articulating some ideas that women are not able to speak. This kind of art as writing of letters, saves Celie from terrific madness. She became powerful and brave enough to give a voice to her writings as well. “What's wrong is that you're a lowdown dog, I say. It's time for me to leave you and enter the Creation. And your dead body is just what I need as a welcome mat” (Walker, 2003:99). Creation seems to refer to something symbolic here. She leaves Mr ____ to Memphis where she started her business and that is discovered her creative power. Another interesting fact about female creative process mentioned in Tucker's (1988) article is Celie's inability to menstruate after two unsterile pregnancies. He claims that, “the condition can be interpreted as a hysterical symptom, but it also signals pregnancy on a metaphorical level, and Celie is definitely pregnant with her own story. If autobiography is self-mothering, Celie's body language indicates a gestation phase, a condition required for the formation of an identity that will emerge through her texts” (p. 85). Celie couldn't mother her own children, but she could not forget the basic nature of mothering and she was dying to outpour on her own children. “Consider my babies sucking them. I remember the shudder I felt at the time. A strong shiver occasionally. The best part about having infants was feeding them” (Walker, 2003:49). In spite of problems, she faces she misses the feeling of being a mother. Throughout the novel, the hope to see Nettie and her children again keeps Celie powerful. “I now know Nettie is still alive. I start to strut a little. Consider this: When she returns home, we will leave here. Her and I, as well as our two children. I'm curious what they look like” (Walker, 2003:80).

Alice Walker always relates singing in connection with the making of art. *In Search of Our Mother's Garden* she (2004) states that “what matters more than what you sung is that you preserved the idea of song in so many of our forefathers” (p. 405). Preserving song idea in forefathers is more important than singing. It is not a coincidence that Shug Avery and Mary Agnes in *The Color Purple* liberated through songs. Squeak says, "I need to sing" (Walker, 2003:100). They both make a living by performing songs.

Celie's most remarkable creation with her needle is her pants. “I haven't been able to quit making pants since we started making them down there” (Walker, 2003:104). These are truly a product of the imagination, a product of both female consciousness and female economy. “How do you make a life up there? he said. Making pants, I explain” (Walker, 2003:119). Celie is able to change her condition by discovering the power inside her. She is an

example of empowered mother who become competent and confident. O'Reilly (2006) uses the term empowered mothering to denote maternal behaviours that “resist and reject patriarchal motherhood in order to develop a more powerful form of mothering for women” (p. 67). Empowered mothering challenges patriarchal norms by offering alternative approaches to empower women, mothers, and children, rather than oppressing them. According to Baga Simparinka (2022) in his master's thesis, “She [Celie] is a symbol of hope that impresses the readers by her strength, faith and courage” (p. 279).

Catherine, Tashi's mother is a different important mother character in the book. She wants her daughter to get education and creative in her own sphere. Rich's mutual empowerment thesis about mothers and daughters says that “a mother who has self-confidence, is a fighter, and is working to make her environment liveable is showing her daughter that these opportunities are possible” (qtd in O'Reilly, 24). So as she is hardworking herself, her daughter succeeds in her learning. “She is the hardest-working of Tashi's father's widows, and people compliment her fields for their neatness, productivity, and all-around attractiveness” (Walker, 2003:86). Empowered mothering provides women selfhood and power, benefiting both mothers and children. “Tashi must never stop learning” speaks Catherine. (Walker, 2003:86).

Furthermore, empowered mothering involves African American mothers accepting responsibility for their children through othermothering and community mothering. “Parenting by African American mothers that is practiced through othermothering and community mothering, where women accept responsibility for children not their own is another example of empowered mothering” (Green, 2019:42). While, talking about the importance of community mothering, O'Reilly (2006) states that, “to meet the requirements of black mothers, community mothering and othermothering have also developed, and they have benefited black women by empowering them and enhancing their lives” (p. 86). So, community mothering develops to empower women and improve their lives. Community mothering is depicted in *The Color Purple* as Sofia takes care of her sisters' children while she is out to work. “Sofia, Odessa's sister. She is the mother of the children. Her and Jack, her husband. Squeak, Harpo's wife, and Harpo himself” (Walker, 2003:86).

Similarly, the practice of othermothering, as it developed from West African traditions, becomes in African American culture a strategy of survival in that it ensured that all children, “regardless of whether the biological mother was present or available, would receive the mothering that delivers psychological and physical wellbeing and makes empowerment possible” (O'Reilly, 2006:85) Othermothering, originating from West African traditions, is a survival strategy ensuring psychological and physical wellbeing for all children, regardless of biological mother availability. Nettie is an example of othermothering in *The Color Purple*. She takes care of her sisters' children, educates and cares as her own children, while Celie is not able to be there. “Yes, Celie, their offspring sent by "God" are your children. And they are being raised in love, Christian kindness, and God-consciousness. And now "God" has assigned me to keep an eye on them, to protect and nurture them. To shower them with all of my feelings for you” (Walker, 2003:74).

2. Conclusion

When considered from the matricentric feminist perspective, motherhood is a crucial topic in contemporary women's writing, focusing on women's empowerment, mental independence, and confronting conventional thinking. Alice Walker's *The Color Purple* explores creative energy in mothers through various strategies. The article explores motherhood, empowered mothering, community, and othermothering, connecting women to nature, self-awareness, creativity, and generativity, highlighting their struggles in patriarchal society. Consequently, this approach highlights the characters' evaluations in patriarchal society and their artistic abilities, inspiring future generations to embrace motherhood and express their creativity despite facing challenges as women and mothers.

References

- Bloom, H., & Henderson, M. G. (1989). *The Color Purple: Revisions and redefinitions. In Alice Walker; modern critical views* (pp. 67–80). New York, Philadelphia: Chelsea House Publishers.
- Dieke, I., & Coleman, J. L. (1999). Revolutionary Stanzas: The civil and human rights poetry of Alice. *In Critical essays on Alice Walker* (pp. 83–100). Westport (Conn.), London: Greenwood Press.
- Garg, S. (2020). Concept of patriarchy and motherhood in Alice Walker's *The Color Purple*. *Dogo Rangsang Research Journal*, 10(02).
- Green, F. J. (2019). Retrieved from <https://www.routledgehandbooks.com/doi/10.4324/9781315167848-3>.
- Hayasaki, E. (2017). Retrieved from <https://www.theatlantic.com/science/archive/2017/09/how-motherhood-affects-creativity/539418/>.
- Leitch, V. B. (2010). *The Norton anthology of theory and criticism*. New York: W. W. Norton and Co.
- Martin, I. (n.d.). Retrieved from <https://www.studocu.com/en-gb/document/best-notes-for-high-school-gb/english-language-literature/how-is-motherhood-presented-in-the-color-purple/19200287>
- O'Reilly, A. (2016). *Matricentric Feminism: Theory, activism, and Practice*. Bradford, Ontario: Demeter Press.
- Russ, J. (2005). *How to suppress women's writing?* Austin: Univ. of Texas Pr.
- Simparinka, E. (2022). Feminism in Alice Walker's *The Color purple*. *International Journal of English Literature and Social Sciences*, 7(1), 277–285. doi:10.22161/ijels.71.38
- Tucker, L. (1988). Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/2904151?googleloggedin=true>
- Umansky, L. (1996). *Motherhood reconceived: Feminism and the legacies of the sixties*. New York: New York University Press.
- Walker, A. (2003). *The Color Purple*. Orlando, Fl.: Harcourt.
- Walker, A. (2004). *In search of our mothers' gardens: Womanist Prose*. Orlando: Harcourt.
- Woolf, V. (2012). *A room of one's own*. Mansfield Centre, CT: Martino Publishing.
- Woolf, V., & Bradshaw, D. (2009). *Selected essays*. Oxford: Oxford University Press.

Makale Bilgi Formu
Yazar(lar)ın Katkıları: Makale tek yazarlıdır. Bu makaleyi tek başına hazırladığımı beyan ederim.
Çıkar Çatışması Bildirimi: Araştırmada çıkar çatışması yoktur
Destek/Destekleyen Kuruluşlar: Araştırmayı destekleyen kurum veya kuruluş yoktur
Etik Onay ve Katılımcı Rızası: Araştırma için etik kurul onayına gerek yoktur.
Not: Bu makale iThenticate sistemi tarafından taranmıştır.

Erkek Yapımı Dünya/Bizim Androsentrik Kültürümüz
The Man-Made World/Our Androsentric Culture

Gözde Aykut ¹

¹Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Afyonkarahisar, Türkiye, gozdeaykut@aku.edu.tr, ORCID ID:0000-0003-1734

**Article Info/Makale
Bilgisi**

Received/Geliş:

25.11.2022

Accepted/Kabul:

20.04.2023

Online/Çevrimiçi:

30.06.2023

Öz: Tarihsel süreç dikkate alındığında kadın hak ve hürriyetleri, kadının toplumsal ve kamusal alandaki varoluş mücadelesi her daim tartışma konusu olmuştur. Feminist düşüncede bu tartışmanın önemli isimleri, konuyu farklı boyutları ile ele almıştır. Bu isimlerden biri olan Charlotte Perkins Gilman, kadına dair olanı androsentrik kültürün problemleri içerisinde değerlendirmiştir. Gilman'ı diğer isimlerden ayıran temel husus ise adrosentrik kültürün ve erkek egemen düşüncenin sadece kadınlara verdiği zarardan bahsetmesi değildir. Aynı zamanda tüm insanlık için yasaklayıcı, yıkıcı etkisini ve ilerlemeye engel taraflarını tartışmasıdır. Gilman, eril düşüncenin ortaya çıkardığı tahribatı, eserde detaylı olarak farklı başlıklar altında ve tüm toplumsal olguları içerisine alarak geniş bir değerlendirme içerisinde yapmıştır. Kökleşmiş olan bu kültürün, kurumlar aracılığıyla devam ettirilme mücadelesi modern dönemde hâlâ varlık göstermektedir. Günümüzde, kadının toplumsal hayatta ve iş hayatında karşılaştığı problemler farklı isimleştirmeler ile literatürde tartışılmaya devam etse de temel gündem maddesinde değişiklik olmamıştır. Modern dönemde kadının karşılaştığı en yaygın kavramsallaştırmalardan biri cam-tavan sendromudur. Örneklerine farklı toplumlarda, farklı şekillerde rastlamanın mümkün olduğu bu durum, Gilman'ın yaşadığı dönemden bugüne neler değiştiği ve değişmediği konusunda bilgi vermektedir.

Anahtar Kelimeler: Androsentrik, Hegemonya, Cinsiyet, Cam-Tavan.

Cite this article/Atf:
Aykut G., Erkek Yapımı
Dünya/Bizim
Androsentrik
Kültürümüz, Saü Kadın
Araştırmaları Dergisi,
2(1) (2023), 61-66.

Abstract: Throughout history, women and the female body have been the dominance of masculine power. While creating images of masculinity, the man, who sees himself as the natural right of the ability and power to dominate the whole universe, has, on the contrary, constructed the woman as weaker and inadequate. However, he considered the ability to decide on other living creatures as his right. In the written sources, in the matrilineal period, the woman should be glorified as a goddess and evaluated in terms of being valued, but with the changing vital conditions in the historical process and the transition to the settled order, women lost their dignity and their bodies were marketed by turning them into objects. In order to legitimize this bargain, it was tried to be shown as if the woman had consent. A section of the history of this non-existent consent will be tried to be conveyed in this article. After the praise directed to queen Nana, starting from the Sumerians, the reflection of the ancient world in the book religions after the ambivalence understanding will be discussed and it is thought that the transformation into dogma as the beginning of misogyny and disrepute will have taken place during the transition from the matrilineal order to the ancestral lineage. Based on the evaluation of different sources, although it is disappointing that the female body is still evaluated with the same images even after many years, and that gender equality has not been achieved yet, women who have been left in the dark for the continuation of the struggle will have been emerged. This article chronicles the history of prostitutes spanning nearly 4000 years.

Keywords: Masculine Power, Domination, Female Body, Antiquity, Prostitutes.

Modern dönem, toplumsal yapı ve süreçleri kökünden etkileyen, mevcut düşünce sistemlerinin ürettiği söylemlere yeni bakış açıları kazandıran dönemin başlangıcı olmuştur. İktidar-toplum ilişkilerinden, sınıf mücadelelerine kadar değişimin her aşamasının toplumsal norm ve değerlerde kendisini hissettirdiği bu dönemin tartışmalı konuların bir diğeri, kadın hakları ve mücadeleleri üzerine yapılan tartışmaları içermektedir. Bu tartışmalar kapsamında, kadın hakları üzerine yazılan metinler ve üretilen söylemler incelendiğinde yoğun bir tarihsel arka planının varlığı göze çarpmaktadır. Mary Wollstonecraft, Virginia Woolf ve Ingeborg Bachmann gibi isimler ilk etapta akla gelen önemli feminist yazarlardandır. Diğer bir önemli isim, Erkek Yapımı Dünya adlı eserin yazarı Charlotte Perkins Gilman'dır.

Amerikalı feminist, sosyolog ve metin yazarı Gilman'ın, Erkek Yapımı Dünya adlı eseri Türkçeye Temmuz 2022'de Leyla Edri ve Esmenur Engin tarafından çevrilmiştir. Son eserinde olduğu gibi diğer tüm eserlerinin de ana temasını kadınların temel hak ve hürriyetleri oluşturmuştur. Yazarı diğer tüm feminist kuramcılardan ayıran iki temel özellikten biri, on dokuzuncu yüzyılda Amerika'da yaşamış olan ilk kadın hakları savunucularından biri olması, diğeri ise kendinden sonra gelen kuramcılara örnek olmasıdır. Gilman'ın eserleri dikkatle incelendiğinde temel tartışma konularının, kadınların toplumsal rolü hakkında var olan geleneksel söylemin değiştirilmesine yönelik olduğu görülecektir. Özellikle çok okunan eserlerinden biri olan Sarı Duvar Kağıdı, kadınların karar alma mekanizmalarından yoksun oluşlarının onların zihin ve duygu dünyalarına verdiği zarardan bahseder. Aynı zamanda farklı dergilerde yayınlanmış şiirleri de mevcuttur. Yazarın Türkçeye çevrilen Erkek Yapımı Dünya adlı eserinin tartıştığı temel bazı konular vardır. "Androsentrik kültürün yol açtığı problemler nelerdir? Toplumların tarihi ve kültürel bakış açılarına yerleştirilen eril düşüncenin temelinde ne yatmaktadır? Ataerkil düzeni ayakta tutan sosyal kurumların, inşa edilen düşünce sistemi ile olan toplumsal bağı nerede başlamaktadır? Kadınların farklı bir tür ve/veya cins olarak algılanmasının doğurduğu toplumsal problemler nelerdir? Son olarak, kadın hareketlerinin kat ettiği yol nedir ve ne kadarını hayata geçirebilmişlerdir?"

Gilman, bu soruların tamamına eserinde yer alan on dört başlık altında cevap vermeye çalışmıştır. Eserin bütünlüğü göz önüne alındığında sistematik bir düzen içerisinde toplumsal olgunun tüm parçalarının kadın hak ve hürriyetleri kapsamında değerlendirildiğini görmekteyiz. Gilman, androsentrik kültürü aile, sağlık-güzellik, sanat, edebiyat, oyun-spor, din-etik, eğitim, moda, hukuk, siyaset-savaş ve endüstri-ekonomi gibi konular üzerinden ele almıştır. Eserde tartışılan ana temanın daha iyi anlaşılabilmesi, eser içerisinde yer alan bazı kavramların tartışılmasını da mecbur kılmaktadır. Metin cinsiyet, tür ve ırk ayrımları üzerinden ilerler. Bu üç kavramın önemi erkek egemen söylemin hakim olduğu toplumsal yapıyı anlayabilmek için önemlidir. Tür ayrımı insan ve hayvan arasında, cinsiyet ayrımı kadının kadın olduğunu vurgulamak, ırk ayrımı ise kadının bir ırka dahil olmadığını iddia eden tartışmaları içermektedir. Bununla birlikte yazar, insan doğası ve cinsiyet doğası ayrımında da bulunmaktadır. Eserde bu ayrımın yapılmasının önemi cinsiyet olarak erkek olanı, insan olma özelliğinden ayıran ya da insan olma özelliğinden üstün kılan şeyin ne olduğu ile ilgilidir. Yazarın eseri, temel olan bu ayrımlar üzerinden başlatması ve eserin tamamını insanı ve hayvanı ayırt eden cinsiyetler üzerinden ele alması kitabı çarpıcı bir noktaya taşımıştır.

Çünkü bu ayrımlardan yola çıkarak Gilman, eserin ilerleyen sayfalarında da işe yarar olma durumunun sadece hayvanlar üzerinden mümkün olduğunu, insan üzerinden yapılan cinsiyetçi ayrımların insan olma ortak özelliğimize gölge düşürdüğünü belirtmiştir. Cinsiyetten önce insan olma özelliğinin, herhangi bir şey olmaktan öte bir durum olduğunu farkına varmak önemlidir.

Bu bağlamda yazar, eserde yapılan cinsiyet ayrımlarının toplumsal faydadan ne denli uzak olduğunu gösterebilmek adına türler arasında yapılan ayrımlar üzerinden örneklendirmeye gitmiştir. Bir koyunun, bir kazın ya da ineğin eti, sütü ya da yünü söz konusu olduğunda onun dişi ya da erkek olması sorun teşkil edici bir husus değildir. Türler arasında ortaya çıkabilecek cinsiyet ayrımı, üretim ilişkilerinden tüketime değin birçok dengeyi etkileyeceğinden böyle bir ayrımın gerçekleşmesi söz konusu edilmemiştir. Fakat insan olma üst özelliğinin bir kenara bırakılarak yapılan cinsiyet ayrımı, toplumsal düzenin sağlanabilmesi noktasında problemlere yol açmasına rağmen bu durum göz ardı edilebilmektedir. Dolayısıyla burada Gilman'ın (2022) kullandığı ifade önemli düzeyde anlam kazanmaktadır: “İşlev organdan önce gelir.” İnsan olma ortak özelliği bu ayrımların doğasına uygun olmasa da tarihsel süreç ile birlikte hemen hemen evrensel boyuta ulaşmış olan androsentrik kültürün parçası olmaktan da alıkoyamamıştır kendini. “İster zihinsel ister fiziksel hemen etrafımızda gördüklerimizi, içine doğduklarımızı ve içinde büyüdüklerimizi doğanın düzeni olarak kabul ederiz” (Gilman, 2022). Bu kabullerden biri olabilecek örneklerden biri kadına yakışmaz ifadesidir. İfade her ne kadar eril bir söylemin ürünü olsa da kadınlar tarafından da içselleştirilerek kabul görmüştür. Dolayısıyla bu ve benzeri ifadeler kadının özgürlük, varoluş ve mücadele alanlarını sınırlayan şeyler olarak değerlendirilir. Tarihsel süreç içerisinde kadın en çok bu alan içerisine hapsedilmiş ve eylem alanı daraltılmıştır.

Gilman, kadın haklarını eseri yazdığı dönemin şartları içerisinde olması beklenen eylem ile tarihsel süreç içerisinde var ola gelenin zıtlıkları olarak ele almıştır. Bu tartışma cinsiyetsizleştirmedi. “Kadın hareketi” ilk aşamada insanların cinsiyetsizleştirileceği gerekçe gösterilerek bazı problemlerle karşı karşıya bırakıldı. Bu süreçte hali hazırda var olan kadınların cinsiyetsizleştirilmesi hususundan dolayı engellemeler bir problem olarak değerlendirilmedi (Gilman, 2022). Bu tartışmalara içinde yaşadığımız yüzyıldan baktığımızda meselelerin çoğunluğunda hâlâ yol alınmamış olduğunu görmek mümkündür. Günümüzde de kadın hak ve özgürlükleri söz konusu olduğunda eril hatta bazı dişi söylemlerin konuyu cinsiyetsizleştirme tartışmalarına çekmesi, yazar Gilman'ın içinde bulunduğu dönemden bu yana değişmeyen şeylerin olduğunu gösterir niteliktedir. Bu yönüyle eser, cinsiyetsizleştirmeyi kadınlar ile birlikte erkekler üzerinden de devam ettiğini söylemeyi mümkün kılıyor. Çünkü androsentrik kültür, tek bir cinsiyetin insan doğasına dair her şeyin sorumluluğunu alması demek anlamına geliyor. Yazar, eserin tamamında androsentrik kültürün, cinsiyet ön plana alınarak insan olma özelliğinin nasıl geri plana atıldığına dikkat çekmeye çalışır. Kadının, kadın olma cinsiyet özelliğinden dolayı kendisinden beklenen rol o denli genişletilmiştir ki, kendisine yüklenen görev ve sorumluluklar içerisinde kaybolarak öz farkındalığını yitirmiştir. Eser dikkatle incelendiğinde, toplumun ortaya çıkardığı her alanda kadın mağdur olanı temsil etmek zorunda kalmıştır. Bu durum aslında tam olarak kendisine biçilen rolün yansımasıdır.

Gilman, eserin tüm bölümlerinde bir düşünceye dikkat çekmeye çalışır. Eril düşünce ve androsentrik kültür deneyimi sadece erkekler tarafından değil, aynı zamanda kadınlar tarafından da öylesine içselleştirilmiş ve toplumsal hayatta karşılık bulmuştur ki, kadınlar içerisinde eril düşüncenin kendisine sirayet etmediği kitle her daim eril düşünceyi benimsemiş kadınlar tarafından uyarılmıştır. Bunlara bir örnek eserde alt başlıklardan biri olarak geçen eril edebiyattır. Yazarın kadın ve sanat ilişkisi bağlamında böyle bir tartışmaya girmesinin haklı nedenlerinin olduğunu söylemek ve bunu tarihsel arka plan ile desteklemek elbette mümkündür. Bunların en başında gelen isim, Bronte Kardeşlerdir. Bugün, dönemlerinin en iyi yazarları olarak gösterilseler de Charlotte, Bronte ve Emily kardeşler, eserlerine yapılan çirkin eleştiriler sebebiyle erkek isimleri kullanarak yazım hayatlarına devam etmeyi tercih etmişlerdir. Küçük Kadınlar romanın yazarı olan Louisa May Alcott'da bir hanıma bu tarz şeyler yapmanın yakışmadığı gerekçe gösterilerek eleştirilere maruz kalmış ve eserlerde erkek isimleri kullanmayı tercih etmiştir. Bahsi geçen kadın yazarların yaptıkları işin bir kadın için kayda değer olmadığı hususu, erkekler kadar kadınlar tarafından da dile getirilmiştir.

Yazarın konu ile ilgili söylemleri dikkatle incelendiğinde ve eserde modern dönemle birlikte bazı şeylerin değiştiğine ve değişeceğine olan inancın günümüz toplumları için de yeniden yorumlanmaya muhtaç olduğunu görmekteyiz. Çünkü modernite, bazı toplumlar için androsentrik kültürü yok etmeyi başaramamıştır. İçinde yaşadığımız dönemde hâlâ din, politika ve kültür gibi toplumsal olgular gerekçe gösterilerek androsentrik kültür ve eril düşüncenin kadınlar üzerindeki etkilerinin yoğun olarak görüldüğü ülkelerde vardır. Eril düşünce daha önceki paragraflarda ifade edildiği üzere bazı kadınların yaşayış ve düşünce tarzlarına öylesine işlemiştir ki, kimi zaman bir erkeğin vereceği tepkilerden çok daha sert ve görünür tepkiler verilmesine sebep olmuştur. Afganistan ve İran bu örnekler içerisinde yer alabilir. İran'da kadın ahlâk polisleri tarafından saçı görüldüğü gerekçe gösterilip dövülerek öldürülen genç kadın, Gilman'ın bahsettiği eril düşünce ve androsentrik kültür ile benzerlik taşımaktadır. Bir diğer örnek, Afganistan'ın ilk ve en genç kadın belediye başkanı Zarifa Ghafari'nin Afganistan'ın tamamı Taliban tarafından işgal edilmeden önce Taliban üyeleri tarafından yaptığı işin kafirce olduğu iddia edilerek ölümle tehdit edilmesi olabilir. Netflix'in Ghafari için yapmış olduğu *Değişim Onun Elinde* belgeseli Ghafari özelinde tüm kadınların verdiği özgürlük mücadelesini anlatıyor olması bakımından anlamlıdır. Taliban'ın ülke genelinde yönetimin tamamını ele geçirmesinin ardından kadınların yürüyüş yapmaları bir özgürlük mücadelesinin yanında androsentrik kültür ve eril düşüncenin devamına karşı direnişi de temsil etmektedir. Bu durum Gilman'ın içinde yaşadığı dönem ve günümüz modern döneminde kadınların eğitim alma hakları ve hukuk mücadelelerinde de kendini göstermektedir.

Yazar, kadınların eğitim haklarının –ki Gilman bunu kadınların insani yaşamdan pay alma hakkı olarak değerlendirir– ellerinden alınmak istemesini eril düşüncenin, kadınların cinsiyetsizleştirilmesinden kaçınma çabaları olarak yorumlamaktadır. Afganistan ve bazı Afrika ülkelerinde kadınların eğitim almaları konusundaki bu tartışmalar geçerliliğini korumaktadır. Siyaset ve hukukta da durum bu şekildedir. Eril düşünce kadının siyasette ve

hüküm verme konusunda yetersiz olduğuna inanmaktadır. Halbuki, Gilman'a göre, kadın ilk rehber ve yasa koyucudur. Çünkü ilk rehberliğini çocuklara yapar. Sosyal ilişkileri ilk organize eden kişidir. Erkek ise dış işlevleri sonradan öğrenir. Tüm bunlara rağmen yazar, günümüzde erkeklerin insani yönlerinin daha çok geliştiğine dair iddialarda bulunur. Bunlar bir nevi erkeğin düşünce dünyasının değişiminin işaretleridir. Gilman, eserde erkeklerin tarihsel süreç içerisinde vermiş oldukları mücadeleyi takdir eder. Fakat yaşadığı döneme dikkat çekerek erkeklerin kadınlardan daha ileri de olduğunu vurgular. Ayrıca eser, erkeklerin siyasete olan katkılarını ve bu konudaki bağlılıklarını göz ardı etmezken, bu bağlılıkların altında yatan katı eril tavrı da eleştirir.

Sonuç olarak eserin Türkçeye kazandırılmış olması fazlasıyla önemlidir. Eser, içinde barındırdığı tartışmalar ile feminist literatüre bir yenisinin eklenmesini sağlamıştır. Eseri bu alanda değerli kılan özellik ise Gilman'ın androsentrik kültür ve eril düşüncenin olası tüm toplumsal olgulara yansımalarını detaylı olarak ele almış olmasıdır. Bununla birlikte androsentrik kültürün tarihsel çerçevesinin de detaylı olarak çizilmiş olması önemlidir. Fakat yazarın bu tarihsel çerçeveyi çizerken tüm toplumları benzer tarihsel yaşanmışlıklar üzerinden ele alması eleştiriye açık bir kapı aralamaktadır. Gilman, tarihsel sürecin her toplum için benzer özellikler gösterdiğini varsayarak kadınların hiçbir dönemde erkeklerle eşit olmadığını belirtmiştir. Fakat tüm toplumların tarihsel süreçlerinin birbiri ile benzer olmadığını gösterecek örnekler de vardır. Eski Türk Devletlerinde kadının makamı Han'ın makamı ile eşit olması buna verilebilecek bir örnektir. Döneme ait yazıtlar dikkatle incelendiğinde herhangi bir cinsiyet ayrımının olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte Norveç, İsveç ve Danimarka'nın tarihsel geçmişini temsil eden kadın Viking savaşçılarda buna örnek verilebilir. Eserde sıklıkla vurgulanan eril düşüncenin bizi insan olma özelliklerimizden kopardığı iddiası, içinde yaşadığımız dönemde de kanıtlarını görmenin mümkün olduğu bir söylemdir. Öyle ki, eril düşünce ve androsentrik kültürün günümüzdeki karşılığı cam tavan sendromudur. Bazı Asya ülkelerinde kadınların cinsiyetleri, işlevlerinden önce gelmiş ve cam tavan sendromunu yakından deneyimleyen ülkeler arasında yer almışlardır. 2018 yılında OECD ülkeleri üzerinde yapılan cam tavan araştırmasında Güney Kore birinci, Japonya ise ikinci sırada gelmektedir. Türkiye ise bu ülkeler arasında üçüncü sıradadır. Japonya, işlevin organdan önce gelme fikrini bazı sektörlerde içselleştirememiş bir ülkedir. Buna bir örnek olarak suşi restoranlarının kadınlar tarafından işletilmesi ve suşinin kadınlar tarafından yapılması yaygın değildir. Japon toplumlarında, kadınların regl olmaları sebep gösterilerek, yapılan suşilerin lezzetli olmadığı iddia edilir. Çünkü regl döneminde kadının el ısısı arttığından suşi yapımında bu sıcaklığın balığın lezzetini etkilediği düşünülür. Bu durum yazarın eserinde bahsettiği cinsiyetin ön planda tutulma gayretinin bir örneğidir. Gilman'ın androsentrik kültür olarak bahsettiği günümüzde cam tavan olarak karşılığını bulan tavidan Türkiye'de kendi payına düşeni almıştır. Yönetim Kurullarında Kadın 2017 Raporuna göre BİST'te yer alan 404 şirketten 168'inin yönetim kurulunda kadın üye bulunmamaktadır (Derin, 2020: 144). Eserde yer alan diğer bir tartışma konusu olan cinsiyetsizleştirme söylemleri ise günümüzde varlığını devam ettirmektedir. Özellikle Türkiye merkezli bir örnek ile bu durumun açıklanması mümkündür. Strazburg'da Avrupa Konseyi Bakan Yardımcıları'nın 7 Nisan 2011'de ve Türkiye'nin 11 Mayıs 2011'de imzaladığı, adını İstanbul'dan alan sözleşme, 45 ülke tarafından kabul edilmiş, 34 ülke tarafından ise onaylanmıştır. Fakat sözleşme, Gilman'ın eserinde değindiği androsentrik ve eril kültürün

söylemleri ile durmaksızın karşı karşıya kalmıştır. Özellikle sözleşme içerisinde yer alan “toplumsal cinsiyet eşitliği” gibi ifadeler, cinsiyetsileştirme politikaları olarak ifade edilmiş ve Türkiye’nin sözleşmeden çekilmesi konusunda tartışmaları başlatmıştır. Tüm bu örnekler göz önüne alındığında Gilman’ın tespitlerinin içinde yaşadığımız dönemde de geçerliliğini koruyor olması eseri kıymetli kılmaktadır. Metni eleştirilebilir kılan husus ise tarihsel süreçlerin tamamının toptancı bir yaklaşım ile ele alıyor olmasıdır. Tarihsel süreçlerin tamamı kendi sosyolojik gelişmeleri içerisinde değerlendirilmeye ihtiyaç duymaktadır. Gilman’ın eserde yer alan bu yaklaşımları, eserin eksik kalan yönleri olarak değerlendirilebilir.

Kaynakça

Derin, N. (2020). Dünyadan ve Türkiye’den Örneklerle Cam Tavan Sendromu. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (2), ss. 137-154.

Gilman, C. (2022). Erkek Yapımı Dünya, Bizim Androsentrik Kültürümüz, (L. Edri & E. Coşkun Çev.). Çanakkale: Akademim Yayınları.

Makale Bilgi Formu
Yazar(lar)ın Katkıları: Makale tek yazarlıdır. .
Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir
Destek/Destekleyen Kuruluşlar: Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kar amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır.
Etik Onay ve Katılımcı Rızası: “ Erkek Egemen Dünya/Bizim Androsentrik Kültürümüz” başlıklı çalışma etik kurul onayı gerektirmemektedir. Yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulduğu, toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmadığı yazar tarafından beyan edilmiştir.
Not: Bu makale iThenticate sistemi tarafından taranmıştır.

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

Sakarya Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi

2(1), (2023), 67-71.

e-ISSN: 2980-0404

SAÜ KADIN
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Book Review/ Kitap Değerlendirmesi

Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Sosyal Hizmet Bağlamında Bir Değerlendirme *Gender of Turkish Modernization: An Assessment in the Context of Social Work* Zeynep İSMİ¹

¹ Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Samsun, Türkiye, zeynepismi@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0003-2876-6799

Article Info/Makale Bilgisi

Received/Geliş:

30.03.2023

Accepted/Kabul:

13.04.2023

Online/Çevirimiçi:

30.06.2023

Öz: "Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar" Prof. Dr. Serpil Sancar tarafından yazılmış bir araştırma ve inceleme kitabıdır. Beş bölümden oluşan eserin kaleme alınış amacı Türkiye tarihine kadınların katkısıyla ilgili araştırmaları daha sistemli ve düzenli bir şekilde okumak ve yorumlayarak literatüre kazandırmaktır. Aynı zamanda "Erkeklerin devlet, kadınlar aile kurar." metaforuyla yazar, Türkiye'deki cinsiyet ayrımının kamusal ve özel alana sirayetini gözler önüne sermiştir. Bu çalışmada Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti adlı eserin bölümleri ele alınarak incelenmiştir. Söz konusu eser sosyal hizmet bağlamında değerlendirildiğinde var olan toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ana kaynağının daha net olarak görülmesine, kadınların aile ortamına itilmesinin nasıl gerçekleştiğinin anlaşılmasına olanak sağlamaktadır. Kadınların o dönemdeki faaliyetlerinin neler olduğunu ve bu hareketlerin sonuçlarının gözden geçirilerek etkilerinin değerlendirilmesi imkanını sunmaktadır. "Erkekler devlet, kadınlar aile kurar" metaforu ile geçmişten kalan kadın erkek eşitsizliğine vurgu yapılmakta, var olan bu metaforun günümüzde devam edişi gözler önüne serilmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedeniyle dezavantajlı durumda olan bireylerin özellikle kadınların geçmişten bugüne yaşadıklarının tamamıyla anlaşılması için imkan sağlarken eşitsizliğin nedenlerine dair bir bakış açısı kazandırmaktadır. Sosyal hizmet disiplini dezavantajlı bireylerle çalışmaktadır. Bu kapsamda özellikle toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden etkilenen bireylerle çalışmalar yapmaktadır. Söz konusu bireylerle çalışmalarını sürdürürken toplumsal cinsiyet eşitsizliği anlayışını sürdüren ve geçmişten gelen anlayışların bilinmesi önem arz etmektedir. Bu bağlamda söz konusu eser, sosyal hizmet alanı için önemli bir kaynak niteliği olabilecek bir eserdir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Hizmet, Cinsiyet, Kadın.

Cite this article/Atıf:
İsmi, Z. Türk
Modernleşmesinin
Cinsiyeti: Sosyal Hizmet
Bağlamında Bir
Değerlendirme, Saü
Kadın Araştırmaları
Dergisi, 2(1) (2023), 67-
71.

Abstract: "Gender of Turkish Modernization: Men build the State, Women build the family" is a research and review book written by Professor Doctor Serpil Sancar. The aim of the work, which consists of five parts, is to read and interpret the researches on the contribution of women to the history of Turkey in a more systematic and regular way and to bring it to the literature. "Men make the state, women make the family." With his metaphor, the author has revealed the extent of the gender gap in Turkey in the public and private sphere. In this study, the chapters of the book titled gender of Turkish Modernization were examined. When the work in question is evaluated in the context of social work, it allows to see more clearly the main source of the existing gender inequalities and to understand how women are pushed into the family environment. It offers the opportunity to review what the activities of women in that period were and the results of these movements and evaluate their effects. With the metaphor of "men build the state, women build the family", the emphasis is placed on the inequality of women and men from the past, and the continuation of this metaphor is revealed today. It provides an opportunity for individuals who are disadvantaged due to gender inequality to fully understand what women have experienced from the past to the present, while providing a perspective on the causes of inequality. The discipline of social work works with disadvantaged individuals. In this context, it works with individuals who are particularly affected by gender inequality. While continuing to work with the individuals in question, it is important to know the understandings from the past that maintain the understanding of gender inequality. In this context, the work in question is a work that can be an important resource for the social work field.

Keywords: Social Work, Gender, Woman.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 International License.

1.Giriş

Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar, Prof. Dr. Serpil Sancar tarafından yazılmıştır. Yazar, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde siyaset bilimi üzerine doktorasını yapmıştır. 2019 yılına kadar aynı fakültede ders veren Prof. Sancar, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilim ve Kamu Yönetimi Bölümünden emekli öğretim üyesi olmuştur. 1990'lı yıllardan itibaren siyaset kuramı ve sosyal bilimlerde metodoloji alanlarının yanı sıra kadın çalışmaları alanında da akademik çalışmalarını sürdüren yazar, Ankara Üniversitesi Kadın Araştırmaları Merkezi kuruculuğunu üstlenmiş ve Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları bilim dalının başkanlığını yapmıştır. Prof. Sancar 2014 yılında görev aldığı Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin ilk kadın dekanı olarak seçilmiş ve 2016 yılına kadar dekanlık görevini sürdürmüştür (Sancar, 2012; Sancar, 2022).

2012 yılında bir süre George Washington Üniversitesi'nde konuk öğretim üyesi olarak bulunmuş ve çalışmalarını sürdürmüştür. Toplumsal cinsiyet, siyaset, toplumsal araştırma yöntemleri ve feminist kuram çalışma alanları içerisinde yer almaktadır (Sancar, 2012; Sancar, 2022).

Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti adlı eser ilk basımı 2012 yılında yapılmış bir araştırma-inceleme kitabıdır. İletişim Yayınları tarafından İstanbul'da basılan eser 339 sayfadan oluşmakta ve giriş, üç bölüm ve sonuç olmak üzere beş bölümü içermektedir. Kitapta yer alan giriş ve üç bölüm içerisinde iki ana bölüm bulunmaktadır. Eserin kaleme alınış amacı, Türkiye tarihine kadınların katkısıyla ilgili araştırmaları daha sistemli ve düzenli bir şekilde okumak ve yorumlayarak literatüre kazandırmaktır. Aynı zamanda “Erkeklerin devlet, kadınlar aile kurar.” metaforuyla yazar, Türkiye'deki cinsiyet ayrımının kamusal ve özel alana sirayetini gözler önüne sermiştir.

Giriş bölümünde kadınların okuma-yazma oranı, istihdam oranı, bürokraside yer alan kadın oranları değerlendirilmiş, kadın araştırmaları, zihniyet dönüşümü ve bunun sonucunda “kadın devrimi” söyleminden “mağdur kadın” söylemine geçişin süreci hakkında aktarımlar yapılmıştır. Son kısımda da feminist araştırmaların boyutları ve yapılmasının nedenleri konularında bilgi verilmiş ve kitabın bölüm içerikleri hakkında bilgi aktarılmıştır.

Birinci bölüm iki ana bölümden oluşmaktadır. Bölümlerde “Modernleşmeye Katılım ve Farklı Kadınlık Deneyimleri” ve “Uluslaşma Süreçlerine Kadınların Katılımı” başlıkları kapsamında konular ele alınmıştır. Bu bölümde modern toplumların altında yatan cinsiyet eşitsizlikleri çeşitli rejimler üzerinden ele alınmış ve özel olan ile politik olanın ayrılması konusu işlenmiştir. Sanayileşme ile yaşanan gelişmeler ile kadınların fabrikalarda çalışmaya başlaması ve ardından kadın emeğinin ucuz olarak görülmesiyle kadının evde kalmaya yönelmesi süreci değerlendirilmiştir. Kadının eve dönüşü ile erkeğin ekmek parası kazanan olarak bir statü kazanması ele alınmıştır. Sanayileşme sürecinde kadınların özel alan ve kamusal alandaki politikleştirilme ve cinsiyet eşitsizliklerine yönelik mücadeleleri gözden geçirilmiştir. Aynı zamanda Kuzey Atlantik coğrafyasında kadınların konumlarının milliyetçilik temelinde belirlenmesi ve milliyetçilik düşüncesinin uluslaşma süreçlerine yönelik kadın ve erkek üzerinden etkileri aktarılmıştır. Batı'nın eril zihniyetinin Doğu'nun ezilmiş kadını kurtarılması gereken olarak ve Doğu'nun eril zihniyetinin Doğu'nun kadınlarını Batı'nın ahlaksızlığına bulaşmamış aile kadını görmesi

değerlendirilmiştir. Uluslaşma süreçlerinin sonunda erkek temelli ulusun oluşması, sürece kadınların yardımcı yoldaşlar olarak dahil edilmesi ve sonrasında ailedeki konuma geri gönderilmesi eleştirel bakış açısıyla işlenmiştir. Ulus inşa süreçlerine kadınların biyolojik üretici, kültür aktarıcısı, ulusal mücadelenin yoldaşı olarak katılması konularına değinilmiştir.

İkinci bölüm iki ana bölümden oluşmaktadır. Bölümlerde “Osmanlı-Türk Modernleşmesinin Cinsiyet Rejimi: Asrılık ile Millilik Arasında” ve “Cinsiyetçilik ve Kadınların Dışlanması” başlıkları kapsamında konular ele alınmıştır. Bu bölümde Osmanlı Dönemi’nde erkeklerin kadınlar için reform isteği var olan geriliğin din ve toplumsal sorunlar üzerinden tartışılmıştır. Kadınların kendi özgürlük ve hak taleplerini dile getirmesi, bu süreçte dergi, gazete ve dernekleri aktif olarak kullanmaları, ulus inşa sürecinde kurulan dernekler ve kadınların kurdukları dernekler, gazete ve dergiler üzerinden ele alınmıştır. Özellikle gazete ve dergilerde yalnızca kadınların yazılar yazabildiği dergiler ve gazeteler üzerinden çalışma yürütülmüştür. “Modern Türk kadınının” tanımlanması ve Cumhuriyet’in kurucu erkeklerinin kadınlardan evde çocuk yetiştirme, ev işleri ile ilgilenmeleri yönündeki beklentilerinin olduğu bu bölümde görülmektedir. Kadınların ise modernlik kapsamında tek eşlilik, sevecek evlenme, sevgi ve saygı gösteren bir koca ile modern aileyi düşlemeleri edebi yayınlar üzerinden değerlendirilmiştir. Bu bölümde modernleşme sürecinde kadının Batı ile aradaki farkı oluşturması üzerinde durulmuştur. Türk modernleşmesinin kadını eşit vatandaş olarak tanımlayamamasının 21. yüzyıla yansımalarının altında yatan nedenler görülmektedir. Medeni ve siyasal hakların verilme süreçlerine, dönemin kadın derneklerinin siyasal haklar mücadelelerine; kadın haklarının verilme süreci ve bu süreçte önemli rol oynayan “yetiştirilen” kadınlara değinilmiştir. Siyasal hakları alma sürecinde mücadelesinde çabalayan kadınların yok sayılması ve “yetiştirilen” kadınların ön plana çıkarılması eleştirilmiştir.

Üçüncü bölüm iki ana bölümü içermektedir. Bölümlerde “Aile Odaklı Modernleşme” ve “Muhafazakar Modernleşme Dönemi ve Orta Sınıf Türk Ailesinin İnşası” başlıkları kapsamında konular ele alınmıştır. Bu bölümde kadınlardan modern aile kurarak toplumsal inşaya katkı sunması beklentisi eleştirilmiştir. Ailenin inşa edilmesinin yalnızca kadına bırakılması, inşa sürecinin cinsiyet farkları üzerinden gerçekleşmesine neden olmuştur. Aynı zamanda aile ortamının doğallık üzerinden ilerlemesi, güç ve iktidarı barındırmaması konusu gözden geçirilmiştir. Aile odaklı modernleşme ile kadınlar ailesi ve ulusu için çabalayan bir özne oluşu gözler önüne serilmiştir. Çağdaş/asri aile ve milli aile ayrımı üzerinde durulmuş, bu ayrım üzerinden ailenin inşa süreci değerlendirilmiştir. Kadınların eğitimi konusunda ilerlemeler yaşanırken, bu eğitimlerde kadınların aile ve ev işlerine yönelik eğitildiği görülmüştür. Söz konusu eğitimler aynı zamanda geçmişten gelen kadına özgü deneyimlerin gelecek nesildeki kadınlara aktarılmasına engel olmuş, bölümde bu özellikle eleştirilmiştir. Ardından kadınlar üzerinden yürütülen güzellik yarışmaları, güzel kadınların aile ve evlilik ile ilişkilendirilmesi, ideal kadınlık üzerine sınavların olması da eleştirel bir bakış açısıyla kitapta verilmiştir.

Dönemin gazete haberleri belli anahtar kelimeler ile incelemeye tabii tutulmuş ve sonuçları da bu bölümde verilmiştir. İncelemeler sonucunda aşk cinayetleri, cinsel istismar, modern erkeğin kabul edilen kusuru olan fuhuş konuları değerlendirilmiş ve eleştirilmiştir. Aynı zamanda kadınların bu dönemde haberlerde ehil olmayan,

bilinçsiz, duygusal olarak tanımlandıkları gerçeği de inceleme sonucu elde edilmiş bir bulgudur. Gazete haberlerinde kadınların ön plana çıkarılmadıkları ve sessiz bir şekilde temsil edildikleri görülmektedir. Haberlerin diğer bir içeriği ise lider erkeklerin yanında görülen kadınlardır. Bu kadınlar lider erkeğin güçlü imgesine güç kazandırmaktadır. Siyasi partilerde yer alan kadınların da bu dönemdeki sessiz duruşları ve kadınların siyasal olarak gerçekleştirdikleri faaliyetlerin haber dili eleştirilmiştir. Bu bölümde yer alan diğer bir konu ise kadınların kurdukları derneklerle ilgili yapılan haberlerdir. Özellikle öne çıkan bir derneğin yaptığı çalışmalar haberler kapsamında ele alınmıştır. Ayrıca bölümde kadınların siyasal partilerdeki konumları da eleştirilmiştir. Son olarak 1965'e kadar devam eden kadın hareketlerine değinilmiş, 1980 sonrasında meydana gelecek kadın hareketlerine feminizmin dahil olması değerlendirilmiştir.

Son bölümde "Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar" başlığı altında Türkiye'nin modernleşme sürecinde kadınların aile kurmaya "yönlendirilmesi", erkeklerin devlet kurma süreçlerini yönetmesi eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir. Kadınların aile odaklı modernleşmeyi içselleştirip benimsemesi eleştirilmiş ve modernleşme sürecinin erkek egemenliğinde gerçekleştiğine değinilmiştir. Son kısımda ise modern aile yapısı içinde kadınların özgür ve eşit olması konusunun mümkünlüğü tartışılmıştır. Yazar, var olan eril tahakkümün yerinden oynatılmasının var olan anlayışla mümkün olmadığını belirtmiştir.

2. Değerlendirme

"Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar" adlı eser yazılma amacı doğrultusunda Osmanlı'nın son dönemleri, Cumhuriyet'in kuruluşu ve sonraki süreçte yaşanan kadın hareketleri oldukça sistemli, kronolojik olarak ele alınmış, bu hareketleri dönemin kültürel ve toplumsal yapısıyla aktarılmıştır. Kapsamlı bir araştırma ve inceleme sonucunda kadınların aile kurmaya "yönlendirilmesinin" ve erkeklerin devlet kurmasının arkasında yatan ideoloji ortaya konulmuştur. Kadınların haklarını alma mücadelelerinin, bu mücadele için çalışan kadın derneklerinin ve faaliyetlerinin sindirilişi, kadınların aile kapsamına itilmesi, uluslaşma süreçlerinde kadınların yalnızca "yoldaş" olarak görülmesi ve bu şekilde ulusal mücadelede yaptıklarının görmezden gelinmesi oldukça akıcı bir dille ifade edilmiştir. Eser, sosyal hizmet bağlamında değerlendirildiğinde var olan toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ana kaynağının daha net olarak görülmesine, kadınların aile ortamına itilmesinin nasıl gerçekleştiğinin anlaşılmasına olanak sağlamaktadır. Kadınların o dönemdeki faaliyetlerinin neler olduğunun ve bu hareketlerin sonuçlarının gözden geçirilerek etkilerinin değerlendirilmesi imkanı sunmaktadır. "Erkekler devlet, kadınlar aile kurar" metaforu ile geçmişten kalan kadın erkek eşitsizliğine vurgu yapılmakta, var olan bu metaforun günümüzde devam edişi gözler önüne serilmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedeniyle dezavantajlı durumda olan bireylerin özellikle kadınların geçmişten bugüne yaşadıklarının tamamıyla anlaşılması için imkan sağlarken eşitsizliğin nedenlerine dair bir bakış açısı kazandırmaktadır. Sosyal hizmet disiplini dezavantajlı bireylerle çalışmaktadır. Bu kapsamda özellikle toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden etkilenen bireylerle çalışmalar yapmaktadır. Söz konusu bireylerle çalışmalarını sürdürürken toplumsal cinsiyet eşitsizliği anlayışını sürdüren ve geçmişten gelen anlayışların bilinmesi önem arz etmektedir. Bu bağlamda söz konusu eser, sosyal hizmet alanı için önemli bir kaynak niteliği olabilecek bir eserdir.

Kaynakça

Sancar, S. (2012). *Türk modernleşmesinin cinsiyeti*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Sancar, S. (2022). *Hakkımda*. Ocak 19, 2023 tarihinde Serpil Sancar: <https://serpilsancar.com/about-me/> adresinden alındı.

Makale Bilgi Formu
Yazar(lar)ın Katkıları: Makale tek yazarlıdır.
Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.
Etik Onay ve Katılımcı Rızası: “Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Sosyal Hizmet Bağlamında Bir Değerlendirme” başlıklı çalışma etik kurul onayı gerektirmemektedir. Yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulduğu yazar tarafından beyan edilmiştir.
Not: Bu makale iThenticate sistemi tarafından taranmıştır.